

rijksuniversiteit
groningen

faculteit gedrags- en
maatschappijwetenschappen

Masterscriptie

Geen dak boven het hoofd zonder familie en vriendschap: Een kwalitatief onderzoek naar de invloed van de preventieve inzet van het sociale informele netwerk bij dak- en thuisloosheid onder jongeren

No roof over one's head without family and friendship: A qualitative study about the influence of the informal social network to prevent homelessness in youth

Robin Westerhof S4193881

r.a.westerhof@student.rug.nl

December 2022

Rijksuniversiteit Groningen

Faculteit Gedrags- en maatschappijwetenschappen

Master Sociologie (Gezondheid, Welzijn & Zorg)

Begeleider: dr. Danielle Jansen

Referent: dr. Marieke Haan

Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ligt mijn scriptie voor de master Sociologie met specialisatie Gezondheid, Welzijn en Zorg aan de Rijksuniversiteit Groningen. Ik heb mijn scriptie mogen schrijven voor de Transformatieagenda Jeugdhulp in Groningen. Voorafgaand aan mijn scriptie heb ik een aantal weken stagegelopen bij deze Transformatieagenda. Ik heb daar veel geleerd over wat er op beleidsmatig niveau binnen de gemeente Groningen voor dak- en thuisloze jongeren, maar ook andere jongeren, geregeld is. Het was interessant om te zien hoeveel verschillende belangen hierbij betrokken zijn. Ik wil graag Sierd-Jan Jongsma bedanken voor de begeleiding vanuit de Transformatieagenda zowel tijdens mijn stage als het schrijven van mijn scriptie. Bedankt dat je altijd tijd voor mij vrij maakte om te sparren over mijn ideeën en dingen waar ik tegen aan liep. Daarnaast dank voor de ruimte die je mij hebt gegeven om zelf een duidelijke richting te geven aan mijn scriptie. Je hebt mij hier zelf goed over na laten denken wat ervoor gezorgd heeft dat ik erg veel geleerd heb.

Verder wil ik alle participanten bedanken voor hun bijdrage aan mijn scriptie. In het bijzonder wil ik de jongeren bedanken omdat zij allen bereid waren hun verhalen en ideeën te delen om dak- en thuisloosheid mogelijk voor andere jongeren te kunnen voorkomen. Daarnaast wil ik alle hulpverleners en personen vanuit het werkveld die hebben meegedacht bedanken voor hun bijdrage aan mijn scriptie. Zonder al deze mensen was ik niet tot de resultaten en inzichten gekomen die er nu liggen.

Daarnaast wil ik de begeleiding tijdens mijn stage en scriptie bedanken. Vanuit de Rijksuniversiteit wil ik vooral Danielle Jansen bedanken. Bedankt voor alle nuttige feedback en het vertrouwen dat mijn afstudeerperiode op een goede manier afgesloten kon worden. Daarnaast wil ik Rita Smaniotto bedanken voor alle tijd die zij gestoken heeft in het lezen van mijn stukken. Verder wil ik Marieke de Haan bedanken voor het meedenken over de afronding van mijn scriptietraject.

Als laatste wil ik mijn familie en vrienden bedanken. Zij zijn er gedurende mijn afstudeerperiode, maar ook hiervoor, altijd voor mij geweest als ik iemand nodig had om mijn verhaal kwijt te kunnen of om te ontspannen.

Ik wens u veel plezier met het lezen van mijn scriptie!

Robin Westerhof

12 december 2022

Samenvatting

De afgelopen decennia is een forse stijging te zien in het aantal dak- en thuisloze jongeren in Nederland. Deze stijging en de complexe en uiteenlopende oorzaken van deze dak- en thuisloosheid maakt dat het ministerie van VWS en gemeenten zich hier veel mee bezig houden. Binnen dit onderzoek is gekeken naar de rol van het informele netwerk bij het voorkomen van dak- en thuisloosheid. De centrale vraag in dit onderzoek luidt als volgt: *‘Wat zijn de werkende en niet-werkende mechanismen wat betreft de preventieve inzet van het sociale informele netwerk bij dak- en thuisloosheid onder jongeren?’* Uit de literatuur blijkt dat drie factoren het belang van een informeel netwerk laten zien om dak- en thuisloosheid te voorkomen. Het gaat om de variatie in steun, variatie in kennissen en/of vrienden en het imiteren van gedrag. Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zijn semigestructureerde interviews gehouden met jongeren die ervaring hebben met dak- en thuisloosheid en hulpverleners die met deze jongeren werken. Wat betreft de jongeren gaat het om jongeren die daadwerkelijk dak- en thuisloos zijn geworden en jongeren die dak- en thuisloos zijn geweest. Uit de interviews met jongeren en hulpverleners zijn uiteenlopende ervaringen naar voren gekomen rondom de preventieve inzet van het informele netwerk op het moment dat de jongeren dak- en thuisloos raakten. Een interessant voorbeeld hiervan is dat sommige jongeren een steunende ouder in hun netwerk hadden, terwijl dit bij andere jongeren niet het geval was. Daarnaast waren de ervaringen wisselend over in welke mate het netwerk uit vrienden of uit familie zou moeten bestaan. De ene jongere had bijvoorbeeld meer voorkeur bij familie dan de ander. Vervolgens is besproken wanneer de participanten een netwerk als steunend ervaren en onder welke voorwaarden het netwerk mogelijk dak- en thuisloosheid kan voorkomen. Vooral een variatie in steun, emotionele- en adviserende steun, lijkt volgens de participanten van belang te zijn. Werkende mechanismen om dak- en thuisloosheid tegen te gaan zijn een onvoorwaardelijk betrokken netwerk en het voorkomen van eenzaamheid. Een niet-werkend mechanisme om dak- en thuisloosheid tegen te gaan is de fundamentele problematiek binnen het gezin die vaak al enige tijd voor de dak- en thuisloosheid begint. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek zijn gefocust op het belang van het ontvangen van emotionele steun en de rol van het informele netwerk op het moment dat de gezinssituatie escaleerde. Een praktische aanbeveling van het onderzoek is om op beleidsmatig niveau aandacht te besteden aan het belang van een betrokken netwerk en het vroegtijdig signaleren van gezinsproblematiek.

Inhoudsopgave

1.	INLEIDING	1
1.1	TRANSFORMATIEAGENDA JEUGDHULP GRONINGER GEMEENTEN	2
1.2	ONDERZOEKSVRAAG EN DEELVRAGEN.....	3
1.3	RELEVANTIE VAN HET ONDERZOEK.....	4
1.4	LEESWIJZER.....	6
2.	THEORETISCHE ACHTERGROND.....	7
2.1	DAK- EN THUISLOZE JONGEREN	7
2.2	HET INFORMELE SOCIALE NETWERK.....	7
2.3	BELANG SOCIAAL NETWERK.....	8
2.3.1	VARIATIE IN STEUN	9
2.3.2	VARIATIE IN KENNISSEN EN/OF VRIENDEN	11
2.3.3	IMITEREN VAN GEDRAG.....	12
2.4	KORTE SAMENVATTING THEORETISCHE ACHTERGROND.....	13
3.	METHODEN VAN DATAVERZAMELING EN DATA-ANALYSE	14
3.1	KEUZE KWALITATIEF ONDERZOEK	14
3.2	HUTTER-HENNINK KWALITATIEVE ONDERZOEKCYCLUS.....	15
3.3	DATAVERZAMELING	16
3.2.1	DEELNEMERS: SELECTIE EN WERVING	16
3.3.1.1	JONGEREN	16
3.3.1.2	HULPVERLENERS.....	18
3.3.2	OPBOUW INTERVIEWSCHEMA'S	19
3.3.3	VERLOOP INTERVIEWPROCES	20
3.3.4	SATURATIE.....	21
3.4	DATA-ANALYSE	21
3.4.1	CODEREN.....	21
3.4.2	ANALYSEREN	22
3.5	WETENSCHAPPELIJKE NAUWKEURIGHEID.....	23
3.5.1	GELOOFWAARDIGHEID	23
3.5.2	OVERDRAAGBAARHEID.....	24
3.5.3	AFHANKELIJKHEID.....	24
3.5.4	OVERTUIGINGSKRACHT	24
3.6	ETHISCHE OVERWEGINGEN.....	25
3.6.1	ONTWERPCYCLUS	25
3.6.2	DATAVERZAMELINGSCYCLUS	26
3.6.3	ANALYTISCHE CYCLUS	27
4.	RESULTATEN	29
4.1	ACHTERGRONDINFORMATIE VAN DE JONGEREN	29

4.1.1	REDEKEN DAK- EN THUISLOOSHEID	30
4.2	ACHTERGRONDINFORMATIE VAN DE HULPVERLENERS.....	30
4.3	ERVARINGEN VAN JONGEREN EN HULPVERLENERS MET DE ROL VAN HET INFORMELE NETWERK....	31
4.3.1	SAMENSTELLING INFORMEEL NETWERK	31
4.3.2	CONTACT MET HET INFORMELE NETWERK.....	33
4.3.3	ONTVANGEN STEUN TEN TIJDE VAN DREIGING TOT DE DAK- EN THUISLOOSHEID.....	34
4.3.4	BENODIGDE STEUN TEN TIJDE VAN DE DREIGING TOT DAK- EN THUISLOOSHEID	36
4.4	STEUNEND INFORMEEL NETWERK	37
4.5	ROL INFORMEEL NETWERK BIJ VOORKOMEN DAK- EN THUISLOOSHEID.....	38
4.5.1	HET IDEALE INFORMELE NETWERK.....	39
4.5.2	WERKZAME FACTOREN VAN ONDERSTEUNING DOOR INFORMEEL NETWERK.....	40
4.5.3	ROL VAN HET INFORMELE NETWERK BIJ HET VOORKOMEN VAN DAK- EN THUISLOOSHEID	41
4.5.4	NIET-WERKENDE FACTOREN VAN ONDERSTEUNING DOOR INFORMEEL NETWERK	41
4.6.5	ADVIES	42
5.	CONCLUSIE	44
5.1	CONCLUSIE	44
5.1.1	ERVARINGEN VAN JONGEREN EN HULPVERLENERS.....	44
5.1.2	EEN STEUNEND INFORMEEL NETWERK	47
5.1.3	ROL INFORMEEL NETWERK BIJ VOORKOMEN DAK- EN THUISLOOSHEID.....	48
5.1.4	WERKENDE EN NIET WERKENDE MECHANISMEN	48
5.2	STERKE- EN ZWAKKE PUNTEN VAN HET ONDERZOEK	49
5.3	AANBEVELINGEN	51
	LITERATUURLIJST	53
	BIJLAGEN	59
	BIJLAGE 1: INFORMATIEVE NOTITIE WERVING JONGEREN	59
	BIJLAGE 2: INFORMATIEVE NOTITIE WERVING HULPVERLENERS.....	60
	BIJLAGE 3: INFORMATIEBRIEF JONGEREN	61
	BIJLAGE 4: INFORMATIEBRIEF HULPVERLENERS.....	64
	BIJLAGE 5: TOESTEMMINGSFORMULIER DEELNAME INTERVIEW	67
	BIJLAGE 6: INTERVIEWSCHEMA JONGEREN	68
	BIJLAGE 7: INTERVIEWSCHEMA HULPVERLENERS	71
	BIJLAGE 8: CATEGORISERING INTERVIEWVRAGEN OP DEELVRAGEN	74

1. Inleiding

Dak- en thuisloosheid onder jongeren komt in Nederland nog vaak voor. De afgelopen twee decennia steeg het aantal dak- en thuisloze jongeren zelfs fors. Volgens cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (2019) verbleven er in 2018 12.600 dak- en thuisloze jongeren tussen de 18 en 27 jaar in Nederland. Dit is een verdriedubbeling sinds 2009. Sinds 2020 lijkt er eindelijk een daling plaats te vinden in dak- en thuisloosheid onder jongeren (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2021). In deze tellingen gaat het echter alleen om jongeren die daadwerkelijk geregistreerd zijn als dak- en thuisloos. Dit zijn jongeren die bekend zijn bij onder andere gemeenten, een maatschappelijke opvang of andere hulpverlenende organisaties. Niet alle dak- en thuisloze jongeren zijn bij deze organisaties bekend. Een deel van deze jongeren staat nergens geregistreerd als dak- en thuisloos en is daardoor niet in beeld bij de hulpverlening (Weert, van & Westhoff, 2020); dit worden ook wel spookjongeren of bankslapers genoemd. De kans dat de huidige groep jongeren die daadwerkelijk dak- en thuisloos is groter is dan op dit moment bekend is is dan ook aannemelijk.

Hoe een jongere dak- en thuisloos raakt verschilt per jongere. Het is bekend dat deze jongeren vaak meerdere problemen tegelijk hebben en vastlopen op verschillende levensgebieden (Movisie, 2019). Het kan hier gaan om individuele problemen, waaronder psychische problemen, relationele problemen en/of maatschappelijke problemen (Movisie, 2019; Rijksoverheid, z.d.; Noom, de Winter & Korf, 2008). Hiernaast spelen er ook vaak financiële problemen en problemen met het volgen en/of behouden van werk en/of opleiding (Movisie, 2019).

Veel van de problematiek van dak- en thuisloze jongeren komt voort uit de jonge jaren. Jongeren die uiteindelijk dak- en thuisloos raken groeien vaak op in een onenig en negatief gezinsklimaat (Tavecchio & Thomeer – Bouwens, 1996). Deze jongeren krijgen vaak op jonge leeftijd al geen eerlijke kans om in een stabiele omgeving op te groeien (Van Doorn, 2020). Er is namelijk regelmatig sprake van intergenerationele problematiek en armoede, verslaving en/of huiselijk geweld (Van Doorn, 2020). Dit zijn allemaal factoren die de kans op uiteindelijke dak- en thuisloosheid vergroten (Movisie, 2019).

Daarnaast hebben deze jongeren door het opgroeien in een onstabiele gezinssituatie niet de kans gekregen om een sterk sociaal netwerk op te bouwen (Movisie, 2019). Doordat zij vaak uit multiprobleem gezinnen komen, was er weinig ruimte om te leren hoe gezonde relaties opgebouwd moeten worden (Noom, de Winter & Korf, 2008). Deze jongeren hebben dan ook onvoldoende netwerk om op terug te vallen wanneer zij dak- en thuisloos dreigen te worden. Naast individuele en relationele problemen, kunnen ook maatschappelijke problemen leiden tot dak- en thuisloosheid, zoals een gebrek aan huisvesting of werkloosheid (Noom, de Winter & Korf, 2008). We zien vaak dat het om een combinatie van verschillende problemen gaat.

Deze verontrustende stijgende cijfers en oorzaken van dak- en thuisloosheid werden ook door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) opgemerkt. Paul Blokhuis (2019), staatssecretaris van VWS, zei hier het volgende over:

“Deze jonge mensen missen de kans op een eerlijke start in hun volwassen leven. Terwijl zij juist de ruimte moeten krijgen om hun talenten te ontwikkelen en toe te werken naar een zelfstandige toekomst. Deze kwetsbare groep verdient in het bijzonder onze aandacht.”

Volgens staatssecretaris Blokhuis was dit een van de redenen om in 2019 vanuit VWS te starten met het landelijk actieprogramma dak- en thuisloze jongeren. Veertien pilotgemeenten of -regio's in heel Nederland nemen deel aan dit programma met als doel dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen of op te lossen. Onder begeleiding van het Instituut voor Publieke Waarden (IPW) werken gemeenten in clusters samen aan verschillende thema's rondom dak- en thuisloze jongeren.

De directe aanleiding van het huidige onderzoek heeft te maken met een van de onderzoeken die in dit landelijke actieprogramma uitgevoerd werd. Een van de clusters is erop gericht om het informele netwerk van jongeren meer preventief in te zetten. Het cluster wilde een handreiking voor professionals realiseren door verhalen en ervaringen te verzamelen van dak- en thuisloze jongeren, hulpverleners en het sociale informele netwerk door middel van een aantal online vragen over hun ervaringen. Deze vragen gingen over de rol van het netwerk op het moment dat de jongeren dak- en thuisloos dreigden te worden.

Vanuit de praktijk blijkt namelijk dat er nog winst te behalen valt wat betreft de inzet van het informele netwerk. Dit netwerk wordt momenteel nog te weinig ingezet om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen en/of te verhelpen (Van Doorn, 2020). Van Doorn (2020), Lector Innovatie Maatschappelijke Dienstverlening, zegt hier het volgende over:

“Ook beschouwen we dakloze jongeren vaak onterecht als eenlingen, mensen die alleen staan in het leven: dak- en thuisloze jongeren. Het familienetwerk, hun bloedverwanten, hebben ze nog steeds: ouders, zussen, broers en ooms of tantes. Op preventievlak valt er nog veel winst te behalen door pogingen te ondernemen die kunnen leiden tot het herstel van contacten tussen de jongeren en hun bloedverwanten.”

Volgens Van Doorn hebben jongeren dus vaker een netwerk om zich heen dan vanuit de hulpverlening in de eerste instantie wordt verwacht. Dat er vaker een netwerk is dan gedacht is een van de redenen om vanuit zowel het Rijk als gemeenten te onderzoeken waar eventuele kansen met het netwerk liggen en hoe dit ingezet kan worden.

1.1 Transformatieagenda Jeugdhulp Groninger gemeenten

In Groningen is het landelijk actieprogramma dak- en thuisloze jongeren ondergebracht in de Transformatieagenda Jeugdhulp Groninger gemeenten. De Transformatieagenda Jeugdhulp Groninger gemeenten is een samenwerkingsverband tussen alle Groningse gemeenten (Transformatieagenda, 2019). Deze agenda werkt vanuit de regionale visie om het jeugdhulplandschap zo in te richten dat het

bijdraagt aan een kansrijke, gezonde en veilige ontwikkeling van jeugdigen (Groningen geeft thuis, z.d.). Op deze manier kunnen personen zo veel mogelijk een zelfstandige plek vinden in onze samenleving. De agenda is opgedeeld in drie verschillende ontwikkellijnen met elk hun eigen doelen (Groningen geeft thuis, z.d.). Het landelijk actieprogramma is ondergebracht in de tweede ontwikkellijn. Deze ontwikkellijn richt zich erop dat jeugdigen zo veel mogelijk thuis en veilig opgroeien (Transformatieagenda, 2019). Kinderen moeten in een veilige en normale situatie opgroeien. Bij voorkeur is dit gewoon thuis. Volgens interne documenten wil de Transformatieagenda een beweging naar nul uithuisplaatsingen van jeugdigen realiseren en een beweging naar nul dak- en thuisloze jongeren (Transformatieagenda, 2019).

De Transformatieagenda Jeugdhulp Groninger gemeenten wil graag meer inzicht in hoe het informele netwerk van jongeren het beste kan worden ingezet om te voorkomen dat zij dak- en thuisloos worden. Wat heeft er in bepaalde situaties voor gezorgd dat de inzet van dit netwerk ertoe geleid heeft dat de dak- en thuisloosheid voorkomen kon worden? En wat heeft er in andere gevallen uiteindelijk voor gezorgd dat dit niet voorkomen kon worden? Hierbij is de Transformatieagenda geïnteresseerd in zowel de ervaringen van jongeren als hulpverleners.

De toegevoegde waarde van het huidige onderzoek ten opzichte van het onderzoek vanuit het landelijke actieprogramma dak- en thuisloze jongeren betreft drie punten. Ten eerste maakt het huidige onderzoek een bepaalde verdiepingsslag die bij het onderzoek vanuit het landelijk actieprogramma ontbreekt. Aan de hand van diepte-interviews wordt geprobeerd tot de kern van de werkende en niet-werkende mechanismen rondom de inzet van het netwerk te komen. Ten tweede richt het huidige onderzoek zich alleen op de gemeente Groningen. Dit betekent dat de resultaten direct betrekking hebben en toegepast kunnen worden op de Groningse situatie. Ondanks dat zullen de uitkomsten hoogstwaarschijnlijk ook van nut zijn voor de rest van Nederland. Ten derde wordt het huidige onderzoek met een wetenschappelijke aanpak uitgevoerd. Het onderzoek wordt namelijk opgezet en uitgevoerd aan de hand van de Hutter-Hennink kwalitatieve onderzoekscyclus (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). Hierin verschilt het huidige onderzoek duidelijk van het landelijke onderzoek.

1.2 Onderzoeksvraag en deelvragen

De centrale vraag in dit onderzoek luidt als volgt: *“Wat zijn de werkende en niet-werkende mechanismen wat betreft de preventieve inzet van het sociale informele netwerk bij dak- en thuisloosheid onder jongeren?”*

Om antwoord te kunnen geven op de centrale onderzoeksvraag zijn verschillende deelvragen opgesteld. Ten eerste is het van belang om verhalen van verschillende partijen op te halen over hun ervaring met hun informele netwerk op het moment dat jongeren dak- en thuisloos dreigden te worden. Hier zal immers uit blijken wat wel en niet gewerkt heeft. De eerste twee deelvragen gaan dan ook over ervaringen:

1. Wat zijn ervaringen van voorheen potentieel, huidige en voormalige en dak- en thuisloze jongeren wat betreft de inzet van het informele netwerk bij ondersteuning ter voorkoming van dak- en thuisloosheid?
2. Wat zijn ervaringen van hulpverleners wat betreft de inzet van het informele netwerk om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen?

Daarnaast is het belangrijk om te weten wanneer een informeel netwerk ook als steunend wordt ervaren. De derde deelvraag luidt dan ook als volgt:

3. Wanneer is een sociaal informeel netwerk steunend bij de voorkoming van dak- en thuisloosheid onder jongeren volgens de voorheen potentieel, huidige en voormalige dak- en thuisloze jongeren en hulpverleners?

Als laatste is het van belang om te weten wanneer een netwerk dan ook daadwerkelijk dak- en thuisloosheid zou kunnen voorkomen. Door dit te behandelen als ‘voorwaarden’, zal dit uiteindelijk bijdragen aan de beantwoording van de centrale onderzoeksvraag.

4. Onder welke voorwaarden kan een steunend sociaal netwerk dak- en thuisloosheid onder jongeren voorkomen volgens voorheen potentieel, huidige en voormalige dak- en thuisloze jongeren en hulpverleners?

1.3 Relevantie van het onderzoek

Sociologische relevantie

Dak- en thuisloosheid onder jongeren is bij uitstek een sociologisch relevant onderwerp. Jongeren die dak- en thuisloos zijn laten op meerdere gebieden een achterstand zien ten opzichte van andere leeftijdsgenoten. Door deze achterstand worden zij sociaal uitgesloten (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2020). Deze sociale uitsluiting kan er op enig moment voor zorgen dat deze jongeren vervreemd raken van de maatschappij (Movisie, 2019). Hun zelfredzaamheid en sociale en maatschappelijke participatie neemt af (Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, 2020). In welke mate deze vervreemding plaatsvindt verschilt per jongere. Hoe dan ook heeft deze vervreemding een negatief effect op de sociale cohesie (Social Exclusion Unit, 2001). De jongeren voelen immers door deze vervreemding minder verbondenheid met de rest van de samenleving. Het huidige onderzoek richt zich op de preventieve kant van dak- en thuisloosheid. De kennis die hieruit voortvloeit draagt indirect bij aan de sociologische kennis rondom het voorkomen van sociale uitsluiting en het vergroten van sociale cohesie.

Verder is dit onderzoek sociologisch relevant omdat de wisselwerking tussen het sociale informele netwerk en de situatie van dak- en thuisloze jongeren onderzocht wordt. Er wordt niet enkel naar individuele factoren en disfuncties gekeken, zoals persoonlijkheidsstoornissen voor het verklaren van dak- en thuisloosheid (Van Doorn, 1997). Vooral in het begin van de jaren zestig werd de oorzaak van dak- en thuisloosheid gezocht in psychologische oorzaken, zoals een aangeboren gebrek aan

integratievermogen (Tavecchio & Thomeer – Bouwens, 1996). In het huidige onderzoek wordt juist niet naar individuele factoren gekeken maar naar de sociale omgeving van de jongeren. Er wordt gekeken naar het effect van de sociale omgeving op het uiteindelijke dak- en thuisloos raken. Het huidige onderzoek is dan ook sociologisch relevant omdat er onderzocht wordt hoe de sociale omgeving steunend kan zijn bij voorkoming van dak- en thuisloosheid. Deze kennis van de invloed van de sociale omgeving draagt bij aan de sociologische kennis.

Maatschappelijke relevantie

Naast dat dak- en thuisloosheid onder jongeren een sociologisch relevant onderwerp is, is het ook maatschappelijk relevant. Dak- en thuisloosheid onder jongeren brengt grote maatschappelijke gevolgen met zich mee.

Ten eerste brengt dak- en thuisloosheid toekomstige risico's met zich mee. Dak- en thuisloosheid onder jongeren vergroot namelijk de kans op het voortijdig verlaten van school, middelengebruik en een fysiek en mentaal slechte gezondheid (Morton, Kugley, Epstein & Farrel, 2020). De kans is dus groot dat deze jongeren op enig moment veel zorg en ondersteuning nodig zullen hebben. Dit brengt veel maatschappelijke kosten met zich mee, zoals zorg, politie en justitie (Oxenaar, Steenberg & Loorbach, 2018). Voor dak- en thuisloze jongeren zijn deze maatschappelijke kosten tussen de €36.000 en €100.000 per jaar (Oxenaar, Steenberg & Loorbach, 2018). Uit een onderzoek uitgevoerd voor Stichting Zwerfjongeren door Oxenaar, Steenberg en Loorbach (2018) blijkt dat het inzetten op preventie de maatschappelijke kosten reduceert ten opzichte van het 'maatschappelijke opvang scenario'. Dit maakt het dus maatschappelijk relevant om de preventie van dak- en thuisloosheid onder jongeren te onderzoeken.

Ten tweede is het voor deze jongeren lastig om uit de situatie van dak- en thuisloosheid te komen (Movisie, 2019). Door de vaak complexe en meervoudige problematiek van deze doelgroep raken jongeren in een neerwaartse spiraal: van het ene probleem, raken zij in het andere probleem. Daarnaast is er sprake van de entry-exit paradox. Deze paradox houdt in dat jongeren vaak door bepaald gedrag of bepaalde problematiek toegang (entry) krijgen tot een bepaalde voorziening (Kruiter & Kellerman, 2019). Wanneer jongeren geen dak boven hun hoofd hebben, kunnen zij bijvoorbeeld terecht bij een maatschappelijke opvang. Er speelt vaak veel en heftige problematiek bij deze jongeren, zoals het niet om kunnen gaan met geld of bepaalde gedragsproblematiek. In de paradox zorgt dit gedrag of deze problematiek er ook vaak voor dat de voorziening noodgedwongen stop (exit) wordt gezet (Kruiter & Kellerman, 2019). Wanneer jongeren zich bijvoorbeeld niet aan de regels of betalingsverplichting binnen de maatschappelijke opvang houden, mogen zij hier niet meer wonen. Door de stapeling van problematiek wordt het dan ook lastig uit de situatie van dak- en thuisloosheid te komen. Jongeren blijven hierdoor langer in zorg hangen of krijgen niet de zorg en ondersteuning die zij nodig hebben (Movisie, 2019). Door dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen, zal er ook geen sprake zijn van de paradox.

Deze maatschappelijke relevantie zorgt voor interesse bij de Transformatieagenda. Deze agenda is geïnteresseerd in de werkende en niet-werkende mechanismen rondom de preventieve inzet van het informele netwerk. De uitkomsten van dit onderzoek kunnen handvatten bieden om toekomstige interventies en beleid te ontwerpen. Wat betreft het voorkomen van dak- en thuisloosheid onder jongeren zal het huidige onderzoek naar verwachting op maatschappelijk niveau bijdragen.

Wetenschappelijke relevantie

Het huidige onderzoek is ook vanuit een wetenschappelijk perspectief relevant. Er is veelvoudig wetenschappelijk onderzoek gedaan naar dak- en thuisloosheid. Een deel van deze onderzoeken gaat over de samenstelling van het netwerk van dak- en thuislozen (Zugazuga, 2008; Smith, 2008; Ennet, Bailey & Federman, 1990) en wat voor steun men van dit netwerk ontvangt (Johnson, Whitbeck & Hoyt, 2005). Daarnaast gaat het in het merendeel van deze onderzoeken over personen die al dak- en thuisloos zijn (Zagazuga, 2008; Johnson, Whitbeck & Hoyt, 2005; La Haya, et al., 2012). In het huidige onderzoek ligt de focus op het voorkomen van dak- en thuisloosheid. Over het voorkomen van dak- en thuisloosheid onder jongeren door het informele netwerk meer in te zetten is nog weinig te vinden in de wetenschappelijke literatuur. In de onderzoeken waar het wel over het belang van het informele netwerk gaat, is dit toegespitst op het afkicken van drugs (Gasior, Forchuck & Regan, 2018). Het huidige onderzoek draagt dus bij aan de leemte rondom de wetenschappelijke kennis van de inzet van het informele netwerk om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt het theoretisch kader uiteengezet. Ten eerste komen hier twee belangrijke definities aan bod. Vervolgens worden verschillende belangrijke factoren van een steunend netwerk aangekaart. In hoofdstuk 3 worden de methoden van dataverzameling en data-analyse beschreven. Hoofdstuk 4 laat de resultaten van de interviews zien. Afsluitend komen in hoofdstuk 5 de conclusie en discussie aan bod.

2. Theoretische achtergrond

Voorafgaand aan de uitvoering van kwalitatieve deel van het huidige onderzoek is een theoretische achtergrond vereist. In dit hoofdstuk worden ten eerste de definities van twee belangrijke termen ten behoeve van het onderwerp uitgelicht: dak- en thuisloze jongeren en het sociale informele netwerk. Daarnaast zijn er vanuit de literatuur verschillende onderbouwingen en verklaringen te geven over wanneer een netwerk steunend kan zijn. In dit hoofdstuk zal dit toegespitst zijn op het voorkomen van dak- en thuisloosheid onder jongeren. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een korte samenvatting van de belangrijkste punten.

2.1 Dak- en thuisloze jongeren

Dak- en thuisloze jongeren, zwerfjongeren, risicjongeren, bankslapers of spookjongeren. Er zijn veel verschillende benamingen om jongeren die geen dak boven hun hoofd hebben of geen ‘thuis’ hebben te beschrijven. De ene benaming duidt de hele groep aan en de andere benaming een deel van deze groep. In het huidige onderzoek wordt de term “dak- en thuisloze jongeren” gebruikt. Dit zijn jongeren die feitelijk of residentieel dakloos zijn (Movisie, 2019). Jongeren die *feitelijk* dakloos zijn hebben geen eigen woonruimte of uitzicht op een eigen woonruimte en verblijven in de buitenlucht, de noodopvang of tijdelijk bij vrienden, familie of kennissen (Movisie, 2019). Wanneer jongeren geen eigen woonruimte hebben maar ingeschreven staan bij de maatschappelijke opvang, zijn zij *residentieel* dakloos (Movisie, 2019). De maatschappelijke opvang is een verblijf met een tijdelijk karakter voor personen die geen dak boven hun hoofd hebben (Gemeente Groningen, z.d.). Binnen deze opvang wordt er naast tijdelijke huisvesting ook zorg, begeleiding en praktische hulp geboden. In de gemeente Groningen zijn er verschillende organisaties die maatschappelijke opvangplekken bieden, waaronder Wender, Limor en Leger des Heils (Gemeente Groningen, z.d.). In landelijk beleid wordt de leeftijdscategorie van 18 tot en met 27 jaar gehanteerd bij dak- en thuisloze jongeren (Movisie, 2019). In het huidige onderzoek wordt echter de leeftijdscategorie vanaf 16 gebruikt. Dit heeft voornamelijk te maken met de preventieve doelstelling van het onderzoek om inzicht te krijgen in de werkende en niet-werkende mechanismen bij het voorkomen van dak- en thuisloosheid onder jongeren. Om dak- en thuisloosheid rond de overgang naar 18 jaar te voorkomen, wordt de groep jongeren tussen de 16 en 17 jaar ook meegenomen (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2019). Een groot deel van de problematiek dat bij deze jongeren speelt, speelt al voor hun 18de. Het gaat in het huidige onderzoek dus om dak- en thuisloze jongeren tussen de 16 en 27 jaar.

2.2 Het informele sociale netwerk

Een tweede belangrijke term in het huidige onderzoek is het informele sociale netwerk. Het sociaal netwerk is een groep mensen om iemand heen waar hij/zij een sociale relatie mee heeft (Peters, 2017). Een sociale relatie is een band die twee individuen aan elkaar linkt (Song, Pettis, Chen & Goodson-Miller, 2021). Het kan bijvoorbeeld gaan om een link via familie of in de vorm van een vriend of

vriendin. Binnen een sociaal netwerk gaat het om mensen waar iemand een relatie mee heeft: bijvoorbeeld waar iemand naar toe kan als hij/zij vragen heeft en/of die iets voor hem/haar kan betekenen. Een sociaal netwerk bestaat uit verschillende personen waar iemand een sociale relatie mee heeft. Er is een wisselwerking tussen deze verschillende personen. Zij beïnvloeden elkaar onder andere door zich met elkaar te vergelijken en elkaar op een positieve en/of negatieve manier aan te spreken op bepaald gedrag (Wenzel, et al., 2012). Dit aanspreken op gedrag kan in het negatieve geval door sociale sancties op te leggen, in het positieve geval gaat het hierbij echter om het opleggen van beloningen (Wenzel, et al., 2012).

In dit onderzoek wordt een sociaal netwerk onderverdeeld in een formeel en een informeel netwerk. Het formele netwerk bestaat uit mensen die vanuit hun professie betrokken zijn bij een persoon (Smit, 1993). Voorbeelden hiervan zijn zakenrelaties, hulpverleners en andere professionals. Daarentegen bestaat het informele netwerk uit mensen die niet vanuit hun professie betrokken zijn bij een persoon, maar vanuit de informele sfeer (Smit, 1993). Het kan hierbij gaan om gezinsleden, familieleden, vrienden en kennissen (Smit, 1993). In het huidige onderzoek gaat het over het informele sociale netwerk van dak- en thuisloze jongeren. Het gaat dus om de gezinsleden, familieleden, vrienden en kennissen om deze jongeren heen.

2.3 Belang sociaal netwerk

Een sociaal informeel netwerk is belangrijk voor iedereen. Een sociaal netwerk geeft men het idee ergens bij te horen (Jaremka & Sunami, 2017). De behoefte om ergens bij te horen is een sterke menselijke behoefte (Baumeister & Leary, 1995). Volgens evolutionair perspectief hadden onze voorouders ook al de drang om ergens bij te horen. Dit zorgde namelijk voor mee overlevingskansen en had reproductieve voordelen (Jaremka & Sunami, 2017; Baumeister & Leary, 1995). Vanuit dit perspectief overleefden mensen die tot een groep hoorde vaker dan mensen die niet bij een groep horen. Daarnaast blijkt uit recentere studies dat een sociaal netwerk bijdraagt aan steun in het dagelijks leven en het mensen linkt aan benodigde bronnen (Offer, 2021). Je hebt dan namelijk mensen om jou heen die jou kunnen helpen. Deze kleine greep uit de positieve effecten van het hebben van een sociaal netwerk laat het belang al op meerdere vlakken zien.

Het is van belang dat dit sociale netwerk steunend is. Een sociaal netwerk kan namelijk ook van negatieve invloed zijn op de gezondheid en het welzijn. Een sociaal netwerk kan bijvoorbeeld voor stress zorgen (Antonucci, Akiyama & Lansford, 1998). Voornamelijk vrouwen lijken zich vaker verantwoordelijk te voelen voor hun sociale netwerk, dit zorgt ervoor dat wat dit betreft zij meer stress ervaren dan mannen (Antonucci, Akiyama & Lansford, 1998). Daarnaast kan het netwerk ook een slechte invloed hebben op gedrag. Volgens Bandura (1977) imiteren mensen het gedrag van hun netwerk: dit is ook het geval als zij het verkeerde voorbeeld geven.

Dat een steunend sociaal netwerk belangrijk is voor iedereen, maakt ook dat dit belangrijk is voor dak- en thuisloze jongeren. Mogelijk is het belang van het hebben van zo'n netwerk voor deze

groep jongeren nog groter. Vanuit de literatuur en relevante theorieën lijkt een aantal factoren van een sociaal informeel netwerk bij te dragen aan de voorkoming van dak- en thuisloosheid. Deze factoren hebben betrekking op de samenstelling van het netwerk en de geboden soorten steun. De factoren zijn variatie in steun, variatie in relaties en het imiteren van gedrag. Hieronder worden deze factoren toegelicht.

2.3.1 *Variatie in steun*

Ten eerste is de variatie in steun een belangrijke factor. Een netwerk is steunend wanneer dit daadwerkelijke ondersteuning biedt (Uehara, 1990). Er is sprake van sociale steun als het individu vanuit zijn eigen perspectief het idee heeft op het netwerk te kunnen rekenen wanneer dit nodig is (Uehara, 1990). In ander woorden: het sociaal informeel netwerk biedt de mogelijkheid tot ondersteuning wanneer de jongere dit nodig heeft. Dit is echter nog een globale omschrijving van sociale steun.

Een bekende theorie over sociale steun is de *Social Support Theory*. Menig wetenschapper heeft onderzoek gedaan naar deze theorie. In de literatuur wordt deze sociale steun dan ook op verschillende manieren onderverdeeld. Een bekende onderverdeling komt van Alan Vaux en zijn collega's. Volgens Vaux en zijn collega's bestaat sociale steun uit vijf verschillende soorten steun (Vaux, Riedel & Stewart, 1987), namelijk emotionele steun, praktische steun, financiële steun, adviserende steun en steun bij sociale activiteiten (Vaux, Riedel & Stewart, 1987). Elke vorm van steun wordt hieronder kort toegelicht en toegespitst op de doelgroep van het huidige onderzoek.

Zoals al eerder aangegeven hebben mensen de sociale behoefte ergens bij te horen en gewaardeerd te worden om wie zij zijn (Jaremka & Sunami, 2017; Steverink, 2019). Het ontvangen van emotionele steun draagt hieraan bij. Emotionele steun bestaat, in deze context, namelijk uit het luisteren naar jongeren en hen het idee geven dat iemand naar hen luistert en hen probeert te begrijpen (Stewart, Reutter, Letourneau, Makwarimba & Hungler, 2010). Door deze steun stijgt het zelfrespect van de jongeren omdat zij het idee hebben dat zij gewaardeerd worden voor wie zij zijn (Cohen & Willis, 1985). Daarnaast biedt emotionele steun hun liefde en empathie (Hinson Langford, Bowsher, Maloney & Lillis, 1997). Vanuit de literatuur is echter nog niks bekend over de rol van emotionele steun bij het voorkomen van dak- en thuisloosheid onder jongeren. Wel is bekend dat familieleden en een partner voornamelijk deze steun bieden (La Haye, et al., 2012).

Voor jongeren die dak- en thuisloos dreigen te raken is ook praktische steun belangrijk. Het gaat om steun van praktische aard. Voor deze doelgroep is de meest voor de hand liggende vorm van praktische steun het bieden van huisvesting (Stewart, et al., 2010). Deze steun kan zowel door het formele als het informele netwerk geleverd worden. Een van de redenen dat deze jongeren tot de doelgroep 'dak- en thuisloze jongeren' behoren is immers omdat zij geen eigen woonruimte of uitzicht op een eigen woonruimte hebben (Movisie, 2019). Hier dient wel een kanttekening gemaakt te worden: bij deze jongeren gaat het niet alleen om het gebrek aan een dak boven hun hoofd (Winland, 2013). Het

is problematisch dat de jongeren op het moment dat zij dak- en thuisloos raken minder tot geen contact hebben met hun sociale relaties of een deel van deze relaties (Winland, 2013). In hoeverre het informele netwerk deze praktische steun in de vorm van huisvesting kan bieden is tot dusver vanuit de wetenschap onbekend. Als tweede vorm van praktische steun kan gedacht worden aan het bieden van toegang tot tastbare goederen (Hinson Langford, et al., 1997). In het geval van dak- en thuisloze jongeren zou dit bijvoorbeeld kunnen bestaan uit voedsel. Ook praktische steun lijkt het meeste geboden te worden door familieleden en een partner (La Haye, et al., 2012).

Naast emotionele en praktische steun, is ook financiële steun belangrijk voor jongeren die dak- en thuisloos dreigen te raken. Het is voor deze jongeren regelmatig een knelpunt om met hun eigen inkomsten om te gaan. Ongeveer 75 procent van de jongeren die uiteindelijk dak- en thuisloos raken heeft schulden (Movisie, 2019). Zowel schulden als betalingsachterstanden kunnen er uiteindelijk voor zorgen dat jongeren hun huis kwijtraken (Movisie, 2020). Zij raken dus dakloos. Deze schulden stijgen alleen maar tijdens de daadwerkelijke periode van dak- en thuisloosheid als de jongere geen inkomsten heeft om de schulden af te lossen (Barendregt, Schrijvers, Baars & van de Mheen, 2011). Het informele netwerk kan huurkosten voorschieten of betalen om uitzetting te voorkomen of betalingsachterstanden kunnen voldoen. Als kortetermijnoplossing zal financiële steun dus in sommige gevallen kunnen bijdragen om de uiteindelijke dak- en thuisloosheid te voorkomen.

De vierde vorm van steun vanuit de *Social Support Theory* van Vaux betreft adviserende steun. Zoals de benaming al doet vermoeden bestaat adviserende steun uit het geven van adviezen (Smit, 1993). Jongeren maken belangrijke transities door op weg naar hun volwassenheid en er verandert veel in hun leven (Bültmann, Arends, Veldman, McLeod, van Zon & Ill, 2020). Zij dienen bepaalde keuzes te maken die van grote invloed op hun verdere toekomst zullen zijn. Jongeren ronden bijvoorbeeld hun opleiding af en gaan op zichzelf wonen (Movisie, 2019). Deze veranderingen en benodigde keuzes kunnen stressvol zijn voor jongeren (Cohen & Willis, 1985). Op zulke momenten is het belangrijk dat jongeren een sociaal netwerk om hen heen hebben wat hen stabiliteit en adviserende steun kan bieden (Marion, Paulsen & Goyette, 2017; Cohen & Willis, 1985).

Dit steunende netwerk is vooral van belang bij jongeren die dak- en thuisloos dreigen te worden (Vereniging van Nederlandse Gemeenten, 2016). Zij kunnen informatie verstrekken of adviezen geven die de stress kunnen reduceren en mogelijk de dak- en thuisloosheid kunnen voorkomen (Vereniging van Nederlandse Gemeenten, 2016; Cohen & Willis, 1985; Marion, Paulsen & Goyette, 2017). Dit fenomeen staat ook wel bekend als de *buffering hypotheses*. Daarnaast helpt een sociaal netwerk niet alleen om om te kunnen gaan met stressvolle momenten, het draagt ook bij aan het ontwikkelen van een coping mechanisme (Rahman, Turner & Elbedour, 2015). Het netwerk kan jongeren helpen om dit mechanisme te faciliteren of om dit te versterken (Zugazuga, 2008).

De vijfde en laatste vorm van steun is steun bij sociale activiteiten. Dit gaat in de vorm van samen sociale activiteiten doen. Hierbij gaat het dus om mensen waarmee iemand leuke activiteiten onderneemt, zoals gamen of winkelen en wel eens thuis uitnodigt of uitgenodigd wordt (Vaux &

Anthanasopoulou, 1987). Naar verwachting zal dit niet de meest belangrijke vorm van steun zijn die mogelijk dak- en thuisloosheid gaat voorkomen. Ondanks dat kan deze vorm van steun wel zorgen voor afleiding. Dit kan als prettig ervaren worden tijdens stressvolle situaties. Naast afleiding kan deze steun er ook voor zorgen dat iemand zich minder eenzaam voelt.

Een belangrijk punt is dat jongeren meerdere soorten steunen moeten ontvangen om dak- en thuisloosheid mogelijk te voorkomen. Eén van deze soorten steun op zichzelf zal hoogstwaarschijnlijk de dak- en thuisloosheid niet voorkomen. De oorzaken van dak- en thuisloosheid zijn hier namelijk te verschillend en complex voor (Movisie, 2019). Dit maakt dat jongeren ook op verschillende vlakken steun nodig hebben. Idealiter vindt er een combinatie van verschillende soorten steun plaats. Zo kan praktische en emotionele steun van het sociale informele netwerk verdere uitbreiding van de huidige problematiek van (potentieel) dak- en thuisloze jongeren beperken (Magneé, van Straaten, Hoofd & Nagelhout, 2020).

Uit een onderzoek van La Haye en collega's (2012) blijkt dat familieleden en partners de combinatie van emotionele en praktische steun voornamelijk bieden. Het is nog maar de vraag of dak- en thuisloze jongeren contact hebben met familieleden of een partner hebben. De voornaamste reden dat jongeren dak- en thuisloos raken heeft te maken met relationele problemen (Winland, 2013). Het is dus nog maar de vraag of dak- en thuisloze jongeren wel contact hebben met familieleden en/of een partner hebben. Het zal per jongere verschillen waar hun sociale netwerk uit bestaat en welke steun er geboden wordt en/of geboden kan worden.

Vanuit de literatuur blijkt dat wanneer men sociale steun ervaart de kans op crisissituaties kleiner is, zoals depressies en middelengebruik (Zugazuga, 2008). Het is bekend dat dak- en thuisloosheid vaak uit crisissituaties voortkomt (Zugazuga, 2008; Rosenthal, Mallet & Myers, 2006). De meest voorkomende crisissituatie die dak- en thuisloosheid onder jongeren veroorzaakt, betreft een familieconflict (Rosenthal, Mallet & Myers, 2006). Het gaat hierbij vaak om een conflict met ouders. Daarnaast kan het ook om een persoonlijke crisis gaan. Volgens Vaux (1988) draagt een adequate sociale relatie bij aan de bescherming tegen fysieke en psychische beperkingen in tijden van crisis. Deze sociale relatie draagt namelijk bij aan het vermogen zich aan te passen aan en om te gaan met de crisis (Vaux, 1989). Aangezien daadwerkelijke dak- en thuisloosheid vaak uit crisissituaties voortkomt, zal sociale steun mogelijk ook bijdragen aan het voorkomen van dak- en thuisloosheid. Al met al lijkt sociale steun een belangrijke factor te zijn binnen het steunende sociale netwerk.

2.3.2 Variatie in kennissen en/of vrienden

Het sociaal netwerk kan dus zorgen voor verschillende soorten steun (La Haye, et al., 2012). Een netwerk met verschillende gevarieerde relaties kan dan ook een belangrijke factor zijn om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen. Een interessante klassieke sociologische theorie die hierop toe te passen is is de theorie van Granovetter (1973). Hij schreef over het belang van een sociaal netwerk wat bestaat uit zowel sterke sociale banden (goede vrienden) als zwakke sociale banden (vage

kennissen). Volgens Granovetter (1973) zorgen sterke sociale banden namelijk voor andere informatie en ondersteuning dan vage kennissen. Sterke sociale banden bevinden zich vaak in een soortgelijk netwerk als de jongere zelf (Granovetter, 1973). Zij kennen de jongere over het algemeen goed en hebben dezelfde kennissen en/of vrienden. Wanneer de jongere hulp aan deze sterke sociale banden vraagt, zullen zij informatie en ondersteuning bieden die de jongere zelf hoogstwaarschijnlijk ook al tot zijn beschikking heeft. Zij bevinden zich immers voor het grootste deel in hetzelfde sociale netwerk. Daarentegen bevinden zwakke sociale banden zich vaak in een ander sociaal netwerk. Zij kennen andere mensen dan de jongere zelf. Deze verschillende kennissen zorgen dan ook vaker voor andere informatie waar de jongere vanuit zijn eigen netwerk in de eerste instantie niet zelf op of bij was gekomen.

Toegepast op dak- en thuisloze jongeren zou dit kunnen betekenen dat het gunstig is als hun netwerk niet alleen uit sterke sociale relaties bestaat. Een gevarieerd netwerk kan ervoor zorgen dat zij verschillende mensen, zoals goede vrienden of kennissen, uit hun informele netwerk kunnen raadplegen. Deze verschillende mensen zullen voor verschillende soorten steun kunnen zorgen zoals emotionele steun, praktische steun, financiële steun, adviserende steun en steun bij sociale activiteiten. Kort samengevat houdt dit in dat het hebben van een gevarieerd sociaal informeel netwerk bestaande uit zowel sterke en zwakke sociale banden voor een variatie van de benodigde steun zorgt.

2.3.3 *Imiteren van gedrag*

Vanuit de sociale leertheorie komt ook indirect het belang van een steunend sociaal netwerk terug. Volgens deze theorie leert een persoon welk gedrag hij dient te vertonen door naar het gedrag van mensen in zijn of haar omgeving te kijken (Bandura, 1977). Volgens Bandura (1977) imiteert een jongere het gedrag van mensen om hem heen. In andere woorden: wanneer een jongere goede voorbeelden om zich heen ziet qua gedrag, is de kans groot dat hij/zij dit gedrag ook gaat vertonen. Anderzijds betekent dit ook dat wanneer jongeren slechtere voorbeelden van gedrag om zich heen zien, de kans groter is dat zij dit slechtere gedrag ook gaan vertonen. Dit is een voorbeeld van een negatief effect van het sociale netwerk. Aangezien dak- en thuisloze jongeren vaak intergenerationele problematiek ervaren (Movisie, 2019; De Jong, 2017), is de kans aanwezig dat zij weinig goede voorbeelden om zich heen hebben. Deze jongeren komen vaak uit onstabiele situaties waarin ouders of naasten zelf ook geen goede keuzes maken of hebben gemaakt op verschillende levensgebieden (Movisie, 2019). Een veel voorkomend intergenerationeel probleem bij dak- en thuisloze jongeren betreft de financiën (De Jong, 2017; Rahman, Turner & Elbedour, 2015). Wanneer ouders zelf financiële moeilijkheden en schulden ervaren is de kans groter dat dit intergenerationeel overgedragen wordt op de jongere zelf (De Jong, 2017; Movisie, 2020). Zij hebben immers niet het gewenste voorbeeld gehad en zullen daardoor ook minder goed weten hoe met geld omgegaan dient te worden (Movisie, 2020). Het belang van een steunend netwerk komt hierin ook naar voren. Wanneer deze jongeren omringd zijn met een steunend netwerk, imiteren zij het gedrag van dit netwerk en is de kans groter dat zij keuzes maken die de kans op de daadwerkelijke dak- en thuisloosheid verkleinen. Als zij

dus goede voorbeelden om zich heen hebben draagt dit positief bij aan hun eigen leven en ontwikkeling. Een netwerk heeft een bepaalde voorbeeldfunctie die bij kan dragen aan de voorkoming van dak- en thuisloosheid.

2.4 Korte samenvatting theoretische achtergrond

Het hoofdstuk begon met een toelichting op twee belangrijke termen in het onderzoek: dak- en thuisloze jongeren en het sociaal informeel netwerk. Onder dak- en thuisloze jongeren vallen in het huidige onderzoek zowel feitelijk als residentieel dakloze jongeren tussen de 16 en 27 jaar. Het gaat om jongeren die geen eigen woonruimte hebben of uitzicht op deze eigen woonruimte hebben. Daarnaast staan zij ingeschreven bij een maatschappelijke opvang óf verblijven zij op straat, bij familieleden, kennissen en/of vrienden. De tweede term was het sociaal informeel netwerk. Dit netwerk bestaat uit de informele sociale relaties om de jongeren heen.

Vanuit relevante literatuur en theorieën komen er een aantal belangrijke factoren naar voren die een netwerk steunend lijken te maken en mogelijk bij kunnen dragen aan het voorkomen van dak- en thuisloosheid onder jongeren. Het gaat om variatie in steun, variatie in relaties en het imiteren van gedrag. Ten eerste gaat het om de variatie in steun die vanuit de *Social Support Theory* van Vaux bestaat uit emotionele steun, financiële steun, praktische steun, adviserende steun en steun bij sociale activiteiten. In het bijzonder lijkt een combinatie van deze soorten steun dak- en thuisloosheid mogelijk te kunnen voorkomen. Daarnaast blijkt vanuit de theorie van Granovetter het belang van variatie in relaties naar voren te komen. Idealiter bestaat een netwerk uit zowel sterke en zwakke sociale banden zodat er een ruim scala aan informatie beschikbaar is wat er mogelijk voor kan zorgen dat jongeren niet dak- en thuisloos raken. Als laatste heeft een steunend netwerk een voorbeeldfunctie. Volgens de sociale leertheorie van Bandura imiteren jongeren het gedrag van hun omgeving. Dit zou betekenen dat jongeren een netwerk om hen heen moeten hebben die hen het goede voorbeeld geeft, zodat de dak- en thuisloosheid mogelijk voorkomen kan worden. Al met al factoren die mogelijk zouden kunnen bijdragen bij de voorkoming van dak- en thuisloosheid onder jongeren.

3. Methoden van dataverzameling en data-analyse

In dit hoofdstuk worden de methoden van dataverzameling en data-analyse toegelicht. Ten eerste wordt de keuze voor kwalitatief onderzoek aangekaart. Vervolgens komt de verantwoording van de dataverzameling binnen de verschillende groepen aan bod. Hierna volgen de methoden van data-analyse. Het hoofdstuk eindigt met de ethische overwegingen die gemaakt zijn bij dit onderzoek.

3.1 Keuze kwalitatief onderzoek

De Transformatieagenda is geïnteresseerd in de werkende en niet-werkende mechanismen rondom de inzet van het informele netwerk om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen. Om achter deze mechanismen te komen focust dit onderzoek zich op de ervaringen van voorheen potentieel, huidige en voormalige dak- en thuisloze jongeren, hulpverleners en het informele netwerk zelf. Om deze ervaringen te verzamelen is kwalitatief onderzoek uitgevoerd. Er zijn meerdere redenen waarom voor kwalitatief onderzoek gekozen is.

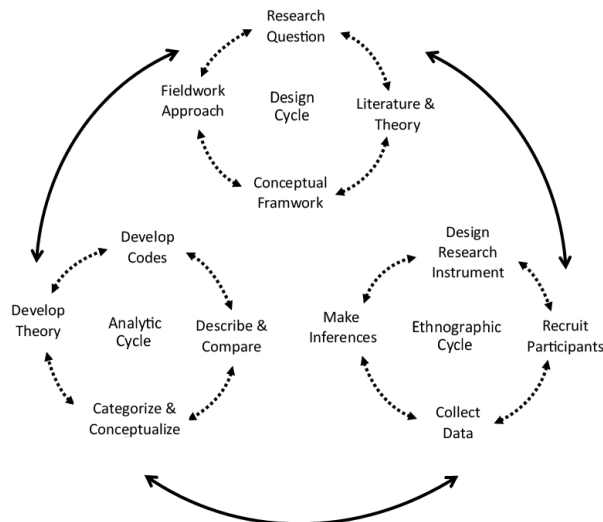
De eerste en belangrijkste reden heeft te maken met de mogelijke gevoeligheid van het onderwerp. Dak- en thuisloosheid kan als gevoelig onderwerp worden gezien. Zoals in de inleiding en theoretische achtergrond al naar voren heeft dak- en thuisloosheid vaak verschillende en meerdere oorzaken (Movisie, 2019). Er ligt vaak een langdurige geschiedenis van problemen en conflicten aan ten grondslag (Movisie, 2019). Het kan voor participanten lastig zijn om hier hun verhaal over te doen. Bij een gevoelig onderwerp is een comfortabele sfeer voor de deelnemer van belang (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). Binnen de setting van een interview is het mijn taak als interviewer om participanten op hun gemak te stellen en een vertrouwensband op te bouwen. Hier is ruimte voor in een *face-to-face* interview.

De tweede reden heeft te maken met de mogelijkheid om door te vragen. Om tot de kern tot de werkende en niet-werkende mechanismen te komen is het van belang om door te kunnen vragen. Er kan meer doorgevraagd worden om antwoord te geven op de ‘hoe’- en ‘waarom’-vragen (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). De focus in het huidige onderzoek ligt op de ervaringen van jongeren en hulpverleners en deze ervaringen zullen hoogstwaarschijnlijk verschillen. Het is hierdoor extra belangrijk om de mogelijkheid te hebben om door te vragen. Dit maakt dat interviews passend zijn.

Als kwalitatief onderzoeksinstrument zijn semigestructureerde interviews gehouden. In deze interviews stonden de ervaringen van jongeren en hulpverleners centraal (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). Voorafgaand aan het onderzoek was het de bedoeling om drie subgroepen te interviewen: jongeren, hulpverleners en het informele netwerk. In de praktijk is het echter alleen gelukt om jongeren en hulpverleners te interviewen. Dit wordt onder de paragraaf ‘dataverzameling’ nader toegelicht.

3.2 Hutter-Hennink kwalitatieve onderzoekscyclus

In dit onderzoek is gewerkt met de Hutter-Hennink kwalitatieve onderzoekscyclus. Deze cyclus is schematisch weergegeven in Figuur 1. De cyclus bestaat uit een ontwerpcyclus, een dataverzamelingscyclus en een analytische cyclus (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). Het belangrijkste kenmerk van deze cyclus is dat er een wisselwerking is tussen deze verschillende cycli. Er wordt steeds teruggegaan van de data naar de theorie en vice versa. De cyclus wordt onderstaand kort toegelicht en zal verder in dit hoofdstuk nader toegespitst worden op het onderzoek.

Figuur 1: Hutter-Hennink kwalitatieve onderzoekscyclus (Hennink, Hutter & Bailey, 2020).

De eerste cyclus is de ontwerpcyclus en bestaat uit vier verschillende fasen (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). Ten eerste zijn de relevante literatuur en theorieën onderzocht waardoor een conceptueel raamwerk opgesteld werd. Aan de hand hiervan zijn onderzoeksvragen opgesteld die weergegeven zijn in de inleiding. Uiteindelijk is er een methode geselecteerd voor de dataverzameling: semigestructureerde interviews. Deze fasen komen vooral in de eerste drie hoofdstukken naar voren: de inleiding, theoretische achtergrond en methoden van dataverzameling en data-analyse.

De tweede cyclus van de onderzoekscyclus gaat over het verzamelen van data en bestaat wederom uit verschillende fasen (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). In deze cyclus is meer vormgegeven aan de dataverzameling. De eerste fase bestaat uit het ontwerpen van het onderzoeksinstrument. Er zijn verschillende interviewschema's opgesteld voor verschillende groepen. De tweede fase is het verzamelen van data. Dit houdt in dat de interviews gehouden zijn. De laatste fase uit deze cyclus betreft het maken van inductieve inferenties (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). Op basis van literatuur en verwachtingen zijn deze inferenties gemaakt en inductieve codes ontwikkeld. De fasen van deze cyclus komen in het huidige hoofdstuk meer aan bod.

De derde en laatste cyclus van de kwalitatieve onderzoekscyclus van Hutter-Hennink bestaat uit de analytische cyclus (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). De eerste fase in de laatste cyclus is het

ontwikkelen van deductieve codes op basis van de interviewresultaten. In de tweede fasen worden de interviewresultaten duidelijk weergegeven. De laatste fase van deze cyclus is om de data te conceptualiseren met als doel om handvaten te bieden aan de Transformatieagenda.

3.3 Dataverzameling

3.2.1 Deelnemers: selectie en werving

In het huidige onderzoek gaat het om twee verschillende subgroepen: jongeren en hulpverleners. In de eerste instantie was het de bedoeling ook om de ervaringen van het informele netwerk mee te nemen. De werving van deze groep is echter mislukt en zal dan ook verder niet aan bod komen in deze en komende hoofdstukken. Wat betreft de werving van jongeren en hulpverleners is op verschillende kenmerken geselecteerd. Hieronder worden deze kenmerken toegelicht en de wervingsstrategieën per subgroep benoemd.

3.3.1.1 Jongeren

In het huidige onderzoek gaat het over jongeren die ervaring hebben met dak- en thuisloosheid. Binnen deze subgroep wordt onderscheid gemaakt tussen drie groepen: jongeren die in het verleden dak- en thuisloos dreigden te worden, jongeren die dak- en thuisloos zijn en jongeren die dak- en thuisloos zijn geweest. Voor deze drie groepen zijn twee kenmerken gelijk: leeftijdscategorie en verblijfplaats. De focus in het huidige onderzoek ligt namelijk op jongeren tussen de 16 en 27 jaar die verblijven in de gemeente Groningen. Deze leeftijd heeft betrekking op de periode ten tijde van de dreiging tot of daadwerkelijke dak- en thuisloosheid. Dit betekent dat de jongeren op het moment van daadwerkelijke deelname aan het interview in principe ook ouder dan 27 jaar kunnen zijn.

De eerste groep jongeren bestaat uit jongeren die in het verleden dak- en thuisloos dreigden te worden. Het gaat dus om jongeren die uiteindelijk niet dak- en thuisloos zijn geworden. Als wervingsstrategie is contact gelegd met verschillende relevante hulpverlenende organisaties. Binnen een paar van deze organisaties zijn er contactpersonen die tot het netwerk van mij als de opdrachtgever behoren zoals Wender, Elker en WerkPro. Van de overige organisaties behoren de contactpersonen tot het netwerk van de opdrachtgever zoals WIJ Groningen, Jimmy's en het Leger des Heils. De eerste organisatie is WIJ Groningen. WIJ Groningen is een organisatie gevestigd in verschillende wijken in Groningen waar burgers met verschillende hulpvragen als eerste terecht kunnen (WIJ Groningen, z.d.). De kans is dan ook aannemelijk dat jongeren die dak- en thuisloos dreigden te raken bekend zijn bij één van deze WIJ-teams. In het bijzonder is er contact gelegd met de School Als Wijk (SAW) medewerkers van het WIJ-team. De SAW-ers zijn te vinden op mbo-scholen in Groningen en ondersteunen jongeren tussen de 16 en 27 jaar waar nodig en voornamelijk met niet-schoolse zaken (WIJ Groningen, z.d.). De tweede organisatie is Elker. Elker is een hulpverlenende organisatie die veel verschillende soorten hulp aan zowel jongeren als gezinnen biedt (Elker, z.d.). Elker is een grotere aanbieder in het Groningse zorglandschap. Ruim 60 procent van de jongeren die uiteindelijk dak- en thuisloos worden, hebben een

verleden in de jeugdzorg (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2019). De kans is dan ook aannemelijk dat jongeren die dak- en thuisloos dreigden te worden ook bekend zijn bij jeugdzorg organisaties zoals Elker.

De tweede groep jongeren is de groep die feitelijk of residentieel dak- en thuisloos zijn. Het gaat bij deze groep om ervaringsdeskundigen. Als wervingsstrategie voor deze groep is ook contact met verschillende hulpverlenende organisaties gelegd. Een eerste organisatie is Jimmy's. Jimmy's is een plek in het centrum van Groningen waar jongeren van 12 tot en met 27 jaar oud elkaar kunnen ontmoeten (Jimmy's 050, z.d.). Het is een plek waar jongeren altijd binnen kunnen komen lopen met vragen en/of voor een kop koffie of thee (Jimmy's 050, z.d.). Het is vanuit de opdrachtgever bekend dat dak- en thuisloze jonge ervaringsdeskundigen hier komen. Op een middag is er een korte bijeenkomst geweest waar de jongeren van Jimmy's meegedacht hebben over het werven van voornamelijk jongeren. Zij kwamen niet met specifieke jongeren maar wel met plekken waar deze jongeren mogelijk te vinden zijn, waaronder Wender en het Leger des Heils. Daarnaast zijn er contacten met hulpverlenende organisaties gelegd, zoals Elker en WerkPro. Dit zijn samen met Wender interessante organisaties waar dak- en thuisloze jongeren terecht kunnen. WerkPro begeleidt onder andere jongeren met een afstand tot de arbeidsmarkt terug naar werk en biedt opvang voor dak- en thuislozen (WerkPro, z.d.). WerkPro, Elker, Het Kopland en Leger des Heils bieden samen sinds november 2020 een nieuwe vorm van opvang aan: acute opvang (WerkPro, 2020). Deze organisaties werken samen om dak- en thuisloze jongeren sneller indicatievrij op te kunnen vangen. Het doel van deze opvang is dat jongeren niet in de nachtopvang belanden en de hulp krijgen die zij nodig hebben (WerkPro, 2020). De jongeren die zich via de Acute Opvang melden worden tijdelijk bij één van deze vier organisaties ondergebracht. WerkPro is dus ook een plek waar dak- en thuisloze jongeren mogelijk te vinden zijn. Verder zijn er ook contacten gelegd met de maatschappelijke jongerenopvang van Wender, voorheen Het Kopland – Zienn (Wender, z.d.), en is er contact gelegd met het Leger des Heils. Het Leger des Heils is, net zoals Wender, een organisatie die zich inzet voor onder andere dak- en thuisloze jongeren (Leger des Heils, z.d., Wender, z.d.). Als laatste zijn jongeren ook benaderd via een contactpersoon van Overbrug. Overbrug is een netwerkorganisatie waar verschillende Groningse organisaties bij aangesloten zijn om wetten, petten en loketten voor jongeren van 16+ te slechten (Overbrug, 2019). Overbrug is de plek waar bijvoorbeeld het idee van de Acute Opvang van WerkPro, Wender en Elker tot stand is gekomen. Deze netwerkorganisatie werkt veel samen met de doelgroep zelf in werkconferenties en de voorbereiding op deze werkconferenties.

De derde groep jongeren betreft jongeren die vroeger daadwerkelijk dak- en thuisloos zijn geworden maar dit nu niet meer zijn. In andere woorden: voormalig dak- en thuisloze jongeren. Het gaat in dit geval dus ook om ervaringsdeskundigen. Om in contact te komen met deze jongeren zijn dezelfde wervingsstrategieën gebruikt als bij de groep daadwerkelijk dak- en thuisloze jongeren.

De daadwerkelijke benadering van de jongeren heeft via de contactpersonen van de verschillende organisaties plaatsgevonden. Deze contactpersonen zijn voorafgaand aan het huidige

onderzoek ingelicht door mij. Het eerste contact met de contactpersonen werd gelegd via de mail en in de meeste gevallen werd dit opgevolgd met een online-beeld of telefonisch gesprek. Er is hen meer informatie verstrekt over het onderzoek en de selectievoorwaarden van deze jongeren. Daarnaast ontvingen zij een korte informatieve notitie waarin deze informatie kort en bondig toegelicht is. Zie hiervoor bijlage 1. Verder heb ik ook visitekaartjes verspreid onder de contactpersonen. De vraag werd uiteindelijk door de contactpersonen uitgezet binnen hun organisatie. Op het moment dat er ook daadwerkelijk interesse was vanuit deelnemers, is ook een informatiebrief verspreid. In deze brief zijn de volgende punten toegelicht: wat houdt het onderzoek in, wat wordt van de jongere verwacht, hoe wordt met de gegevens omgegaan, de beloning bij deelname en eventuele nazorg. Zie hiervoor bijlage 3. Gedurende het onderzoek en de gesprekken met contactpersonen werd er nog een aantal mogelijk interessante organisaties genoemd waar mogelijke deelnemers zouden kunnen zijn: Factor 5 en STOOT. Factor 5 is, net zoals Elker, een jeugdzorgorganisatie waar jongeren en jongvolwassenen met gedrags- of persoonlijkheidsproblematiek begeleid worden (Factor 5, z.d.). STOOT is een organisatie die zich inzet voor jongeren die aansluiting zoeken en/of nodig hebben bij de maatschappij (STOOT, z.d.). Dit doen zij door middel van het organiseren van sportactiviteiten. Volgens contactpersonen komen jongeren die ervaring hebben met dak- en thuisloosheid bij STOOT. Via contactpersonen is er met beide organisaties contact gelegd.

Contactpersonen, in de meeste gevallen waren dit de (oude) persoonlijke begeleiders van de jongeren, lieten weten of er jongeren waren die deel wilden nemen. Zij deelden het telefoonnummer van de jongeren zodat ik contact met hen kon opnemen. Alle jongeren die voornemens waren deel te nemen aan het interview, hebben deelgenomen. Eén dag ben ik naar een opvang/woonlocatie van Wender gegaan om een hulpverlener en twee jongeren te interviewen. Uiteindelijk wilde één jongere niet meer, maar kwam hier een andere jongere voor in de plaats. Uiteindelijk zijn er acht interviews met jongeren afgenomen. Er zijn drie jongeren geïnterviewd die daadwerkelijk dak- en thuisloos zijn. Het gaat hierbij om residentieel dak- en thuisloze jongeren. Dit houdt in dat deze jongeren ten tijde van het interview in de maatschappelijke jongerenopvang verblijven. Daarnaast zijn er vijf jongeren geïnterviewd die dak- en thuisloos zijn geweest. Al deze jongeren ontvingen op het moment van het interview ondersteuning vanuit Elker, WerkPro, Wender en/of WIJ Groningen. Het is echter niet gelukt om jongeren te interviewen die voorheen dak- en thuisloos dreigden te worden. Er is geprobeerd om via contactpersonen in contact te komen met jongeren die voorheen dak- en thuisloos dreigden te worden. Een aantal contactpersonen gaf aan dat dit een lastige groep is om contact mee te krijgen en/of te onderhouden. Zij hadden zelf weinig tot geen contact met deze jongeren en vonden het dan ook niet gepast om hen te vragen voor deelname aan het onderzoek.

3.3.1.2 Hulpverleners

Ook de hulpverleners zijn op specifieke kenmerken geselecteerd. Ik heb hier onderscheid gemaakt tussen twee groepen. De eerste groep is verbonden aan de eerste groep jongeren: jongeren die

uiteindelijk niet dak- en thuisloos zijn geworden. Deze jongeren komen in de eerste instantie binnen de gemeente Groningen in contact met hulpverleners van de verschillende WIJ-teams. Om deze reden is contact gelegd met hulpverleners van deze verschillende WIJ-teams. De voorwaarde die aan deze selectie gesteld werd is dat de hulpverlener vanuit zijn professe contact dient te hebben gehad of heeft met een jongere tussen de 16 en 27 jaar die dak- en thuisloos dreigde te worden. Wanneer deze hulpverlener met een jongere in contact is geweest die uiteindelijk wel dak- en thuisloos is geworden, valt deze hulpverlener in de tweede groep van hulpverleners.

De tweede groep hulpverleners hoort bij de overige twee groepen jongeren: de jongeren die daadwerkelijk dak- en thuisloos zijn geworden of dit zijn geweest. Deze jongeren zijn op enig moment in aanraking gekomen met de hulpverlening en/of de maatschappelijke opvang. Dit is dus een stap verder dan alleen contact met een WIJ-team. Het gaat om de eerdergenoemde organisaties zoals Elker, WerkPro, Wender en het Leger des Heils. Binnen dit viertal organisaties zijn contactpersonen benaderd die bij konden dragen aan de selectie van hulpverleners die aan de voor dit onderzoek relevante kenmerken voldoen. De voorwaarde die aan de selectie van de hulpverleners gesteld werd is dat de hulpverlener gewerkt heeft met een jongere tussen de 16 en 27 jaar die dak- en thuisloos is of is geweest.

Ook voor de groep hulpverleners is een korte informatieve notitie geschreven met meer informatie over het onderzoek en de selectievoorwaarden. Zie hiervoor bijlage 2. Deze zijn samen met de visitekaartjes binnen de organisaties verspreid. Hulpverleners die bereid waren deel te nemen konden contact opnemen met mij. In andere gevallen nam ik zelf na een aantal dagen zelf contact op met de potentiële deelnemer. Op het moment dat er ook daadwerkelijk interesse was vanuit deelnemers, is ook een informatiebrief verspreid. In deze brief worden dezelfde punten toegelicht als in de informatiebrief voor de jongeren: wat houdt het onderzoek in, wat wordt van de hulpverlener verwacht, hoe wordt met de gegevens omgegaan en beloning bij deelname. Zie hiervoor bijlage 4.

Uiteindelijk zijn er acht hulpverleners geïnterviewd. Deze hulpverleners waren ten tijde van het interview werkzaam bij Elker, WerkPro, Wender, WIJ Groningen en de GKB.

3.3.2 Opbouw interviewschema's

Om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de werkende en niet-werkende mechanismen rondom de inzet van het informele netwerk om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen is er naar ervaringen van twee verschillende groepen gekeken: jongeren en hulpverleners. Er zijn dan ook twee verschillende interviewschema's opgesteld: zie hiervoor bijlage 6 en 7. Beide schema's zijn op eenzelfde manier opgesteld. Elk schema bestaat uit een korte introductie, een aantal openingsvragen, kernvragen en afsluitende vragen (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). In de introductie stel ik mij voor, vertel ik meer over het doel van het onderzoek, wat er uiteindelijk met de data gaat gebeuren en ethische kwesties (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). Na deze introductie stel ik een aantal algemene vragen over de achtergrond van de geïnterviewde. Dit zijn vragen die makkelijk te beantwoorden zijn. Het doel van deze vragen is dat de geïnterviewde zich op zijn gemak gaat voelen (Hennink, Hutter & Bailey, 2020).

Vervolgens wordt een aantal kernvragen gesteld. Dit zijn de vragen die bij dienen te dragen aan de beantwoording van de centrale onderzoeksvraag en deelvragen (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). In alle drie de interviewschema's zijn deze kernvragen opgedeeld in twee categorieën: eigen ervaringen en ideale situatie. Eerst werden de participanten gevraagd naar hun eigen ervaringen met de inzet van het informele netwerk om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen. Vervolgens werden vragen gesteld over hoe dit netwerk volgens de geïnterviewde ingezet had moeten worden. In het geval van jongeren ging het om hun persoonlijke ervaringen. Daarentegen ging het in het geval van de hulpverlening om hun ervaringen met jongeren bij wie zij betrokken waren. De vragen over zowel de eigen ervaring en gewenste situatie zijn voortgebouwd op literatuur en theorie. Het grootste deel van de vragen is namelijk gericht op de soorten steun en bijbehorende werkzame en niet-werkzame factoren. Wat betreft de *Social Support Theory* van Vaux (1987) worden de verschillende soorten steun, emotionele steun, praktische steun, financiële steun, adviserende steun en steun bij sociale activiteiten, zowel verwacht in de eigen ervaring als gewenste situatie. Ook wordt verwacht dat de sociale leertheorie van Bandura zowel terugkomt in de eigen ervaring als gewenste situatie. Hierbij zal het 'slechte voorbeeld' hoogstwaarschijnlijk alleen of meer genoemd worden bij de eigen ervaringen en het 'goede voorbeeld' alleen of meer bij de gewenste situatie. De theorie van Granovetter betreffende *the strenght of weak ties* wordt ook verwacht terug te komen in de mogelijke antwoorden. Het interview eindigde met afsluitende vragen. Deze afsluitende vragen zijn wat algemenere vragen die ervoor zorgen dat het interview langzaam en niet abrupt afgerond wordt (Hennink, Hutter & Bailey, 2020).

3.3.3 Verloop interviewproces

In totaal zijn er 15 interviews afgenomen: acht met jongeren en zeven met hulpverleners. De interviews met de jongeren zijn op één na allemaal op de woonlocatie van de jongeren afgenomen, namelijk op een woonlocatie van Wender, Elker of WerkPro. Bij een aantal jongeren vond het interview op hun kamer plaats, terwijl andere jongeren liever in een gemeenschappelijke ruimte wilde zitten. In het ene geval dat het interview niet op locatie was, vond het interview telefonisch plaats. Voor de jongere was dit het makkelijkste in verband met zijn drukke leven. De interviews met de jongeren duurden gemiddeld 35 minuten. Het kortste interview duurde 26 minuten, het langste interview duurde 48 minuten duurde. Bij sommige vragen ontstond er wat verwarring bij de jongeren omdat de vraagstelling niet altijd even duidelijk geformuleerd bleek te zijn. In deze gevallen is extra toelichting gegeven. In alle gevallen gaven de jongeren hierna aan de vraag te begrijpen.

De interviews met de hulpverleners vonden bij vier hulpverleners fysiek (op woonlocaties van Wender en Elker) en bij drie via een videogesprek plaats via het programma Microsoft Teams. De interviews met de hulpverleners duurden gemiddeld 44 minuten. Het kortste interview duurde 35 minuten, het langste interview duurde 50 minuten. Daarnaast is het eerste interview met een jongere gehouden op 13 juli 2021. Het laatste interview met een jongere is gehouden op 24 september 2021. Wat betreft hulpverleners was het eerste interview op 22 juli 2021. Het laatste interview was op 21

september 2021. Dit betekent dat de tijdsperiode van datacollectie, van de jongeren en hulpverleners samen, tien weken heeft geduurd.

3.3.4 Saturatie

Idealiter vinden er net zo veel interviews plaats totdat er saturatie plaatsvindt. Dit is het punt dat er geen nieuwe informatie meer wordt verkregen ten behoeve van de beantwoording van de centrale onderzoeksvraag in een nieuw interview (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). Voorafgaand aan het onderzoek is het altijd lastig vast te stellen bij welke hoeveelheid deelnemers saturatie bereikt zal worden. Het doel van de interviews was om uiteindelijk antwoord te kunnen geven op de centrale onderzoeksvraag. Deze vraag gaat over de rol van het informele netwerk bij het voorkomen van dak- en thuisloosheid onder jongeren. Deze vraag is aan verschillende groepen voorgelegd: jongeren en hulpverleners. Na 15 interviews, acht met jongeren en zeven met hulpverleners, begonnen antwoorden zich te herhalen en bood elk nieuw interview weinig tot geen nieuwe informatie. Er leek geen nieuwe informatie ten behoeve van het beantwoorden van de centrale onderzoeksvraag naar boven te komen.

3.4 Data-analyse

Nadat de interviews zijn afgenomen begint de data-analyse. De verschillende interviews zijn door middel van een geluidsopname opgenomen. Deze geluidsopnames zijn gemaakt met een mobiele telefoon die beschikbaar is gesteld vanuit de opdrachtgever. Vervolgens zijn deze geluidsopnames letterlijk uitgewerkt (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). Naast het uitwerken van de data, werd op hetzelfde moment de data geanonimiseerd. Dit is gedaan zodat de data niet herleidbaar is naar de desbetreffende deelnemer. Nadat de geluidsopnames volledig uitgewerkt waren, zijn de opnames verwijderd. De uitwerkingen, ook wel transcripten, zijn opgeslagen binnen de beveiligde omgeving van de Rijksuniversiteit Groningen. Met deze beveiligde omgeving wordt de Y-schijf genoemd. Naast de uitwerkingen zijn ook het codeboek en de interviewschema's opgeslagen binnen deze beveiligde omgeving (Rijksuniversiteit, 2021). Het is voor onderzoekers en studenten vanuit de Rijksuniversiteit Groningen verplicht om deze data binnen een beveiligde omgeving te bewaren (Rijksuniversiteit, 2021). De data op deze Y-schijf wordt 10 jaar bewaard (Rijksuniversiteit, 2021). Deze bewaartermijn is in lijn met de Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening (Vereniging van Universiteiten, 2014). Het daadwerkelijke coderen en analyseren van de data is in het programma Atlas.ti Mac (Versie 9.1) gedaan.

3.4.1 Coderen

Er zijn verschillende coderingstechnieken gebruikt. Het gaat om zowel deductieve als inductieve strategieën. Een deel van de codes is voorafgaand aan het daadwerkelijke transcriberen van de interviews opgesteld (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). Dit gaat om de codes die af te leiden waren uit de interviewschema's en de daarin opgenomen onderwerpen en/of vragen. Deze deductieve codes komen dus indirect voort uit de literatuur en theorie. Voorbeelden hiervan zijn emotionele steun,

financiële steun en praktische steun vanuit de *social support theory* van Vaux (Vaux, Riedel & Stewart, 1987).

Hierna zijn alle interviews bestudeerd en is bekeken of de deductieve codes hierin voorkwamen. Bijna alle deductieve codes bleken voor te komen in de transcripten. Een uitzondering hierop is de code ‘omgaan met tegenslagen’. Deze code is dan ook verwijderd uit het codeboek.

Naast deze deductieve strategieën zijn er ook inductieve strategieën gebruikt om codes te ontwikkelen. De belangrijkste reden dat er inductieve strategieën zijn toegepast betreft dat dit de belangrijkste onderwerpen volgens de deelnemers weergeeft (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). Wanneer er alleen voorafgaand aan het transcriberen codes zijn ontwikkeld, is de kans waarschijnlijk dat nieuwe en unieke onderwerpen en informatie over het hoofd gezien worden (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). Bij inductieve strategieën gaat het om codes die na het transcriberen opgesteld worden (Hennink, Hutter en Bailey, 2020).

Terwijl ik de transcripten meerdere malen doorlas heb ik verschillende codes toegevoegd. Ik heb van al deze codes de codes met veel overeenkomsten als één code samengevoegd. Dit heb ik gedaan om het aantal codes te beperken en overzicht te bewaren. Al deze inductieve codes zijn opgenomen in het codeboek in bijlage 9. In dit codeboek staan vier kolommen weergegeven: de code, of het om een deductieve of inductieve code gaat, een beschrijving van de code en een voorbeeld uit de data (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). Veel van de codes kwamen zowel voor in de transcripten van de jongeren als de hulpverleners. Om dit te verduidelijken zijn bij deze codes twee voorbeelden gegeven. Voorafgaand aan het opstellen van het codeboek zijn de verschillende gestelde interviewvragen gekoppeld aan de deelvragen. Deze koppeling is te zien in bijlage 8. Op deze manier is het uiteindelijke codeboek overzichtelijker.

3.4.2 Analyseren

De data zijn aan de hand van de categorisering van de interviewvragen op de deelvragen (bijlage 8) en het codeboek (bijlage 9) geanalyseerd.

Een belangrijke stap binnen de analyse is het categoriseren. Tijdens het categoriseren zijn individuele codes samengebracht tot belangrijke categorieën ten behoeve van het onderzoeksonderwerp (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). Dit is gedaan om meer overzicht te krijgen binnen de codes. Op basis van deze categorieën is het resultatenhoofdstuk opgebouwd. Een aantal voorbeelden van de categorieën zijn samenstelling netwerk, contact netwerk, ontvangen steun en benodigde steun. Per categorie is gekeken naar interviewvragen (bijlage 8) en daarbij behorende codes (bijlage 9) die bij de categorieën horen. De interview informatie behorende bij deze codes zijn samengevoegd tot de resultaten. Hierin is een duidelijk onderscheid gemaakt in de informatie afkomstig van de interviews met jongeren en de interviews met hulpverleners. Op deze manier kon de data vergeleken worden (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). Vergelijken is een andere belangrijke stap binnen het analyse proces. Toegespitst op het huidige onderzoek betekent dit dat het vergelijken antwoord geeft op de vraag hoe en waarom de inzet

van het informele netwerk om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen de ene keer wel succesvol is en de andere keer niet. Daarnaast was het in het huidige onderzoek interessant om de uitkomsten van de verschillende subgroepen met elkaar te vergelijken. Deze vergelijking is gedaan en is terug te zien in het resultatenhoofdstuk.

In het laatste hoofdstuk zijn de conclusies weergegeven. De data zijn naar een abstracter niveau gebracht (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). De individuele codes en daarbij behorende informatie worden hier samengebracht tot een groter geheel. Op deze manier is het mogelijk antwoord te geven op de verschillende deelvragen en uiteindelijk de centrale onderzoeksvraag. Dit komt samen in een analytische stap die normaliter het ontwikkelen van een theorie betreft. Op basis van de kwalitatieve data wordt vaak een theorie ontwikkeld (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). In dit onderzoek wordt geen expliciete theorie ontwikkeld, maar worden wel de belangrijkste werkzame en niet-werkzame mechanismen rondom de preventieve inzet van het informele netwerk bij dak- en thuisloosheid onder jongeren op een rij gezet. De bedoeling van deze mechanismen is om handvatten te bieden voor aankomende interventies en/of aankomend beleid vanuit de Transformatieagenda Jeugdhulp Groninger gemeenten.

3.5 Wetenschappelijke nauwkeurigheid

Door rekening te houden met wetenschappelijke nauwkeurigheid (*'trustworthiness'*) wordt de kwaliteit van kwalitatief onderzoek zo veel mogelijk gewaarborgd. Er zijn vier concepten waar rekening mee gehouden dient te worden (Lincoln & Guba, 1986): geloofwaardigheid, overdraagbaarheid, afhankelijkheid en overtuigingskracht.

3.5.1 Geloofwaardigheid

Het concept geloofwaardigheid gaat erover of de onderzoeksbevindingen overeenstemmen met de realiteit (Shenton, 2004). Deze geloofwaardigheid kan op veel manieren gewaarborgd worden. Ten eerste is de geloofwaardigheid van dit onderzoek gewaarborgd doordat ik voor de dataverzameling kennis heb geworven over de cultuur van dak- en thuisloze jongeren. Zelfs al ruim voor het begin van deze afstudeerscriptie ben ik meer te weten gekomen over dak- en thuisloze jongeren. In mijn eerdere hbo-stages en vrijwilligerswerk heb ik altijd met dak- en thuisloze jongeren gewerkt. Voornamelijk tijdens mijn vrijwilligerswerk heb ik met veel jongeren gesproken die te maken hebben gehad met dak- en thuisloosheid. Dit was zowel binnen een formele als een informele sfeer. Dit heeft ervoor gezorgd dat ik meer kennis heb gekregen over de gedragingen en eigenschappen van deze jongeren. Daarnaast had ik hierdoor ook al kennis van de jongeren en de opvanglocaties waar zij wonen, zoals Elker, Wender en WerkPro. Ten tweede zijn tactieken gebruikt om de eerlijkheid van de antwoorden van de participanten te vergroten. Er is meerdere malen benadrukt dat zij ten alle tijden mogen stoppen met hun deelname aan het onderzoek. Daarnaast is benadrukt dat alle antwoorden die zij geven goed zijn.

Het gaat immers om hun eigen ervaringen. Dit heeft mogelijk de ruimte om eerlijke antwoorden te geven vergroot.

3.5.2 *Overdraagbaarheid*

Overdraagbaarheid gaat erover of de resultaten in andere situaties toepasbaar zijn (Shenton, 2004). Het is dus belangrijk om vast te stellen in welke context het onderzoek is uitgevoerd. De resultaten moeten in deze context bekeken worden. Het is de verantwoordelijkheid van de onderzoeker om deze context goed te beschrijven. De context van het huidige onderzoek staat in het methodenhoofdstuk beschreven. Er is uitgebreid beschreven welke groepen personen beoogd waren te werven en welke methoden hiervoor zijn gebruikt. Vervolgens is in tabel 1 en tabel 2 van het resultaten hoofdstuk te zien welke personen daadwerkelijk hebben geparticipeerd in het onderzoek. In deze tabellen staat ook beschreven waar de jongeren wonen en bij welke organisaties de hulpverleners werken. Door deze context zo gedetailleerd mogelijk te beschrijven, zullen lezers mogelijk weten of de resultaten toepasbaar zijn in hun eigen context.

3.5.3 *Afhankelijkheid*

Het concept afhankelijkheid heeft te maken met de mogelijkheid om dezelfde resultaten te verkrijgen wanneer het onderzoek nogmaals uitgevoerd wordt (Shenton, 2004). Het is hierbij van belang dat de context waarin het onderzoek is uitgevoerd duidelijk is en de methoden die toegepast zijn. In dit methodenhoofdstuk is een uitgebreide beschrijving gegeven van de beoogde doelgroepen in dit onderzoek. Daarnaast is duidelijk aangegeven welke organisaties bevraagd en betrokken zijn. Verder is in het methodenhoofdstuk beschreven hoe de data verzameld zijn. Er staat onder andere hoe de interviewschema's opgebouwd, hoe de interviewprocessen verlopen zijn en hoe deze data gecodeerd en geanalyseerd zijn. Ook is de tijdsperiode waarin de data verzameling heeft plaatsgevonden weergegeven en de duur van de verschillende interviews. Als laatste wordt in de discussie van het onderzoek gereflecteerd op gemaakte keuzes en gevolgen hiervan binnen dit onderzoek, zoals het niet kunnen bereiken van een bepaald deel van de doelgroep.

3.5.4 *Overtuigingskracht*

Overtuigingskracht gaat over de neutraliteit binnen kwalitatief onderzoek. Een menselijke perceptie is nooit objectief (Shenton, 2004). Het is belangrijk dat de onderzoeker zich hiervan bewust is en reflecteert op deze subjectiviteit: wat is de sociale achtergrond van de onderzoeker en hoe kan dit van invloed zijn of zijn geweest op de dataverzameling en dataverwerking (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). In dit onderzoek kan de subjectiviteit voornamelijk van invloed zijn geweest op de interviews met de jongeren. Reflectie hierop kan onderverdeeld worden in persoonlijke en interpersoonlijke reflectie (Hennink, Hutter & Bailey, 2020).

Persoonlijke reflectie gaat over de mogelijke invloed van mijn persoonlijke achtergrond en assumpties over de doelgroep op onderzoek (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). De geïnterviewde

jongeren waren rond dezelfde leeftijd als ik maar hadden een andere achtergrond. Dit zou voor een bepaalde drempel kunnen zorgen voor de jongeren om hun verhaal te doen. Vanuit de persoonlijke ervaring met deze doelgroep, welke eerdere jaren al was opgedaan, heeft de onderzoeker rekening gehouden met het wantrouwen wat deze jongeren kunnen hebben. Dit gaat voornamelijk om wantrouwen naar de hulpverlening. Hierdoor was het extra belangrijk om geen druk op de jongeren uit te oefenen en hen meerdere malen duidelijk te maken hoe belangrijk zij zijn om het onderzoek te kunnen doen. Er is ook bewust gekozen op bij de werving rekening te houden met dit mogelijke wantrouwen. Jongeren zijn vooral via andere deelnemende jongeren of hun hulpverleners geworven.

Positionaliteit is hierbij ook belangrijk: hoe positioneert de onderzoeker zich ten opzichte van de participanten. Voorafgaand aan de interviews is de jongeren duidelijk gemaakt dat zij degene zijn die de kennis in pacht hebben. De onderzoeker positioneerde zich als iemand die hun ervaringen nodig heeft om tot resultaten te komen. Hiermee werd beoogd de drempel te verlagen.

Interpersoonlijke reflectie heeft betrekking op de mogelijke invloed van de interviewsetting en de dynamiek tussen de onderzoeker en de participanten op de resultaten (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). De interviews met de jongeren vonden plaats op een locatie naar keuze van de jongeren. In bijna alle gevallen was dit bij de jongeren thuis: in een openbare, maar wel afgesloten ruimte, of in eigen kamer. Door de keuze bij de jongeren neer te leggen wordt beoogd dat zij een locatie kiezen waar zij zich op hun gemak voelen. Het verwachte gevolg hiervan is dat jongeren hierdoor meer eerlijke en oprechte antwoorden zullen geven. Als er bijvoorbeeld meer mensen in de ruimte zouden zijn, is de kans groter dat jongeren meer sociaal wenselijke antwoorden geven.

Ook tijdens het analyseren en formuleren van de resultaten is rekening gehouden met mogelijke subjectiviteit. In het resultatenhoofdstuk is zo goed mogelijk geprobeerd weer te geven dat het om meningen en ervaringen van de participanten gaat: dit zijn niet per definitie feiten.

3.6 Ethische overwegingen

In het huidige onderzoek gaat het om kwalitatief onderzoek. Het is binnen het kwalitatieve onderzoek belangrijk om de keuzes van dataverzameling en data-analyses vanuit een ethisch oogpunt te bekijken. Er dient dan ook binnen de drie cyclussen van de Hutter-Hennink kwalitatieve onderzoek cyclus rekening gehouden worden met ethische kwesties (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). Hieronder worden deze ethische kwesties per cyclus toegelicht

3.6.1 Ontwerpcyclus

Wat betreft de ontwerpcyclus is er een belangrijke ethische kwestie die besproken dient te worden. Een van de ethische afwegingen was of het voordeel van het onderzoek opweegt tegen de eventuele nadelen van de geïnterviewde groepen (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). Een nadeel zou bijvoorbeeld kunnen zijn dat de lasten van het interview hoog zijn: het gaat immers om een periode in het leven van de jongeren wat als onprettig of zelfs traumatiserend ervaren kan zijn. Wat betreft voordelen is het huidige

onderzoek is er voornamelijk een groot maatschappelijk voordeel. Door achter de werkende en niet-werkende mechanismen van de inzet van het informele netwerk bij het voorkomen van dak- en thuisloosheid te komen, kan hier in toekomstig beleid en toekomstige interventies rekening mee gehouden worden. Dit is zowel een gemeentelijk belang als een belang voor jongeren die in de toekomst risico lopen op dak- en thuisloosheid. Er zullen immers mogelijk minder jongeren dak- en thuisloos raken.

3.6.2 *Dataverzamelingscyclus*

Verder zijn er in de dataverzamelingscyclus ook een aantal belangrijke ethische kwesties van belang. De meeste ethische kwesties gaan in deze cyclus over het werven van deelnemers. Een belangrijke kwestie bij het werven van deelnemers is de toestemming om deel te nemen aan het onderzoek (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). Daarnaast is het van ethisch belang dat deelnemers op de hoogte zijn van het doel van het onderzoek en wat er met de data gaat gebeuren (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). Verder is het van belang dat de vertrouwelijkheid en anonimiteit gewaarborgd wordt (Hennink, Hutter & Bailey, 2020).

In het huidige onderzoek is gebruik gemaakt van verschillende documenten waarin bovenstaande ethische kwesties naar voren komen en/of in toelichting worden. Het gaat om een informatieve notitie, een informatiebrief, een toestemmingsformulier en de interviewschema's. Ten eerste was er voor de beide subgroepen een korte informatieve notitie geschreven die gebruikt werd voor de werving van de deelnemers. Zie hiervoor bijlage 1 en 2. Hierin staat kort wat voor deelnemers gezocht werden, hoelang het interview ongeveer zou duren en komt de anonimiteit aan bod. Deze notitie werd binnen organisaties gebruikt om de vraag naar deelnemers uit te zetten. Ten tweede was er een uitgebreidere informatiebrief voor de subgroepen opgesteld. Zie hiervoor bijlage 3 en 4. Wanneer deelnemers zelf of via een contactpersoon lieten weten dat zij interesse hadden deel te nemen aan het onderzoek of meer informatie wenste, werd deze informatiebrief toegestuurd. In deze brief werd nog uitgebreider toelichting wat de deelnemer precies kon verwachten als hij/zij deelnam aan het onderzoek en hoe de data opgeslagen werd. Ten derde is er een toestemmingsformulier opgesteld met hierin de belangrijkste ethische kwesties nogmaals toelichting, zoals onder andere anonimiteit, dataopslag, dataverwerking en wie de data in zal zien. Zie hiervoor bijlage 5. Op dit formulier werd duidelijk aangegeven wat het doel van de dataverzameling was en wat er uiteindelijk met de data gaat gebeuren. Dit toestemmingsformulier diende voorafgaand aan het interview ondertekend te zijn door de deelnemer. De expliciete toestemming tot deelname werd hier mee gegeven. Als laatste zijn de belangrijkste ethische kwesties ook nog besproken aan het begin van het daadwerkelijke interview. In de interviewschema's is onder andere deze anonimiteit en het recht om ten alle tijden te stoppen met deelname opnieuw aangekaart. Zie hiervoor bijlage 6 en 7. Ook is hier expliciet gewezen op de geluidsopname van het interview. De belangrijkste ethische kwesties zijn dus op verschillende manieren teruggekomen in de voorbereiden op en tijdens de interviews.

Naast het expliciet vragen van toestemming en het informeren van de deelnemers betreft een ander belangrijk punt de beperking van het toebrengen van schade (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). Een deelnemer dient zo min mogelijk schade op te lopen van de deelname. Dit gaat om zowel fysieke schade als geestelijke schade (Hennink, Hutter & Bailey, 2020), in bijvoorbeeld de vorm van schaamte. In het huidige onderzoek ging het om de ervaring met de dreiging tot of daadwerkelijke dak- en thuisloosheid. Dit kan voor jongeren een gevoelig onderwerp zijn. Potentiële deelnemers werden voornamelijk indirect benaderd. In de meeste gevallen ging dit via de betrokken hulpverlener. De eventuele schade kan ook achteraf plaatsvinden. Dat dak- en thuisloosheid een gevoelig onderwerp is, maakt ook dat het voor sommige jongeren lastig kan zijn hier over te praten. Door ervaringen op te halen van toen de jongere dak- en thuisloos dreigde te worden, zou de jongere van slag kunnen raken. In dat geval kan het voor een jongere prettig zijn om het interview en de onderwerpen na te bespreken. In de eerdergenoemde informatiebrief werden jongeren gewezen op de mogelijkheden die er in dat geval zijn. Jongeren konden bijvoorbeeld terecht bij hun persoonlijke begeleider. Wanneer de jongere niet meer werd begeleid, konden zij terecht bij het WIJ-team of Jimmy's.

3.6.3 *Analytische cyclus*

Zoals al eerder aangegeven zijn de geluidsopnames na het transcriberen verwijderd. Daarnaast zijn deze transcripten niet gedeeld met derden en zal dit ook niet gebeuren. De transcripten zijn alleen voor het huidige onderzoek gebruikt. Daarnaast hebben alleen de begeleider, Danielle Jansen, en ik de transcripten ingezien. Deze bovengenoemde punten zijn ook allemaal opgenomen in het toestemmingsformulier. De deelnemers zijn hier dus van op de hoogte.

Ook tijdens de data-analyse is rekening gehouden met de anonimiteit van de deelnemers. De transcripten zijn namelijk geanonimiseerd. Dit is gedaan door alle informatie die op de identiteit van de deelnemer kan wijzen te verwijderen (Hennink, Hutter & Bailey, 2020).

3.6.4 *Ethische Commissie*

De scriptie-opzet is aan de Ethische Commissie van de Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen voorgelegd. De reactie hierop was dat het onderzoek niet getoetst hoeft te worden maar dat er wel enkele aandachtspunten zijn. Het eerste punt was dat de benaderde jongeren op de hoogte moeten zijn van wat er van hen verwacht wordt, zoals de inhoud van het interview, de belasting en de opbrengsten voor hen. Daarnaast moet voor hen duidelijk zijn dat zij hun medewerking elk moment kunnen intrekken. Om hier meer aandacht aan te besteden zijn deze punten expliciet genoemd in de informatiebrief. Daarnaast zijn deze punten voorafgaand aan het interview nadrukkelijk toegelicht.

Het tweede aandachtspunt van de Ethische Commissie ging over het eventueel opvangen van de jongeren na het interview. De jongeren hebben het immers over een periode in hun leven die voor

hen als gevoelig en naar gezien kan worden. Het is daarbij van belang dat de jongeren weten bij wie zij terecht kunnen als zij van slag zijn. Ook dit punt is toegevoegd aan de informatiebrief.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de interviews weergegeven. Het hoofdstuk is opgebouwd aan de hand van de verschillende deelvragen. Voorafgaand aan de resultaten over de deelvragen, wordt in 4.1 en 4.2 de achtergrondinformatie van de geïnterviewde groepen, respectievelijk jongeren en hulpverleners, gegeven. De jongeren en hulpverleners zijn niet per se met elkaar bekend. De ervaringen van de hulpverleners gaan dan ook niet over de geïnterviewde jongeren, maar over jongeren die zij zelf begeleid hebben.

4.1 Achtergrondinformatie van de jongeren

In totaal zijn er acht jongeren geïnterviewd. Deze jongeren woonden allemaal op het moment van het interview in woningen met begeleiding vanuit WerkPro, Elker of Wender. Alle jongeren zijn enige tijd feitelijk dak- en thuisloos geweest. Een deel van hen was op het moment van het interview nog residentieel dak- en thuisloos. Dit zijn de jongeren die door Wender begeleid worden en ook in een woning van Wender wonen. In tabel 1 staan de achtergrondkenmerken gegeven van de geïnterviewde jongeren.

Tabel 1: Achtergrondkenmerken geïnterviewde jongeren

	Leeftijd	Geslacht	Geïnterviewde groep ¹	Duur feitelijke dak- en thuisloosheid
P1	20	Vrouw	Feitelijk dak- en thuisloos geweest	Aantal maanden
P2	18	Man	Feitelijk dak- en thuisloos geweest	2 á 3 maanden
P3	19	Man	Feitelijk dak- of thuisloos geweest	3 á 4 maanden
P4	19	Man	Momenteel residentieel dak- en thuisloos en feitelijk dak- en thuisloos geweest	4 maanden
P5	19	Vrouw	Momenteel residentieel dak- en thuisloos en feitelijk dak- en thuisloos geweest	Eén dag
P6	20	Man	Feitelijk dak- en thuisloos geweest	Een jaar
P7	20	Vrouw	Feitelijk dak- en thuisloos geweest	2 á 3 maanden
P8	24	Man	Momenteel residentieel dak- en thuisloos en feitelijk dak- en thuisloos geweest	Een half jaar

¹ Feitelijk dak- en thuisloze jongeren zijn jongeren die geen eigen woonruimte of uitzicht op een eigen woonruimte hebben en in de buitenlucht, de noodopvang of tijdelijk bij vrienden, familie of kennissen verblijven (Movisie, 2019). Residentieel dak- en thuisloze jongeren zijn jongeren die geen eigen woonruimte hebben maar ingeschreven staan bij de maatschappelijke opvang (Movisie, 2019).

4.1.1 Redenen dak- en thuisloosheid

De redenen waarom de jongeren dak- en thuisloos zijn geraakt liepen uiteen. In bijna alle gevallen, zeven van de acht, gaven de jongeren aan dat er voorafgaand aan de dak- en thuisloosheid sprake was van een conflict tussen hen en hun ouderlijk gezin of een deel hiervan. Voor een deel van de jongeren had dit conflict betrekking op middelengebruik, variërende van soft- tot harddrugs. Op het moment dat ouders hierachter kwamen werden deze jongeren op straat gezet. Een of beide ouder(s) gaven volgens de jongeren aan dat zij hun spullen konden pakken en niet meer terug hoefde te komen. Bij andere jongeren ging het om een conflict op basis van geloofsovertuigingen en/of cultuurverschillen.

“Nou, ik kom uit Somalië. Dat is anders dan hier weet je. Daar heb je heel veel andere regels. Als je hier met andere regels moet meedraaien... Je gaat je eigen weg zoeken. En sommige ouders zijn het daar niet mee eens. Dan is dat een botsing.” – P6

Bij een van de jongeren ging het conflict over bankpasfraude van moeder richting de jongere. Op het moment dat de jongere hierachter kwam is zij uit het ouderlijk huis vertrokken en bij een familielid gaan slapen. In een ander geval was er sprake van geestelijke en lichamelijke mishandeling van de jongere door familieleden. Na een van de vele ruzies besloot de jongere weg te gaan.

“Toen heeft mijn zus mij alle hoeken van de kamer laten zien. En dus heb ik mijn kans gepakt om weg te gaan. Ik heb gezegd: ik moest gaan toch? Dan ga ik nu ook.” – P5

Eén van de jongeren gaf aan dat er geen sprake van een conflict was tussen hem en zijn ouderlijk gezin. Deze jongen woonde samen met zijn vriendin. Zijn vriendin besloot uiteindelijk de relatie te beëindigen en zette hem op straat.

4.2 Achtergrondinformatie van de hulpverleners

Er zijn zeven hulpverleners geïnterviewd. Al deze hulpverleners hebben een werk gerelateerde ervaring met dak- en thuisloosheid onder jongeren. Zij waren ten tijde van het interview werkzaam bij verschillende hulpverlenende organisaties die actief zijn binnen de Groninger gemeente: WerkPro, Elker, Wender, WIJ Groningen en de Groningse Kredietbank (GKB). De geïnterviewde hulpverleners werkzaam bij WerkPro, Elker en Wender zijn allemaal persoonlijk begeleiders van jongeren die dak- en thuisloos zijn of zijn geweest.

“Ik begeleid de trajecten van individuele bewoners hier. Ze komen eigenlijk binnen met een huisvestingsprobleem van: ik ben dakloos. Dan ga ik samen met hen kijken hoe wij jou weer in je kracht kunnen zetten. Zodat je weer zelfstandig kan worden.” – P9

De hulpverleners van WIJ Groningen zijn School Als Wijk (SAW) medewerkers en hebben vanuit de verschillende mbo-scholen in de gemeente Groningen te maken met uiteenlopende hulpvragen van jongeren. Een veel voorkomende hulpvraag gaat over huisvesting. De medewerker van de GKB heeft vanuit haar werk ook te maken met jongeren die dak- en thuisloos dreigden te worden, zijn of zijn geweest. In tabel 2 staan verschillende achtergrondkenmerken van de hulpverleners die geïnterviewd zijn.

Tabel 2: Achtergrondkenmerken geïnterviewde hulpverleners

	Geslacht	Werk gerelateerde ervaring met	Werkzaam bij
P9	Vrouw	Jongeren die feitelijk dak- en thuisloos zijn, zijn geweest of residentieel dak- en thuisloos zijn	Groningse Kredietbank
P10	Vrouw	Jongeren die feitelijk dak- en thuisloos zijn geweest	WerkPro
P11	Vrouw	Jongeren die feitelijk dak- en thuisloos zijn, zijn geweest of residentieel dak- en thuisloos zijn	Elker
P12	Man	Jongeren die feitelijk dak- en thuisloos zijn, zijn geweest of residentieel dak- en thuisloos zijn	Elker
P13	Vrouw	Jongeren die feitelijk dak- en thuisloos zijn, zijn geweest of residentieel dak- en thuisloos zijn	Wender
P14	Man	Jongeren die feitelijk dak- en thuisloos zijn, zijn geweest of residentieel dak- en thuisloos zijn	WIJ Groningen
P15	Vrouw	Jongeren die feitelijk dak- en thuisloos zijn, zijn geweest of residentieel dak- en thuisloos zijn	WIJ Groningen

4.3 Ervaringen van jongeren en hulpverleners met de rol van het informele netwerk

De eerste twee deelvragen van dit onderzoek gaan over de ervaringen van de jongeren en hulpverleners met de inzet van het informele netwerk om dak- en thuisloosheid te voorkomen. In deze paragraaf komt eerst de samenstelling van het informele netwerk aan bod (4.3.1). Vervolgens wordt de vormgeving van het contact tussen dit informele netwerk en de jongere besproken (4.3.2). Hierna volgt de ontvangen steun vanuit het informele netwerk (4.3.3). Als laatste komt de benodigde steun aan bod (4.3.4).

4.3.1 Samenstelling informeel netwerk

De jongeren hadden een aantal sociale relaties waar zij naar eigen zeggen goed en regelmatig contact mee hadden ten tijde van de dreiging tot de dak- en thuisloosheid. In de meeste gevallen zijn deze sociale relaties op één hand te tellen. Een jongere gaf aan dat haar netwerk uit acht goede vriendinnen bestond bij wie zij altijd terecht kon. Een andere jongere gaf daarentegen aan niemand om haar heen te hebben toen zij dak- en thuisloos dreigde te worden.

Wat betreft de samenstelling van het informele netwerk ten tijde van de dreiging tot de dak- en thuisloosheid lijken ouders geen prominente en/of positieve rol in te nemen. In de gevallen dat er sprake was van contact tussen de jongere en een van de ouders, was er sprake van een conflict dat zich afspeelde tussen de jongere en de andere ouder. De samenstelling van het informele netwerk van de jongeren liep verder uiteen. Het varieerde van vrienden en familieleden tot “*een tweede familie*”. In het geval van ‘een tweede familie’ ging het om vrienden van ouders waar de jongere al gedurende zijn hele leven bij terecht kon. In sommige gevallen blijken de jongeren meer familie dan vrienden om zich heen te hebben ten tijde van de dreiging tot de dak- en thuisloosheid. In andere gevallen was sprake van het tegenovergestelde.

“Ik ben heel goed met mijn neef. Daar kom ik bijna altijd al. Als er wat was, kon ik daar heen. Ik kon altijd wel naar hem toe. Mijn zus woont nu ook al nog niet heel lang op haarzelf. Maar daar kon ik ook naartoe. Of naar vrienden eigenlijk.”

– P2

Net zoals de jongeren gaven hulpverleners ook aan dat de jongeren over het algemeen op het moment dat zij dak- en thuisloos dreigden te worden een informeel netwerk hebben dat uit een aantal mensen bestaat. In de meeste gevallen zijn deze mensen op één hand te tellen. De samenstelling van het informele netwerk is volgens de hulpverleners erg verschillend per jongere. Waar uit de verhalen van de jongeren bleek dat ouders vaak geen prominente en/of positieve rol in hun netwerk aannemen, lijkt een deel van de hulpverleners daar anders over te denken. Deze hulpverleners gaven aan regelmatig te zien dat beide of een van de ouders tot het netwerk van jongeren behoren. Dat is doorgaans in de gevallen dat er geen sprake was van een conflict tussen ouder en jongere. De reden van de dreigende dak- en thuisloosheid van de jongere had in deze gevallen vaak niks te maken met ouders. Het andere deel van de hulpverleners had, gelijk aan de jongeren, ook de ervaring dat ouders vaak niet tot het netwerk van de jongere behoren, bijvoorbeeld in geval van een tijdelijke of langdurige verstoorde relatie. Volgens de hulpverleners zien zij ook regelmatig dat ouders minder of niet betrokken zijn bij de jongere als zij ergens anders in Nederland wonen. Meerdere hulpverleners gaven aan dat zij de indruk hadden dat jongeren toch vaak de behoefte hebben aan een band met familie en dat dit ook goed voor hen is. Wanneer deze mogelijkheid voor een band met ouders er niet is, is er vaak een ander familielid betrokken bij de jongere. Het gaat in deze gevallen om een persoon die de jongere en het ouderlijk gezin al langere tijd kent.

“Nou ja, er is denk ik vaak behoefte aan een band hebben met familie maar dat kan dan op het moment niet met moeder of vader of allebei. En dan kijken ze op de een of andere manier uit naar een ander familielid.” – P10

Wat betreft de samenstelling van de rest van het netwerk komen de ervaringen van de hulpverleners voor een groot deel overeen met de ervaringen van de jongeren. Het ging vaak om

familieleden zoals broers, zussen, neven en vrienden. Daarnaast noemden de hulpverleners ook expliciet dat er vaak een tante bij het netwerk van de jongere hoort. Dit is volgens de hulpverleners regelmatig het geval bij jongeren die, zonder hun ouders, vanuit de Caribische eilanden geëmigreerd zijn naar Nederland. Deze oom of tante is dan vaak het enige familielid in Nederland dat zij kennen en wordt vaak als ‘ouderlijk figuur’ gezien. Bij vrienden gaat het zowel om onlinevrienden als vrienden die de jongeren vanuit hun directe omgeving kennen. Hulpverleners gaven aan dat jongeren regelmatig een aantal goede vrienden om zich heen hebben die zij al langere tijd kennen en waar zij vaak terecht kunnen.

4.3.2 Contact met het informele netwerk

Volgens de jongeren was er op het moment dat zij dak- en thuisloos dreigden te worden sprake van een verstoring van het contact tussen hen en hun ouder(s). Een deel van de jongeren gaf aan dat de verstoring tijdelijk was. In het geval dat ouder(s) de jongeren uit huis hadden gezet, was er in de meeste gevallen geen contact. In de gevallen dat er wel contact was waren er volgens de jongeren vaak conflicten. Deze conflicten gingen over het gedrag van de jongere dat de ouder(s) niet goedgekeurde of het gedrag van een ouder waar de jongere de ouder op aansprak, zoals het niet willen luisteren naar de hulpvraag van de jongere.

“Ik was heel vaak gewoon in de avond weg enzo. Ik luisterde echt niet naar mijn ouders. Hoe laat ik thuis moest zijn enzo. En hij kon daar niet tegen nee. Maar als ik boos ben... Ik heb daardoor ook bijna een keer met hem gevochten.” – P2

Een aantal jongeren gaf aan dat op het moment dat zij uit het ouderlijk huis vertrokken, zij geen contact hadden met hun ouder(s). Zowel de jongere als ouder liet niks van zich horen. Een jongere gaf aan dat op het moment dat zij uit huis gezet werden, er meer rust en ruimte was binnen de relatie met haar ouder om het contact te herstellen. Volgens een andere jongere waren er op dat moment minder momenten van confrontatie tussen hem en zijn vader. Dit kwam ten goede aan hun relatie. Het andere deel van de geïnterviewde jongeren gaf aan dat het contact met ouder(s) al langer verstoord was. De reden van de verstoring van het contact had in deze gevallen te maken met een situatie die zich eerder voor heeft gedaan, zoals een scheiding of een verhuizing. In meerdere gevallen van een scheiding heeft vader een “*nieuwe start*” gemaakt met een nieuw gezin. Een aantal jongeren gaf aan zich hierdoor buitengesloten en/of vervangen te voelen. Tegelijkertijd gaven zij aan geen behoefte te hebben aan verder contact met vader. Bij een andere jongere woont vader in een ander land en spreekt hij niet dezelfde taal als de jongere. De jongere gaf aan dat zij hem eigenlijk nooit spreekt en hier verder ook geen behoefte aan had en heeft. In de gevallen dat er al langere tijd sprake is van een verstoorde relatie was er dus ook al langere tijd geen sprake van contact met deze ouder. In de gevallen dat het contact tijdelijk verstoord is, varieerde het contact tussen geen of slecht(er) contact. In deze gevallen ging het

regelmatig om moeder die wel iets van contact zocht met de jongere, bijvoorbeeld om te vragen hoe het met hen gaat.

Buiten het contact met ouders gaven jongeren aan vooral goed en regelmatig contact te hebben met leden van het informele netwerk die dicht bij hen stonden. Zij gaven aan het idee te hebben bij deze personen terecht te komen als zij die nodig hadden. In de meeste gevallen hadden de jongeren een aantal mensen met wie zij dagelijks contact hadden. Dit dagelijkse contact bestond voornamelijk uit “chillen” wanneer het om vrienden ging. Een deel van de jongeren gaf aan dit prettig te vinden. De jongeren hadden hierdoor het idee dat er elke dag iemand voor hen klaar stond. Verder had een aantal van de jongeren goed contact met familieleden. In het geval van familieleden ging het vaak om broers, zussen en neven. Echter gaf een aantal andere jongeren aan juist geen goed contact te hebben met familieleden. Er was vaker slechter contact als het ging om broers en/of zussen die ook nog in het ouderlijk huis woonde. Volgens de jongeren bemoeiden zij zich vaak met hen.

“Ik ben altijd het pineutje geweest. Je kan ruzie hebben met je ma. Dan komt een van je zussen of broertje erbij bemoeien en dan krijg ik de klappen. Dan is het meestal klaar.” – P5

4.3.3 *Ontvangen steun ten tijde van dreiging tot de dak- en thuisloosheid*

Volgens bijna alle jongeren ontvingen zij steun van hun informele netwerk op het moment dat zij dak- en thuisloos dreigden te worden. Eén van de jongeren gaf aan geen steun te hebben ontvangen. Dit is dezelfde jongere die aangaf geen informeel netwerk om haar heen te hebben. Hulpverleners hadden ook de indruk dat jongeren in de meeste gevallen steun ontvingen vanuit hun informele netwerk. De frequentie en hoeveelheid verschilde per jongere. Zowel jongeren als hulpverleners benoemden verschillende soorten steun zoals praktische steun, financiële steun, adviserende steun en emotionele steun.

De eerste vorm van steun is praktische steun. De meest genoemde vorm van praktische steun was volgens zowel jongeren als hulpverleners het bieden van, vaak tijdelijk, onderdak.

“Voordat ik hier woonde, woonde ik een maand bij mijn zus. En toen heb ik nog één of anderhalf week bij mijn neef geslapen. En daarna kreeg ik dit pas.” – P3

Een aantal van de jongeren heeft meerdere dagen en/of weken bij vrienden op de bank kunnen overnachten. Het bieden van onderdak zorgde ervoor dat de jongeren een dak boven hun hoofd hadden en niet letterlijk op straat hoefden te leven. Deze vrienden kunnen echter volgens hulpverleners niet alleen een positieve maar ook een negatieve invloed op jongeren hebben. Een aantal hulpverleners gaf aan dat als jongeren tijdelijk bij vrienden onderdak vinden, dat regelmatig ook bij vrienden is die een slechte invloed op de jongeren hebben, bijvoorbeeld vrienden die zich in het criminele circuit begaven of geen ritme in hun dagelijks leven hadden. Volgens een van de hulpverleners zorgde deze slechte invloed er juist voor dat een jongere langer in een slechtere omgeving verbleef dan goed voor hem was.

Een andere genoemde vorm van praktische steun was het voorzien in voedsel en drinken. Deze steun werd volgens zowel jongeren als hulpverleners vaak geboden door een familielid, zoals een zus. In de gevallen dat er wél sprake van contact was met ouders, bood moeder in de meeste gevallen ook praktische steun. Een jongere gaf aan dat moeder regelmatig eten bracht, langskwam om eten voor de jongere te koken of de jongere uitnodigde om te komen eten. Hulpverleners gaven aan regelmatig te zien dat wanneer moeder nauw betrokken was bij de jongere en veel voor hen betekende, dit ervoor zorgde dat de jongere minder snel aan het werk ging om zelf eventuele problemen op te lossen.

*“Moeder had wel altijd de deur open dus daar mag hij slapen. Hij mag daar zijn.
Als hij zich maar aan de afspraken houdt.” – P11*

Financiële steun is de tweede vorm van steun die jongeren ontvingen op het moment dat zij dak- en thuisloos dreigden te worden. Volgens de jongeren bestond deze financiële steun voornamelijk uit het krijgen en/of lenen van geld, bijvoorbeeld voor het betalen van de huur. Een aantal jongeren gaf aan hiervan regelmatig gebruik gemaakt te hebben. De financiële steun zorgde ervoor dat de jongeren verder door konden gaan met hun dagelijkse leven en geen of minder schulden bij instanties hoefden te maken. De meeste jongeren gaven aan deze steun vaker van vrienden dan van familie te ontvangen. Hulpverleners hadden minder vaak de indruk dat jongeren financiële steun ontvingen.

*“Afen toe heeft zij wel eens mijn huur betaald toen ik dat niet kon. Toen ik ook
nog mijn schulden moest betalen, heeft zij vaker mijn huur betaald.” – P8*

De derde vorm van ontvangen steun is adviserende steun. De meeste adviserende steun ontvingen de jongeren op het moment dat zij ook daadwerkelijk dak- en thuisloos raakten, zoals adviezen over de weg naar de hulpverlening om de dak- en thuisloosheid zo snel mogelijk op te lossen. Voor de ene jongere betekende dit dat zijn vrienden hem motiveerden om de ruzie met zijn moeder op te lossen, zodat hij daar weer kon wonen. Voor de andere jongere betekende dit dat hij via zijn broers de weg naar de hulpverlening vond om uit de situatie van dak- en thuisloosheid te komen. Dit laatste was bij minimaal de helft van de geïnterviewde jongeren het geval. Ook gaf een aantal jongeren aan dat vrienden hen vaak een hart onder de riem staken. Veel jongeren gaven expliciet aan dat zij dit prettig vonden. Zij gaven aan het zelf namelijk nogal eens lastig te vinden positief en gemotiveerd te blijven op het moment dat zij dak- en thuisloos waren. In een aantal gevallen ontvingen jongeren ook voorafgaand aan de daadwerkelijke dak- en thuisloosheid adviserende steun. In één van de gevallen motiveerde de beste vriend van een jongere hem om te blijven werken. Op deze manier zou hij zo veel mogelijk in zijn eigen inkomen kunnen voorzien. Deze zelfde jongere kreeg advies van zijn moeder over zijn financiële situatie om deze in de goede banen te leiden.

“Hij zei dat... Dat ik het goed moest maken met mijn moeder. Dat dat het beste was. Dat ik, als het moest, moest stoppen met blowen. Voor als ik dan daar weer kon wonen zeg maar.” – P2

De keren dat hulpverleners het in hun verhalen over adviserende steun hadden, gaven ze aan dat deze steun voor het grootste deel ontvingen van familieleden. Deze adviserende steun van bijvoorbeeld een broer of zus betrof voornamelijk het oplossen van de dak- en thuisloosheid.

De laatste vorm van steun die de jongeren ontvingen is emotionele steun. Het grootste deel van de jongere gaf aan deze steun ontvangen te hebben. De vorm varieerde van het kalmeren van de jongere en het “relaxen” tot het uiten van begrip voor de situatie of het bieden van afleiding. Uit de verhalen van de jongeren blijkt dat de meest voorkomende vorm van emotionele steun is dat zij hun verhaal kwijt konden bij een deel van hun informele netwerk en dat er naar hen geluisterd werd. In de meeste gevallen konden zij hun verhaal meer kwijt bij vrienden dan bij familieleden. Juist deze emotionele vorm van steun ervaarden de jongeren als prettig. Een van de jongere gaf aan hierdoor gekalmeerd te raken en een andere jongere gaf aan hierdoor meer rust te ervaren. Daarnaast gaf een jongere aan dat hij het prettig vond om een uitlaatklep te hebben. Verder blijkt uit de verhalen van de jongeren dat zij het fijn vonden het idee te hebben dat er altijd iemand is bij wie zij terecht kunnen. Een deel van hen gaf aan dat ze het op dat moment zelf niet nodig vonden om hun verhaal kwijt te kunnen, maar dat hun netwerk hier wel in zou voorzien als dat wel het geval was. Wanneer er sprake was van emotionele steun, ging het volgens de hulpverleners er voornamelijk om dat het informele netwerk er voor de jongere was. Jongeren voelden zich gehoord en konden hun verhaal kwijt.

“Het gaat dan om een oma of tante. En die betekenen dan niet zo zeer iets op het gebied van zeg maar de volgende stap naar onderdak, maar wel in het stukje van een klankbord zijn.” – P12

4.3.4 Benodigde steun ten tijde van de dreiging tot dak- en thuisloosheid

De vraag wat voor steun de jongeren daadwerkelijk nodig hadden op het moment dat zij dak- en thuisloos dreigden te worden, lijkt een groot deel van hen lastig vinden om te beantwoorden. Een aantal van hen gaf aan het niet te weten of dat het om de steun gaat die zij ook ontvangen hebben.

“Ik had juist de goede steun. Zij hielpen mij als het even minder ging. Uiteindelijk moet je toch alles zelf doen.” – P4

Een deel van de geïnterviewde jongeren gaf aan andere of meer steun nodig te hebben dan zij ontvangen hebben, bijvoorbeeld emotionele steun. Zij wilden graag meer hun verhaal en emoties kwijt bij hun sociale netwerk, specifiek bij familieleden. Volgens de jongeren vormden familieleden een belangrijk deel van hun informele netwerk. Een van de jongeren gaf aan nooit steun ontvangen te hebben van haar netwerk. Het idee wat zij heeft bij benodigde steun is dat iemand gehoord moet worden. Volgens de

jongeren is de belangrijkste factor van het delen van emoties, dat het informele netwerk ook daadwerkelijk luistert. In andere woorden: de jongere wilde gehoord worden. Naast dat de jongeren aangaven meer hun verhaal kwijt te willen bij familieleden, gaf een aantal van hen aan dat zij op zoek waren naar afleiding. Met afleiding bedoelden zij dat zij niet alleen hoefden te zijn en dingen samen konden doen met mensen. Twee jongeren gaven aan dat zij afleiding ontvingen, maar niet voldoende. Zij waren toch vaak alleen. Wanneer een van de jongeren alleen was, en dus geen afleiding had, raakte zij snel overstuur. Een andere jongere gaf aan dit op eenzelfde manier te ervaren. Beide jongeren hadden dus graag meer afleiding gehad zodat zij minder alleen waren.

Een aantal hulpverleners gaf aan wat voor steun de jongeren volgens hen daadwerkelijk nodig hadden op het moment dat zij dak- en thuisloos dreigden te worden. De rode draad hierin is dat de jongere een betrouwbaar persoon in hun informele netwerk nodig heeft die hen goed kent. Deze persoon kan namelijk met hen meedenken in bepaalde situaties en de jongere steunen in bepaalde keuzes die gemaakt moeten worden. Het is volgens de hulpverleners prettig als dit een persoon is die de jongere al langere tijd goed kent. Daarnaast is het volgens hulpverleners ook belangrijk dat het om een persoon gaat die voor de jongere beschikbaar is. Dit hangt samen met het vertrouwen. De jongere moet op deze persoon kunnen rekenen. Volgens een van de hulpverleners speelt onvoorwaardelijkheid een belangrijke rol. Deze hulpverlener heeft namelijk in de praktijk gezien dat jongeren vaak iemand missen die onvoorwaardelijk voor hen klaar staat. Daarnaast had een van de hulpverleners het, net zoals een aantal jongeren, het over afleiding.

“Ik denk dat lol maken ook heel belangrijk is. Juist als je in zo’n situatie zit denk ik. Dat het niet alleen maar... Dat je ook even afleiding hebt en leuke dingen kan doen.” – P15

4.4 Steunend informeel netwerk

De derde deelvraag luidt als volgt: wanneer is een sociaal informeel netwerk steunend bij de voorkoming van dak- en thuisloosheid onder jongeren volgens de voorheen potentieel, huidige en voormalige dak- en thuisloze jongeren en hulpverleners?

Een jongere gaf aan dat het haar niet lukt om zich in te beelden wanneer een netwerk steunend is, aangezien zij nooit steun van haar netwerk heeft ontvangen. Voor de rest gaven alle jongeren andere antwoorden op de vraag wanneer een netwerk daadwerkelijk steunend is. Dit is volgens de jongeren voornamelijk het geval wanneer er sprake is van emotionele en adviserende steun. Wat betreft emotionele steun gaven jongeren aan dat het netwerk steunend is wanneer zij hun verhaal kwijt kunnen en dat dit netwerk er voor hen is. Een van de jongeren gaf hier expliciet aan dat het belang is dat dit bij familie kan. Familie is volgens haar erg belangrijk. Daarnaast gaven de meeste jongeren aan dat adviserende steun een erg belangrijke factor is die een netwerk ook daadwerkelijk steunend maakt. De jongeren gaven aan dat het steunend is wanneer het informele netwerk hen leert en/of ondersteunt bij

het zelf oplossen van hun problemen. De reden hiervoor volgens hen is dat zij het immers toch zelf moeten doen. Het is hierbij beter dat het hen geleerd wordt, in plaats van dat het voor hen gedaan wordt. Een aantal van hen gaf ook aan dat het belangrijk is dat het netwerk goed advies kan geven. Een van de jongeren gaf in het bijzonder aan dat het fijn is wanneer iemand uit het netwerk ervaring heeft met dak- en thuisloosheid. In zijn situatie was dit namelijk het geval. Op deze manier kan volgens hem nog beter advies gegeven worden. Een deel van dit advies bestaat volgens de meeste jongeren ook uit het motiveren om door te gaan en niet op te geven. De jongeren geven aan dat zij het regelmatig lastig hadden en het voor hen hielp dat mensen om hen heen zeiden dat zij door moesten gaan.

“Ik ben wel iemand... Als ik geen zin heb geef ik op. Het is wel steunend als jongens dan zeggen dat ik door moet gaan.” – P6

Ook volgens de hulpverleners kan een netwerk op verschillende manieren steunend zijn voor de jongeren. Wat betreft de hulpverleners komt vooral emotionele steun naar voren als belangrijk. Het gaat er hierbij om dat de jongere iemand heeft waar hij of zij mee kan praten waardoor de jongere het gevoel krijg gezien te worden. Meerdere hulpverleners geven namelijk aan dat jongeren zich vaak eenzaam voelen. Het is volgens de hulpverleners belangrijk dat jongeren iemand hebben waar zij naartoe kunnen gaan als zij iets kwijt willen of ergens mee zitten. Verder gaf een van de hulpverleners aan dat onvoorwaardelijkheid ook een belangrijke factor speelt. Zij is van mening dat het belangrijk is dat een jongere iemand heeft die onvoorwaardelijk voor hen klaar staat. Het is volgens meerdere hulpverleners belangrijk dat een jongere terug kan vallen op eenzelfde persoon. Zoals al eerder aangegeven blijkt dit in de praktijk vaak anders te zijn. Daarnaast lijkt adviserende steun volgens de hulpverleners ook van belang te zijn. Dit dan vooral in de vorm van het meedenken maar ook het stimuleren van de jongeren om zelf aan de gang te gaan.

“Nou, als ze de jongeren zouden stimuleren om met bepaalde levensgebieden aan de gang te gaan: een goed dag- en nachtritme, douchen, sporten, school, gezond eten, werken. Dat soort dingen. Ik denk dat dat allemaal heel belangrijk is.” – P11

4.5 Rol informeel netwerk bij voorkomen dak- en thuisloosheid

De vierde en laatste deelvraag luidt als volgt: onder welke voorwaarden kan een steunend sociaal netwerk dak- en thuisloosheid onder jongeren voorkomen volgens potentieel, huidige en voormalige dak- en thuisloze jongeren, hulpverleners en het informele netwerk? Ten eerste komt het ideale netwerk aan bod (4.5.1). Gevolgd door de werkzame factoren van ondersteuning door informeel netwerk (4.5.2) en de rol die het informele netwerk had kunnen spelen bij het voorkomen van de dak- en thuisloosheid (4.5.3). Hierna volgen de niet-werkzame factoren van ondersteuning door informeel netwerk (4.5.4). Deze paragraaf wordt afgesloten met het advies dat zowel jongeren en hulpverleners hebben gegeven

(4.5.5). In alle gevallen komen eerst de resultaten van de jongeren aan bod. Hierna volgen de resultaten van de hulpverleners.

4.5.1 *Het ideale informele netwerk*

Een groot deel van de jongeren benoemde de rol van familie wanneer het over het ideale informele netwerk ging. Als de jongeren een netwerk zouden hebben bestaande uit familieleden die meer een bemiddelende rol hadden aangenomen ten aanzien van de verstoorde relatie tussen de jongere en ouder, had dit wellicht de dak- en thuisloosheid kunnen voorkomen. In de meeste gevallen was er namelijk al langere tijd sprake van een conflict. Dit conflict loopt zo hoog op dat de bom uiteindelijk barstte. Wanneer er een familielid is die zowel de jongere als de ouders goed kent, kan deze mogelijk een bemiddelende rol spelen. Het zou bijvoorbeeld kunnen gaan om een tante of grootouder.

Daarnaast had de dak- en thuisloosheid mogelijk ook voorkomen kunnen worden wanneer de jongeren op het moment dat zij dak- en thuisloos dreigden te worden of werden beter contact hadden gehad met hun moeder. Dit werd met name aangegeven door jongeren die een conflict hadden met hun moeder. Wanneer dit conflict voorkomen had kunnen worden, waren zij hoogstwaarschijnlijk niet uit huis gezet. Ditzelfde verhaal geldt voor vaders. Het ging echter in de interviews vaker om dat moeder de jongere uit huis had gezet. Regelmatig was de relatie met moeder al langer verstoord, wat ook tot eerdere uithuisplaatsingen via de kinderrechter heeft gezorgd.

“Vroeger had zij wel iets kunnen doen. Als hij niet zo veel ruzies had gehad met zijn moeder was hij rond zijn 13de niet uit huis geplaatst. Hij heeft hier echt flinke trauma’s door opgelopen maar die stopt hij vooral weg. Als dat allemaal niet was gebeurd, was zijn situatie nu heel anders geweest.” – P12

Volgens de hulpverleners had de dak- en thuisloosheid mogelijk voorkomen kunnen worden als er een steunend ouderlijk figuur naast de jongere stond. Een ouder is immers iemand die de jongere in de meeste gevallen goed kent en een stabiele basis zou kunnen vormen. Een van de hulpverleners gaf aan dat het helemaal ideaal zou zijn als beide ouders betrokken zijn bij de jongere.

“Bij 80 procent van de jongeren zijn de ouders gescheiden. Het is ook vaak dat de jongeren die wij begeleiden... Dat ouders ook geen contact met elkaar hebben. Dus onderling overleg over hun kind is er dan ook niet. Het is ook niet zo dat ze als ouders zeggen: je bent ons kind dus wij staan als ouders voor jou. Dat is gewoon vaak niet zo.” – P12

Deze zelfde hulpverleners gaven echter aan dat er in de praktijk vaak sprake is van een verstoorde relatie. Volgens sommige hulpverleners is het daarom niet noodzakelijk dat ouders deze steunende rol invullen. Het gaat erom dat deze rol vervuld wordt door iemand die de jongere al lagere tijd kent en betrokken is. Het moet gaan om iemand waar de jongere altijd terecht kan; met de nadruk op ‘altijd’.

Daarnaast is het volgens een van de hulpverleners ook van belang dat deze ouderlijke figuur grenzen stelt, bijvoorbeeld rondom gedrag zoals middelengebruik of schoolverzuim. Een andere belangrijke voorwaarde volgens een aantal hulpverleners is dat deze ouderlijke figuur ten alle tijden betrouwbaar dient te zijn. Volgens twee van de hulpverleners speelt onvoorwaardelijkheid ook een belangrijke rol bij de relatie met een broer en/of zus. Deze broer en/of zus kan daarnaast ook een belangrijke voorbeeldfunctie hebben. Ook vrienden vervullen volgens de meeste hulpverleners een belangrijke rol in het netwerk van de jongeren. Het gaat om leeftijdsgenoten die in dezelfde levensfase zitten en zowel een serieuze gesprekspartner kunnen zijn als iemand voor afleiding. Bij deze leeftijdsgenoten kan het echter ook om broers, zussen of neven gaan.

4.5.2 Werkzame factoren van ondersteuning door informeel netwerk

Uit de interviewresultaten komen verschillende werkzame factoren naar voren. Een groot deel van deze werkzame factoren zijn al eerder in dit hoofdstuk aan bod gekomen, voornamelijk onder de ervaringen van jongeren en hulpverleners. Een van de werkzame factoren is volgens de jongeren dat zij iemand nodig hebben die naast hen staat en waar zij hun verhaal bij kwijt kunnen.

“Gewoon met mij praten en naar oplossingen zoeken en wat advies geven. Dat heb ik heel erg gemist. En er gewoon voor mij zijn als ik het even moeilijk heb. Dat ik afleiding heb. Dat is ook belangrijk.” - P5

Verder verschilt het per jongere wat zij als helpend ervaren hebben. Een aantal jongeren gaven aan de adviserende steun als helpend ervaren. Eén van de jongeren was het meest blij met het advies van zijn vrienden om het weer goed te maken met zijn moeder.

Ook de hulpverleners noemden verschillende werkzame factoren. Een van de meest voorkomende factoren is betrokkenheid. Hierbij gaat het volgens de hulpverleners om een netwerk dat niet alleen betrokken is, maar dit ook blijft. Een van de hulpverleners gaf aan dat het gezin van een jongere meedacht en mee bleef denken toen de jongere uit huis wilde gaan. Dit kwam de relatie tussen ouders en de jongere ten goede. Bij deze betrokkenheid hoort ook dat het netwerk de jongere steunt in zijn of haar keuzes en dat het netwerk ook ondersteunt op het moment dat de jongere uit huis wil.

“En kijk, als het om een jongere gaat die op zichzelf zou kunnen gaan maar wat meer begeleiding nodig heeft, dat je een jongere dan niet uit huis trapt maar samen met die jongere zo'n traject in gaat.” – P12

Een andere werkende factor volgens hulpverleners is dat jongeren ook voor emotionele steun terecht kunnen bij hun netwerk. Het gaat volgens een aantal van hen niet alleen maar om praktische steun zoals het bieden van onderdak. Ook al is het bieden van onderdak ook een werkzame factor die meerder hulpverleners noemden. In dat geval gaat het om het blijven bieden van onderdak totdat de jongere een zelfstandige woonruimte heeft gevonden.

4.5.3 *Rol van het informele netwerk bij het voorkomen van dak- en thuisloosheid*

In de verschillende interviews is ook gevraagd naar de rol van het informele netwerk bij het voorkomen van de dak- en thuisloosheid onder jongeren. In de eerste instantie gaven de meeste jongeren aan dat hun netwerk hierin geen rol had kunnen spelen of heeft gespeeld. Een tweetal jongeren legt de volledige schuld van de dak- en thuisloosheid bij zichzelf neer. Velen van hen zeggen dat zij nooit drugs hadden moeten gebruiken.

“Het is uiteindelijk de schuld van jezelf. Ik ging er zelf in verder. Ik ging zelf elke dag gebruiken.” – P4

Wanneer hier langer op doorgevraagd werd, bleek dat sommige jongeren hier toch anders over denken. Het netwerk had volgens hen wel een rol kunnen spelen bij het voorkomen van de dak- en thuisloosheid. Wanneer hun vrienden geen drugs hadden gebruikt en hadden gezegd dat de jongere dit ook niet moest doen, had dit mogelijk kunnen voorkomen dat de jongeren dak- en thuisloos werden. Een aantal andere jongeren, bij wie geen sprake was van middelengebruik, gaf ook aan dat hun netwerk een rol had kunnen spelen bij het voorkomen van de dak- en thuisloosheid. Het gaat bij deze jongeren om problemen binnen het gezin die zich een aantal jaren voor de dreiging tot de dak- en thuisloosheid al afspeelden, zoals een verstoorde relatie met een familielid zoals een zus of broer of misbruik. Deze problemen spelen vaak al langer. Wanneer er eerder of überhaupt aan deze problemen was gewerkt, had dit mogelijk kunnen voorkomen dat de jongeren dak- en thuisloos werden.

Hulpverleners sluiten zich aan bij de jongeren: wanneer er eerder iets aan de problemen binnen het gezin was gedaan, had dit mogelijk een rol kunnen spelen bij het voorkomen van de uiteindelijke dak- en thuisloosheid van de jongere. Volgens hulpverleners verschilt het per situatie hoe deze rol er precies uit had kunnen zien. Naast het mogelijk eerder oplossen van fundamentele problemen, kan het informele netwerk volgens hulpverleners ook direct iets betekenen voor de jongere: naar de jongere luisteren. De jongere voelt zich op deze manier gehoord. Problemen kunnen in dat geval besproken worden en mogelijk samen opgelost worden.

4.5.4 *Niet-werkende factoren van ondersteuning door informeel netwerk*

Een van de jongeren gaf aan dat het niet werkte dat haar netwerk niet naar haar luisterde. Dit zorgde ervoor dat zij zich erg alleen en ongehoord voelde. Doordat er meerdere malen niet naar haar geluisterd werd barstte de bom en belandde deze jongere op straat. Wanneer het netwerk meer had geluisterd had dit volgens de jongere mogelijk voorkomen kunnen worden dat zij dak- en thuisloos werd. Verder waren er nog twee jongeren die een overeenkomstig antwoord gaven. Voor hen beiden werkte het niet dat hun netwerk hen vertelde wat ze moesten doen of wat een verstandige keuze was. Beide jongeren gaven aan hier juist van in de weerstand te schieten.

“Toen werd ik helemaal geërgerd. Jij gaat mij levenslessen geven? Terwijl ik meer meegemaakt heb dan jou? Daar kan ik niet tegen. Het is allemaal goed bedoeld hoor maar op dat moment kon ik er niet tegen.” – P4

Een antwoord dat meerdere malen bij hulpverlener voorkwam is het misbruik maken van de jongere op financieel gebied. Dit zorgt er in de meeste gevallen uiteindelijk voor dat de jongere met geldproblemen komt te zitten en de relatie tussen de jongere en de ‘misbruiker’ verstoord wordt. Daarnaast kwam het meerdere malen voor dat het niet werkt wanneer een jongere slechte voorbeelden om zich heen heeft. Volgens de hulpverleners hebben jongeren regelmatig vrienden om hen heen die het slechte voorbeeld geven, zoals blowen of niet naar school gaan. Hierdoor is het voor hen lastiger om het goede pad op te gaan of daarop te blijven. De laatste factor die meerdere malen genoemd is, is het beschermen van de jongere. Het gaat hierbij om een ouder, voornamelijk moeder, die de hand boven het hoofd van de jongere houdt. Volgens de hulpverleners gebeurt dit met de allerbeste bedoelingen. Echter zien zij dat deze bescherming een keerzijde heeft of zelfs averechts kan werken. De jongere ziet door deze bescherming minder de noodzaak in om zelf aan de slag te gaan.

4.6.5 Advies

Om antwoord te kunnen geven op de vraag onder welke voorwaarden een steunend sociaal netwerk dak- en thuisloosheid onder jongeren kan voorkomen, is ook gevraagd naar een advies van jongeren en hulpverleners. Dit advies gaat over de rol die het netwerk had kunnen spelen bij het voorkomen van de dak- en thuisloosheid. Bijna alle jongeren richtten hun advies tot een jongere in een soortgelijke situatie van dak- en thuisloosheid. Deze adviezen hebben veel met elkaar gemeen: de jongeren vinden dat je door moet gaan en dat je hierbij hulp moet vragen aan mensen die jou kunnen helpen.

“Een advies... Jongeren, zorg dat je niet stil staat op één plek. Neem soms de tijd om over de toekomst na te denken en vervolgstappen te nemen.” – P4

Enkele jongeren wilden ook nog graag een advies geven aan een hulpverlener. Daar waar de ene jongere hulpverleners een compliment wilde geven, wilde een andere jongere hulpverleners meegeven dat zij rekening dienen te houden met het feit dat de jongere zelf ook al naar mogelijkheden heeft gekeken hoe de dak- en thuisloosheid voorkomen en/of opgelost kon worden. Zij voelde zich dan ook regelmatig niet serieus genomen. Hulpverleners gaven de adviezen zowel aan jongeren en hulpverleners als aan het informele netwerk zelf. Wat betreft het informele netwerk zou deze volgens een van de hulpverleners expliciet aan de jongere moeten vragen of zij iets voor hen kunnen betekenen. Het advies voor hulpverleners gaat voornamelijk om het ondersteunen van de jongere. Blijf bij de jongere in de buurt. Daarnaast gaf een van de hulpverleners aan dat zij graag zou willen kijken of wat voor manier zij het informele netwerk van een jongere eerder kan betrekken.

“Ik geef dit advies juist aan de hulpverlener. Ik denk dat het dan namelijk ook wel terecht komt bij de jongeren en het informele netwerk zelf haha.” – P15

De adviezen van de hulpverleners voor jongeren lopen erg uiteen. Een van de adviezen van een hulpverlener was dat een jongere moet proberen zijn of haar problemen bespreekbaar te maken met ouders. Een ander advies ging erover dat jongeren zich bewust moeten zijn van de gevolgen van dak- en thuisloosheid. Deze hulpverlener heeft vanuit haar werk voornamelijk met jongeren te maken die uit jeugdzorgwoningen zijn geplaatst omdat zij de veiligheid in het geding brachten. Deze jongeren zijn hierna dak- en thuisloos. Het laatste advies voor jongeren is dat zij moeten onderzoeken wat hun netwerk precies voor hen zou kunnen betekenen. Deze hulpverlener maakte hier ook de kanttekening bij dat dit een lastige opdracht is.

5. Conclusie

In dit hoofdstuk worden de conclusies van het onderzoek gegeven aan de hand van de deelvragen en wordt de centrale onderzoeksvraag beantwoord. Na de conclusies volgt per deelvraag een reflectie. Vervolgens worden de sterke- en verbeterpunten van het onderzoek toegelicht. Afsluitend volgen aanbevelingen.

5.1 Conclusie

Het doel van dit onderzoek was om meer inzicht te krijgen in hoe het informele netwerk van jongeren het beste kan worden ingezet om te voorkomen dat zij dak- en thuisloos worden. De centrale onderzoeksvraag was: *“Wat zijn de werkende en niet-werkende mechanismen wat betreft de preventieve inzet van het sociale informele netwerk bij dak- en thuisloosheid onder jongeren?”* Deze onderzoeksvraag was opgedeeld in verschillende deelvragen. De conclusies van deze deelvragen worden hieronder besproken.

5.1.1 Ervaringen van jongeren en hulpverleners

De eerste twee deelvragen gaan over ervaringen van jongeren en hulpverleners: *“Wat zijn de ervaringen van voorheen potentieel, huidige en voormalige dak- en thuisloze jongeren wat betreft de inzet van het informele netwerk bij ondersteuning ter voorkoming van dak- en thuisloosheid?”* en *“Wat zijn de ervaringen van hulpverleners wat betreft de inzet van het informele netwerk bij ondersteuning ter voorkoming van dak- en thuisloosheid?”*

Het netwerk van de geïnterviewde jongeren bestond ten tijde van de dreiging tot de dak- en thuisloosheid voornamelijk uit sterke sociale banden, zoals betrokken familieleden en goede vrienden. Familieleden die een rol speelden bij het mogelijk voorkomen van de dak- en thuisloosheid waren volgens hen vooral broers, zussen en neven. Ouders leken over het algemeen geen prominente en/of positieve rol in te nemen in het netwerk van jongeren, laat staan bij het voorkomen van de dak- en thuisloosheid. Naast familie bestond het netwerk van jongeren voornamelijk uit vrienden; uit de interviews bleek dat jongeren ook meer behoefte hadden aan vrienden dan aan vage kennissen. Zij gaven aan dat goede vrienden hen namelijk beter kunnen helpen en/of ondersteunen. Daarnaast leek de invloed van vrienden, maar ook van broers en zussen, een positieve (een zus die op zichzelf gaat wonen waardoor het broertje die dak- en thuisloos dreigde te worden, dit ook wilde) maar ook een negatieve invloed te kunnen hebben op de jongere en zijn/haar gedrag (bijv. drugsgebruik door broer en vrienden).

Jongeren ontvingen voornamelijk praktische en financiële steun op het moment dat zij dak- en thuisloos dreigden te worden. Zij gaven aan in mindere mate adviserende en emotionele steun te ontvangen, terwijl zij tegelijkertijd aangaven deze steun het meest nodig te hebben om de dak- en thuisloosheid mogelijk te kunnen voorkomen. Jongeren hadden het idee vaak niet gehoord te worden door hun informele netwerk wanneer zij hun verhaal kwijt wilden. Een andere belangrijke ervaring wat

betreft de inzet van het informele netwerk bij ondersteuning ter voorkoming van dak- en thuisloosheid is dat jongeren zich eenzaam hebben gevoeld toen zij dak- en thuisloos dreigden te worden. Het niet gehoord worden en de eenzaamheid spelen volgens zowel jongeren als hulpverleners ook een belangrijke rol bij het uiteindelijk dak- en thuisloos raken.

Uit de resultaten blijkt dat jongeren voornamelijk behoefte hadden aan sterke sociale banden om hen heen, bestaande uit goede vrienden en betrokken familieleden. Wat betreft de ervaringen met betrekking tot de samenstelling van het netwerk bij ondersteuning ter voorkoming van dak- en thuisloosheid werd vanuit de literatuur verwacht dat het belangrijk was voor het voorkomen van dak- en thuisloosheid dat het netwerk van jongeren uit zowel sterke sociale banden (betrokken familie en vrienden) als zwakke sociale banden (kennissen) bestond (Granovetter, 1973). Volgens Granovetter (1973) kunnen namelijk juist zwakke sociale banden voor informatie zorgen die sterke sociale banden niet kunnen bieden aangezien zij zich in een ander netwerk bevinden. Dit andere netwerk beschikt over andere, en wellicht de benodigde, informatie en/of ondersteuning waar de jongere zelf geen directe toegang tot heeft. Uit de resultaten lijkt echter dat jongeren voornamelijk behoefte lijken te hebben aan sterke sociale banden om hen heen, bestaande uit goede vrienden en betrokken familieleden.

Een mogelijke verklaring dat jongeren meer sterke sociale banden om hen heen willen hebben komt voort uit de modernere theorie over zwakke en sterke banden. Door de jaren heen zijn er veel onderzoeken uitgevoerd waarin de theorie van Granovetter (1973) zowel ondersteund als verworpen werd. Uit een aantal recentere onderzoeken blijkt dat de kwaliteit en het belang van de informatie niet alleen afhankelijk is van de sterkte van de band (sterk of zwak), zoals Granovetter zegt, maar meer om de uitwisseling van informatie en samenhang binnen het netwerk (Aral, 2016; Bruggeman, 2016). Sterke sociale banden bevinden zich regelmatig in samenhangende netwerk waarin de uitwisseling van de informatie snel verloopt (Aral, 2016). Benodigde en nuttige informatie over ingewikkelde(re) zaken worden juist vaker door sterke sociale banden verstrekt (Aral, 2016). In het geval van jongeren die te maken krijgen met dak- en thuisloosheid betekent dit mogelijk dat juist sterke sociale banden hen van benodigde en nuttige informatie kunnen voorzien.

Losstaand van welke banden de beste informatie kunnen verstrekken aan jongeren die dak- en thuisloos dreigen te worden, is er een mogelijke verklaring waarom jongeren voornamelijk behoefte lijken te hebben aan sterke sociale relaties. Dit kan te maken hebben met stigmatisering en de mogelijke schaamte die bij dak- en thuisloosheid komt kijken (Farrugia, 2011). Mensen die de jongeren al langere tijd en goed kennen zullen waarschijnlijk op de hoogte zijn van de situatie van de jongere waardoor er geen, of in mindere mate, sprake is van schaamte om over de situatie te praten. Mensen met wie zij een zwakke sociale band hebben zullen minder snel op de hoogte zijn van de situatie en minder mogelijke ondersteuning kunnen bieden.

Verder blijkt uit de interviews met jongeren en hulpverleners dat hun ervaring is dat het netwerk zowel het goede als het slechte voorbeeld kan geven. Vanuit de sociale leertheorie van Bandura (1977) werd ten aanzien van de ervaringen van jongeren en hulpverleners verwacht dat jongeren gedrag

imiteren van mensen om hen heen. In het licht van dit onderzoek betekent dat dat jongeren het negatieve gedrag, zoals het vertonen van opstandig gedrag of drugsgebruik, van hun informele netwerk na zouden doen waardoor zij meer kans zouden hebben om dak- en thuisloos te raken. Vanuit de interviews met zowel hulpverleners als jongeren lijkt dit het geval te zijn. Uit hun ervaringen blijkt dat jongeren zich regelmatig in een netwerk van voornamelijk vrienden bevinden waar deels het ‘slechte voorbeeld’ gegeven wordt qua gedrag en houding. Het netwerk, in het bijzonder vrienden, lijkt dus in sommige gevallen een slechte invloed te kunnen hebben op het dak- en thuisloos raken van de jongere. Toch blijkt uit de ervaringen van jongeren dat in een enkel geval het netwerk ook goede voorbeelden kan geven, zoals de eerdergenoemde positieve invloed van de zus van de jongere om voor rust te kiezen.

Jongeren ontvingen voornamelijk praktische en financiële steun op het moment dat zij dak- en thuisloos dreigden te worden en in veel mindere mate adviserende en emotionele steun, terwijl zij deze steun het vaakst nodig hadden. Vanuit de *Social Support Theory* werd verwacht dat het ontvangen van zowel praktische steun als financiële, emotionele, adviserende steun en steun bij sociale activiteiten belangrijk is voor jongeren is om dak- en thuisloosheid te voorkomen (Vaux, Riedel & Stewart, 1987). Uit de ervaringen bleek dat bijna al deze soorten steun als belangrijk werden genoemd door zowel jongeren als hulpverleners. De steun bij socialiseren werd door geen enkele geïnterviewde jongere of hulpverlener genoemd. Daarnaast werd emotionele en adviserende steun minder genoemd dan door de geïnterviewde jongeren gewenst was.

Een mogelijke verklaring waarom de steun bij sociale activiteiten niet direct door de geïnterviewde jongeren en hulpverleners is genoemd als belangrijk heeft mogelijk te maken met de beperkte directe rol van deze soort steun bij het daadwerkelijk dak- en thuisloos raken. Het lijkt immers een minder belangrijke rol te spelen. Het socialisatieproces, waar deze vorm van steun deel van uit maakt, is immers een proces wat zich voornamelijk in de eerdere jeugd afspeelt. Het lijkt er dan ook op dat het ontbreken van deze steun geen directe reden is dat jongeren dak- en thuisloos worden. Dit, samen met het abstractieniveau van deze soort steun, maakt dat het voor jongeren mogelijk lastiger kan zijn om hun behoefte aan deze soort steun te beseffen en/of te benoemen.

Volgens de geïnterviewde jongeren speelt een gebrek aan emotionele en/of adviserende steun een rol bij het dak- en thuisloosheid raken. Zoals ook vanuit de *Social Support Theory* verwacht werd, lijkt het belangrijk te zijn dat het sociale netwerk meerdere soorten steun biedt. Met name emotionele steun zou volgens de geïnterviewde jongeren een belangrijke rol kunnen spelen bij het voorkomen van dak- en thuisloosheid (Vaux, Riedel & Stewart, 1987). Zij geven aan zich vaak alleen te voelen en het idee te hebben dat hun netwerk niet luisterde. Een aantal van hen gaf aan dat emotionele steun de dak- en thuisloosheid had kunnen voorkomen. Wanneer jongeren de mogelijkheid hebben om over hun problemen te praten zorgt dit voor een positievere houding en kunnen zij beter ‘overleven’ (Tyler & Melander, 2011). Daarnaast kunnen problemen en/of knelpunten die aanleiding geven tot de mogelijke dak- en thuisloosheid besproken worden. Dit kan mogelijk voorkomen dat de ‘bom’, waar de geïnterviewde jongeren en ook hulpverleners het vaak over hadden, barst.

Wat betreft adviserende steun blijkt uit de literatuur dat dit mogelijk kan helpen om jongeren uit de problemen te houden en te motiveren om goede keuzes te maken in het leven (Tyler & Melander, 2011). Door de waarschijnlijk stressvolle situatie voorafgaand aan de dreiging tot de dak- en thuisloosheid kunnen de jongeren wel wat advies gebruiken (Cohen & Willis, 1985). Hierbij valt onder andere te denken aan advies om de thuissituatie thuis te kalmeren.

5.1.2 Een steunend informeel netwerk

De derde deelvraag luidt: “Wanneer is een sociaal informeel netwerk steunend bij voorkoming van dak- en thuisloosheid onder jongeren volgens de voorheen potentieel, huidige en voormalige dak- en thuisloze jongeren en hulpverleners?” Vanuit de interviews met jongeren en hulpverleners lijkt een netwerk vooral steunend te zijn als het met name emotionele en adviserende steun biedt, zoals een luisterend oor of de jongere bijstaan bij de zoektocht naar een zelfstandige woning. Zoals al eerder genoemd werd vanuit de *Social Support Theory* verwacht dat een combinatie van alle eerdergenoemde soorten steun typerend zouden zijn voor een steunend netwerk (Vaux, Riedel & Stewart, 1987). Een mogelijke verklaring voor de bevinding dat vooral deze twee soorten steun door de jongeren genoemd worden als belangrijk bij het voorkomen van dak- en thuisloosheid en het gebrek hieraan, kan zijn dat deze jongeren vaak uit onstabiele gezinnen komen waar zij niet of minder geleerd hebben om gezonde relaties aan te gaan (Tavecchio, Thomeer & Meeus, 1999). Onder andere Bowlby (1973) schreef over hoe belangrijk de band met ouder is in de ontwikkeling van een kind. Kinderen leren hoe zij met anderen om horen te gaan en krijgen daarnaast het gevoel dat zij het waard zijn om sociale relaties mee aan te gaan (Bowlby, 1973). Uit de interviews met zowel jongeren en hulpverleners blijkt dat deze stabiele basis regelmatig bij jongeren die dak- en thuisloos zijn ontbreekt. Doordat jongeren niet of minder goed weten hoe zij gezonde sociale relaties moeten aangaan, is er ook regelmatig sprake van een gebrek aan deze relaties (Tavecchio, Thomeer & Meeus, 1999).

Daarnaast lijkt een problematisch gezinsverleden ook van invloed te zijn op het gebrek aan steun. Dit gezinsverleden, bestaande uit familieconflicten en in sommige gevallen zelfs misbruik, lijkt bij een aantal van de geïnterviewde jongeren voor te komen. Door dit verleden en de daarbij horende verstoorde relatie is er vooral minder emotionele steun vanuit de familie en gezinsleden (La Haye, et al., 2012).

Een mogelijke verklaring voor het gebrek aan adviserende steun kan te maken hebben met de omgeving waarin de jongere opgegroeid is, namelijk een onrustige omgeving waar veelal sprake is van intergenerationele problematiek (Van Doorn, 2020; Tavecchio & Thomeer – Bouwens, 1996; La Haye, et al., 2012; Johnson, Whitbeck & Hoyt, 2005). Het lijkt vanuit de interviews regelmatig om multiprobleemgezinnen te gaan. Een multiprobleemgezin kenmerkt zich onder andere door veelvuldige complexe en intergenerationele problemen (Bodden & Dekovic, 2010). Door deze problemen is het aannemelijk dat het voor het deel van het netwerk bestaande uit familie lastig al dan niet onmogelijk is om de jongere steun te bieden. Voor het familiedeel van de jongere is aannemelijk dat vooral

adviserende steun lastig is om te bieden. Typerend voor multiprobleemgezinnen is hun problematiek (Bodden & Dekovic, 2020). Het zal voor hen hoogstwaarschijnlijk lastig zijn de jongere advies te geven over hoe de dak- en thuisloosheid mogelijk voorkomen kan worden.

5.1.3 Rol informeel netwerk bij voorkomen dak- en thuisloosheid

De vierde en laatste deelvraag was: “Onder welke voorwaarden kan een steunend sociaal netwerk dak- en thuisloosheid onder jongeren voorkomen volgens voorheen potentieel, huidige en voormalige dak- en thuisloze jongeren en hulpverleners?” Een van de voorwaarden lijkt te zijn dat de jongere een gevarieerd netwerk heeft waar zij goed en regelmatig contact mee hebben. Zowel vrienden als familieleden lijken belangrijk te zijn voor deze jongeren. Hierbij lijkt het ook belangrijk te zijn dat het netwerk betrokken is zodat de jongere het idee heeft zijn of haar verhaal kwijt te kunnen en om advies te kunnen en/of durven vragen. Daarnaast lijkt een jongere een ouderlijk figuur, die de jongere goed kent, om zich heen te willen die een eventuele bemiddelende rol zou kunnen spelen.

Vanuit de literatuur werd verwacht dat een netwerk aan een aantal voorwaarden moest voldoen om mogelijk bij te dragen aan het voorkomen van dak- en thuisloosheid van jongeren: variatie in steun, variatie in relaties en het goede voorbeeld geven. Echter zijn niet al deze voorwaarden door de respondenten genoemd. De enige voorwaarde die impliciet door zowel geïnterviewde jongeren als hulpverleners werd genoemd is de variatie in steun. Hier worden echter niet alle soorten steun genoemd. Het belang van variatie in relaties lijkt vanuit de interviews vooral erkend te worden door hulpverleners. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat zij verder van de jongere af staan en in combinatie met hun eerdere professionele ervaring het belang hiervan meer in zien. Ook kan het voor jongeren mogelijk lastig zijn het belang in te zien van iets wat zij niet hebben en/of hadden, zoals een gevarieerd netwerk: dit is te abstract. Een mogelijke verklaring dat niet alle voorwaarden genoemd zijn is dat de geïnterviewde jongeren en hulpverleners niet alle voorwaarden als belangrijke voorwaarden erkennen.

5.1.4 Werkende en niet werkende mechanismen

Hieronder volgt de beantwoording van de centrale onderzoeksvraag “*Wat zijn de werkende en niet-werkende mechanismen wat betreft de preventieve inzet van het sociale informele netwerk bij dak- en thuisloosheid onder jongeren?*”. Ondanks dat er geen ervaringen van jongeren waarbij de dak- en thuisloosheid voorkomen kon worden zijn meegenomen, is er wel een aantal werkzame mechanismen uit de interviews voortgekomen. Een belangrijk mechanisme lijkt het voorkomen van eenzaamheid. Volgens de jongeren lijkt het te werken wanneer zij een netwerk om zich heen hebben dat betrokken is en voor hem/haar klaar staat. Dit zorgt ervoor dat de jongere niet alleen is en zich niet of minder eenzaam hoeft te voelen. Jongeren krijgen hierdoor het gevoel dat zij hun verhaal kwijt kunnen en dat er naar hen geluisterd wordt. De drempel om advies te vragen over acties en/of stappen die de dak- en thuisloosheid mogelijk kunnen voorkomen wordt hierbij ook lager.

Vanuit de literatuur is niet bekend wat voor rol eenzaamheid expliciet heeft op het uiteindelijk dak- en thuisloos raken. Er is wel vanuit de literatuur bekend dat eenzaamheid over het algemeen een negatieve invloed heeft op het welzijn van mensen, in het bijzonder op kwetsbare groepen in onze samenleving (Keller, Perry & Spencer, 2020). Vooral bij jongeren lijkt eenzaamheid te kunnen leiden tot meer depressieve gevoelens en een laag gevoel van eigenwaarde (Keller, Perry & Spencer, 2020). Deze gevoelens zullen hoogstwaarschijnlijk niet bijdragen aan het voorkomen van dak- en thuisloosheid. Er is immers vaak sprake van een opeenstapeling van problemen.

Een ander mechanisme wat belangrijk lijkt te zijn bij het voorkomen van dak- en thuisloosheid onder jongeren is de onvoorwaardelijke betrokkenheid van het informele netwerk. Het netwerk dient op een bepaalde manier betrokken te zijn en dit ook te blijven. Deze betrokkenheid zorgt ervoor dat de jongere niet alleen is en zich ook niet alleen hoeft te voelen. Betrokkenheid lijkt dus ook bij te dragen aan emotionele steun. Vanuit de literatuur weten we dat betrokkenheid van ouders zorgt voor een positieve ontwikkeling en mentale gezondheid van kinderen (Morris, Ratliff, Cosgrove & Steinberg, 2021). In het bijzonder is dit van belang tijdens de adolescentie (Morris, Ratliff, Cosgrove & Steinberg, 2021). Ook weten we vanuit de literatuur en de interviews met jongeren en hulpverleners dat er vaak sprake is van een verstoorde relatie met ouders of een van hen (La Haye, et al., 2012). Deze betrokkenheid zal dus gezocht moeten worden in een ander persoon die dicht bij de jongere staat. Volgens Van Dam, Heijmans en Stams (2021) hebben de meeste jongeren wel iemand buiten hun familie waarmee zij een goede band hebben. Deze persoon kent de jongere al langere tijd en zou eventueel als natuurlijke mentor kunnen optreden (Van Dam, Heijmans & Stams, 2021).

Een laatste mechanisme wat belangrijk lijkt te zijn bij het voorkomen van dak- en thuisloosheid onder jongeren heeft betrekking op de problematiek die regelmatig speelt of speelde in het gezin van een jongere die te maken krijgt met dak- en thuisloosheid speelt of speelde. Dit lijkt namelijk van negatieve invloed te zijn op het uiteindelijk dak- en thuisloos raken. Er spelen regelmatig al langere tijd fundamentele, en soms ook intergenerationele, problemen binnen het gezin (Van Doorn, 2020; Tavecchio & Thomeer – Bouwens, 1996; La Haye, et al., 2012; Johnson, Whitbeck & Hoyt, 2005). De geïnterviewde jongeren geven aan dat deze problemen van grote negatieve invloed op hen zijn. Deze problemen dragen dan uiteindelijk ook bij aan het dak- en thuisloos raken of dreigen te raken.

5.2 Sterke- en zwakke punten van het onderzoek

Een sterk punt van het onderzoek betreft de diversiteit aan jongeren en hulpverleners in de geïnterviewde groepen. De geïnterviewde jongeren werden ten tijde van het interview begeleid door verschillende hulpverlenende organisaties. De ene organisatie richt zich meer op een jongere doelgroep die al bekend is bij jeugdzorg, terwijl de andere organisatie zich op een oudere doelgroep richt die nog geen verleden met jeugdzorg heeft. De problematiek, reden van dak- en thuisloosheid en samenstelling en verleden met het ouderlijk gezin zijn verschillend. Deze jongeren hebben verschillende ervaringen, wat zorgt voor diversiteit in perspectieven. Wat betreft de geïnterviewde hulpverleners geldt hetzelfde:

zij werkten allen ten tijde van het interview bij vijf verschillende organisaties. De ene hulpverlener richt zich meer op schulden, de andere meer op school en weer een andere meer op de algemene dagelijkse levensverrichtingen. De inclusie van hulpverleners met verschillende functies zorgt voor verschillende ervaringen wat weer zorgt voor diversiteit in de perspectieven.

Een beperking van het onderzoek is dat het niet is gelukt om de ervaringen van het informele netwerk mee te nemen. Ondanks dat er verschillende pogingen zijn ondernomen om met hen in contact te komen, is het niet gelukt om het informele netwerk te spreken. Het informele netwerk had mogelijk meer diepgang aan de resultaten kunnen geven. Vanuit onderzoeken over andere groepen weten we dat het inzetten van meerdere informanten, ook wel de multi-informant aanpak genoemd, een completer beeld geeft van de bepaalde werking van bijvoorbeeld een behandeling: het zorgt voor contextuele variatie (De Los Reyes, et al., 2015). Deze aanpak wordt vaak gebruikt binnen de klinische psychologie voor kinderen en adolescenten om te onderzoeken welke behandeling beschikt is en/of de behandeling doet wat het zou moeten doen (De Los Reyes, et al., 2015). In het huidige onderzoek was het waarschijnlijk van toegevoegde waarde geweest het onderzoeksonderwerp vanuit de context van het informele netwerk te bekijken. Zij kunnen immers hoogstwaarschijnlijk toelichten wat voor steun zij eventueel hadden kunnen bieden, op welke manier en waarom dit juist wel of niet mogelijk was.

Een andere beperking van het onderzoek is dat er geen ervaringen van jongeren zijn meegenomen waarbij de dak- en thuisloosheid voorkomen kon worden al dan niet door betrokkenheid van het sociale netwerk. Vanuit deze interviews kwamen vooral niet werkende mechanismen naar voren en wordt gespeculeerd over de werkende variant. Er is dus weinig bekend over daadwerkelijk werkende mechanismen. De ervaringen van jongeren waar dak- en thuisloosheid voorkomen kon worden had een vollediger beeld gegeven van de werkende en niet werkende mechanismen rondom de inzet van het informele netwerk om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen.

Een andere beperking van het onderzoek gaat over de redelijke onervarenheid van de onderzoeker als interviewer. Het was voor de onderzoeker de eerste keer dat kwalitatief onderzoek is uitgevoerd. De onderzoeker had voor haar vooropleiding enige ervaring met interviewen, maar dit was niet op de wetenschappelijke manier. Deze onervarenheid is achteraf gezien terug te zien in twee dingen: het abstractieniveau van een aantal vragen en het doorvragen op mechanismen. Gedurende de interviews met de jongeren bleek een aantal jongeren het lastig te vinden om een aantal van de vragen te beantwoorden. Dit ging voornamelijk om de vragen over hoe de ideale situatie eruit zou moeten zien volgens hen. Zij gaven bijvoorbeeld aan dat zij het niet wisten of dat het netwerk "*gewoon goed*" was. Achteraf gezien had een concretisering van deze vragen ervoor kunnen zorgen dat de vragen voor de jongeren duidelijker waren. Een pilotinterview was mogelijk verstandig geweest. Aan de hand van een pilotinterview had de onderzoeker mogelijk een aantal vragen kunnen herformuleren en concretiseren (Hennink, Hutter & Bailey, 2020). Daarnaast is het de onderzoeker niet altijd gelukt om overal even veel door te vragen als dat nodig was. Wanneer dit meer gedaan was, was de onderzoeker mogelijk

meer te weten gekomen over de mechanismen en hadden deze beter en uitgebreider toegelicht kunnen worden.

Een laatste beperking heeft betrekking op de wetenschappelijke nauwkeurigheid. Deze had voornamelijk vergroot kunnen worden wat betreft de geloofwaardigheid en de overtuigingskracht. Door meer door te vragen en herhalende vragen te stellen tijdens de interviews kon de geloofwaardigheid vergroot worden. Dit heeft met de onervarenheid van mij als onderzoeker te maken. Een ander verbeterpunt qua geloofwaardigheid betreft het codeerproces. Het codeerproces heb ik onvoldoende bijgehouden, bijvoorbeeld door middel van memo's, waardoor dit gematigd beschreven is in het methodenhoofdstuk. Als ik dit wel had gedaan was het proces duidelijker geweest, wat de geloofwaardigheid had vergroot.

Daarnaast had de overtuigingskracht vergroot kunnen worden als er triangulatie was toegepast. In het onderzoek was sprake van een individueelcoderingsproces. Bij een individueelcoderingsproces is er meer ruimte voor het persoonlijke oordeel van mij als onderzoeker. Om dit te beperken hadden meer onderzoekers betrokken kunnen zijn bij dit proces. Wanneer meerdere (student)onderzoekers betrokken waren geweest bij het coderingsproces, waren de codes vanuit verschillende kaders bekeken. Subjectiviteit zal hierdoor meer beperkt worden dan nu.

5.3 Aanbevelingen

Op basis van de onderzoeksbevindingen wordt er een aantal aanbevelingen gedaan.

De eerste aanbeveling is om vervolgonderzoek toe te spitsen op benodigde emotionele steun bij het voorkomen van dak- en thuisloosheid. Een van de belangrijkste onderzoeksresultaten is dat emotionele steun door de geïnterviewde jongeren als een belangrijke soort steun wordt gezien om dak- en thuisloosheid te voorkomen. Aangezien er ook vaak een gebrek aan deze emotionele steun is, is het interessant om in vervolgonderzoek de focus hierop te leggen. Het is echter interessant om te kijken op wat voor manier en door wie de jongere toch deze emotionele steun geboden kan krijgen, aangezien zij aangeven dat dit een belangrijke soort steun is. In een kwalitatief onderzoek kan dieper ingegaan worden op de werking van het mechanisme, waar in het huidige onderzoek onvoldoende op is ingegaan. Interviews of focusgroepen lijken hier goed bij te passen. Op deze manier kunnen we hopelijk het belang van emotionele steun en de werking hiervan nog beter begrijpen. Het is vooral interessant om hier ook de ervaringen van het informele netwerk bij de betrekken, zij zijn immers de personen die deze emotionele steun (meer) zouden moeten bieden en mogelijk meer handvaten kunnen bieden voor de implementatie van mogelijke hulp vanuit gemeenten en/of professionals.

Een andere aanbeveling voor vervolgonderzoek is om de ervaringen van jongeren die dak- en thuisloos dreigden te worden mee te nemen maar dit uiteindelijk niet zijn geworden. Op deze manier kunnen er namelijk ook succesvolle ervaringen meegenomen worden in de resultaten. De verwachting is dat deze jongeren meer uit eigen ervaring kunnen spreken over daadwerkelijke werkzame factoren wat betreft de inzet van het informele netwerk om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen.

Het advies hierbij is om voorafgaand aan het mogelijke vervolgonderzoek voldoende tijd te investeren in wevingsstrategieën.

De andere aanbeveling voor vervolgonderzoek is om de nadruk te leggen op de rol van het informele netwerk op het moment dat de fundamentele problematiek binnen het gezin begon. Uit de interviews blijkt namelijk dat er regelmatig sprake is van fundamentele problematiek binnen gezinnen van jongeren die uiteindelijk te maken krijgen met dak- en thuisloosheid. De interviewvragen voor het huidige onderzoek waren voornamelijk gericht op het daadwerkelijke, directe moment dat jongeren dak- en thuisloos raakte. Hieruit bleek dat het vaak al eerder 'mis' gaat binnen gezinnen. Het is dus interessant om meer te weten te komen over de rol van het informele netwerk op het moment dat er voor de eerste keer iets misgaat binnen het gezin wat er uiteindelijk toe zou kunnen leiden dat de jongere dak- en thuisloos raakt: de fundamentele problematiek.

Als laatste aanbeveling volgt een aanbeveling voor de praktijk. Ondanks dat het huidige onderzoek wellicht niet tot expliciete praktijkgerichte aanbevelingen leidt om dak- en thuisloosheid onder jongeren mogelijk te voorkomen, is het wel een begin. We weten nu dat het belangrijk lijkt te zijn dat er een betrokken persoon in het netwerk van de jongere is en dat voorkomen dient te worden dat de jongere zich eenzaam voelt. Daarnaast lijkt ook de problematiek binnen het gezin een belangrijke rol te spelen. Vanuit verschillende perspectieven, zowel op gemeentelijk als hulpverleningsniveau, is het belangrijk aandacht te hebben voor deze punten en bewustwording te creëren.

Literatuurlijst

- Antonucci, T. C., Akiyama, H., & Lansford, J. E. (1998). Negative Effects of Close Social Relations. *Family Relations*, 47(4), 379-384.
- Aral, S. (2016). The Future of Weak Ties: *American Journal of Sociology*, 121(6), 1938-1939. doi:10.1086/686293
- ATLAS.ti Scientific Software Development GmbH [ATLAS.ti 9.1 Mac]. (2021). Geraadpleegd van: <https://atlasti.com>
- Bandura, A. (1971). *Social Learning Theory*. General Learning Press: New York City.
- Barendregt, C., Schrijvers, C., Baars, J., & Van den Mheen, D. (2011). Zorg voor zwerfjongeren met ernstige problematiek. *Onderzoek naar aansluiting tussen zorgvraag en zorgaanbod in Rotterdam*. Rotterdam: IVO.
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The Need to Belong: Desire of Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529.
- Bodden, D. & Dekovic, M. (2010). Multprobleemgezinnen ontrafeld. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 49, 259-271.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss*. Vol. 2: Separation: anxiety and anger. New York, NY: Basic Books.
- Bruggeman, J. (2016). The Strength of Varying Tie Strength: Comment on Aral and Van Alstyne. *American Journal of Sociology*, 121(6), 1919-30. doi: 10.1086/686267
- Bültmann, U., Arends, I., Veldman, K., McLeod, C. B., van Zon, S. K. R. & Ill, B. C. A. (2020). Investigating young adults' mental health and early working life trajectories from a life course perspective: the role of transitions. *J Epidemiol Community Health*, 74, 179-181. doi:10.1136/jech-2019-213245.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2020). *Sociale uitsluiting in Nederland: wie staat aan de kant?* Geraadpleegd van: <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2020/sociale-uitsluiting-in-nederland-wie-staat-aan-de-kant?-onpage=true>
- Cohen, S. & Wills, T. A. (1985). Stress, Social Support, and the Buffering Hypotheses. *Psychological Bulletin*, 98(2), 310-357.
- Dam, van, L., Heijmans, L., & Stams, G. J. (2021). Youth Initiated Mentoring in Social Networks: Sustainable Solution for Youth with Complex Needs? *Child and Adolescent Social Work Journal*, 38, 194-155. doi:10.1007/s10560-020-00730-z
- De Los Reyes, A., Augenstein, T. M., Wang, M., Thomas, S. A., Drabick, D. A. G., Burgers, D. E. & Rabinowitz, J. (2015). The Validity of the Multi-Informant Approach to Assessing Child and Adolescent Mental Health. *Psychological Bulletin*, 141(4), 858-900. doi:10.1037/a0038490

- Doorn, van L. (1997). Vaardigheden in overleven: Over de sociale competenties van dak- en thuislozen. *Sociologische Gids*, 44(4), 254-270.
- Doorn, van, L. (2020). 'Daklozen hebben tegenwoordig een ander profiel dan tien jaar geleden.' Geraadpleegd van: <https://zwerfjongeren.nl/nieuwsbericht/daklozen-hebben-tegenwoordig-een-ander-profiel-dan-tien-jaar-geleden/>
- Elker (z.d.) *Jongeren*. Geraadpleegd van: <https://www.elker.nl/thema-s/jongeren/>
- Ennet, S. T., Bailey, S. L. & Federman, E. B. (1999). Social Network Characteristics Associated with Risky Behaviors among Runaway and Homeless Youth. *Journal of Health and Social Behavior*, 40(1), 63-78. doi:10.2307/2676379
- Factor 5. (z.d.) *Innovatieve zorg en begeleiding*. Geraadpleegd van: <https://www.factor-5.nl/>
- Farrugia, D. (2011). Youth homelessness and individualised subjectivity. *Journal of Youth Studies*, 14(7), 761-775. doi:10.1080/13676261.2011.605438
- Gasior, S., Forchuk, C. & Regan, S. (2018). Youth homelessness: the impact of supportive relationships on recovery. *Canadian Journal of Nursing Research*, 50(1), 28-36. doi:10.1177/0844562117747191
- Gemeente Groningen (z.d.). *Beschermd wonen en maatschappelijke opvang*. Geraadpleegd van: <https://gemeente.groningen.nl/beschermd-wonen>
- Granovetter, M. S. (1973). The Strengths of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360-1380.
- Groningen geeft thuis (z.d.). *Over ons*. Geraadpleegd van <https://groningengeeftthuis.nl/over-ons>
- Hennink, M., Hutter, I. & Bailey, A. (2020). *Qualitative Research Methods* (2de ed.). Sage: London.
- Hinson Langford, C. P. ., Bowsher, J., Maloney, J. P., Lillis, P. P. (1997). Social support: conceptual analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 25, 95-100. doi:10.1046/j.1365-2648.1997.1997025095.x
- Jaremka, L. M., & Sunami, N. (2018). Threats to Belonging Threaten Health: Policy Implications for Improving Physical Well-Being. *Policy Insight from the Behavioral and Brain Sciences*, 5(1), 90-97. doi:10.1177/2372732217747005
- Jimmy's 050. (z.d.) *Wat is Jimmy's?* Geraadpleegd van: <https://jimmys050.nl/>
222 *Journal of Adolescence*, 28, 231-248. doi:10.1016/j.adolescence.2005.02.005
- Johnson, K. D., Whitbeck, L. B., & Hoyt, D. R. (2005). Predictors of social network composition among homeless and runaway adolescents. *Journal of Adolescents*, 28(2), 231-248. doi:10.1016/j.adolescence.2005.02.005
- Jong, de, H. J. (2017). *Denktank 9: schulden*. Ministerie van Veiligheid en Justitie. Geraadpleegd van: https://www.hsleiden.nl/binaries/content/assets/hsl/lectoraten/aanpak-jeugdcriminaliteit/denktank9_schulden.pdf
- Keller, T. E., Perry, M., & Spencer, R. (2020). Reducing Social Isolation Through Formal Youth

- Mentoring: Opportunities and Potential Pitfalls. *Clinical Social Work Journal*, 48, 35-45. doi:10.1007/s10615-019-00727-x
- Kruiter, H., & Kellerman, F. (2019). *Stapelingsproblematiek in het sociaal domein*. Instituut voor Publieke Waarden. Geraadpleegd van: <https://publiekewaarden.nl/wp-content/uploads/2019/06/Stapelingsproblematiek-IPW.pdf>
- La Haye, K., Green, H. D., Kennedy, D. P., Zhou, A., Golinelli, D., Wenzel, S. L. et al. (2012). Who is supporting homeless youth? Predictors of support in personal networks. *Journal of Research on Adolescence (Wiley-Blackwell)*, 22(4), 604-616. doi:10.1111/j.1532-7795.2012.00806.x
- Leger des Heils (z.d.). *Vast en verder: beschermd wonen voor jongeren en jongvolwassenen*. Geraadpleegd van: <https://www.legerdesheils.nl/zorg/vast-en-verder>
- Lincoln, Y. & Guba, E. G. (1986). But is it rigorous? Trustworthiness and authenticity in naturalistic evaluation. *New Directions of Program Evaluation*, 30, 73-84. doi:10.1002/ev.1427
- Marion, E., Paulsen, V. & Goyette, M. (2017). Relationships Matter: Understanding the Role and Impact of Social Networks at the Edge of Transition to Adulthood from Care. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 34(6), doi:10.1007/s10560-017-0494-4
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2019). *Actieprogramma Dak- en Thuisloze Jongeren 2019-2021*. Geraadpleegd van: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/03/14/actieprogramma-dak-en-thuisloze-jongeren-2019-2021>
- Morris, A. S., Ratliff, E. L., Cosgrove, K. T., & Steinberg, S. (2021). We Know Even More Things: A Decade Review of Parenting Research. *Journal of Research on Adolescence*, 31(4), 870-888. doi:10.1111/jora.12641
- Morton, M. H., Kugley, S., Epstein, R. & Farrel, A. (2020). Interventions for youth homelessness: A systematic review of effectiveness studies. *Children and Youth Services Review*. 116, doi:10.1016/j.childyouth.2020.105096
- Movisie (2019). *Factsheet dak- en thuisloze jongeren in Nederland*. Geraadpleegd van: https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/201910/20191003_SZN_Factsheet_Zwerfjongeren.pdf
- Movisie (2019). *Wat werkt bij de aanpak van dak- en thuisloosheid onder jongeren*. Geraadpleegd van: <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2019-11/Wat-werkt-bij-de-aanpak-van-dak-en-thuisloosheid-onder-jongeren.pdf>
- Movisie (2020). *Hoe help je dak- en thuisloze jongeren in tijden van corona?* Geraadpleegd van: <https://www.movisie.nl/artikel/hoe-help-je-dak-thuisloze-jongeren-tijden-corona>
- Movisie (2020). *Wat werkt bij de aanpak van armoede en schulden*. Geraadpleegd van: <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2020-03/Dossier-Wat-werkt-bij-aanpak-armoede-schulden-2020.pdf>

- Noom, M. J., De Winter, M., & Korf, D. (2008). The Care-System for Homeless Youth in the Netherlands: Perceptions of Youngsters through a Peer Research Approach. *Adolescence*, 43(170), 303-306.
- Offer, S. (2021). Negative Social Ties: Prevalence and Consequences. *Annual Review of Sociology*, 47, 177-96. Doi:10.1146/annurev-soc-090820025827
- Overbrug. (2019). *Wat is, wil en doet Overbrug*. Geraadpleegd van: <https://gemeenteraad.groningen.nl/Documenten/wat-is-en-wil-Overbrug-Werkbezoek-20-3-2019.pdf>
- Oxenaar, S., Steenbergen, van, F., Loorbach, D. (2018). *Van kostenpost naar investering: perspectief voor dak- en thuisloze jongeren*. DRIFT. Geraadpleegd van: https://issuu.com/stichtingzwerfjongeren nederland/docs/20180209_van_kosten_naar_invester_in
- Peters, A. (2017, 12 juli). *Oog voor het sociale netwerk*. Geraadpleegd van: <https://www.movisie.nl/artikel/oog-sociale-netwerk>
- Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (2020). *Herstel begint met een huis: dakloosheid voorkomen en verminderen*. Geraadpleegd van: <https://www.raadrvs.nl/documenten/publicaties/2020/04/21/herstel-begint-met-een-huis---dakloosheid-voorkomen-en-verminderen>
- Rahman, M. A., Turner, J. F. & Elbedour, S. (2015). The U.S. Homeless Student Population: Homeless Youth Education, Review of Research Classifications and Typologies, and the U.S. Federal Legislative Response. *Child Youth Care Forum*, 44, 687-709. doi:10.1007/s10566-014-9298-2
- Rijksoverheid. (z.d.). *Dak- en thuisloze jongeren*. Geraadpleegd van: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/beschermd-wonen-en-maatschappelijke-opvang/dak--en-thuisloze-jongeren>
- Rijksuniversiteit Groningen. (2021). *Research Data Management Protocol Faculty BSS*.
- Rosenthal, D., Mallet, S. & Myers, P. (2006). Why do homeless young people leave home? *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 30(3), 281-285. doi:10.1111/j.1467-842X.2006.tb00872.x
- Shenton, A. K. (2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for Information*, 22, 63-75. doi:10.3233/EFI-2004-22201
- Social Exclusion Unit. (2001). *Preventing Social Exclusion*. Geraadpleegd van: https://www.bristol.ac.uk/poverty/downloads/keyofficialdocuments/Preventing_Social_Exclusion.pdf
- Song, L., Pettis, P. J., Chen, Y. & Goodson-Miller, M. (2021). Social Cost and Health: The Downside

- of Relationships and Social Networks. *J Health Soc Behav*, 62(3), 371-387. doi:10.1177/00221465211029353
- Stewart, M., Reutter, L., Letourneau, N., Makwarimba, E. & Hungler, K. (2010). Supporting Homeless Youth: Perspectives and Preferences. *Journal of Poverty*, 14(2), 145-165. doi:10.1080/10875541003711631
- Steverink, N. (2019). *Trajectories of well-being in later life*. Oxford Research Encyclopedia of Psychology. Oxford University Press. Online Publication Date: Feb 2019. doi:10.1093/acreforce/9780190236557.013.424
- STOOT. (z.d.). *Over STOOT*. Geraadpleegd van: <https://stoot.nu/over-stoot/>
- Smit, M. (1993). Sociale netwerken en sociale steun bij jongeren: een taxatieprocedure voor de jeugdhulpverlening. *Kind en adolescent*, 14, 74-79. doi:10.1007/BF00600503
- Smith, H. (2008). Searching for Kinship. The Creation of Street Families Among Homeless Youth. *American Behavioral Scientist*, 51(6), 756-771. doi:10.1177/0002764207311986
- Tavecchio, L. W. C. & Thomeer – Bouwens, M. A. E. (1996). Gehechtheid, sociaal netwerk en thuisloosheid bij jongeren. *Pedagogisch Tijdschrift*, 21(4/5), 341-356.
- Transformatieagenda jeugdhulp Groninger gemeenten (2019, oktober). Plan van aanpak: Ontwikkelingslijn 2a 'dak- en thuisloze jongeren'. Geraadpleegd van Microsoft Teams.
- Tyler, K. A., & Melander, L. A. (2011). A Qualitative Study of the Formation and Composition of Social Networks Among Homeless Youth. *Journal of Research and Adolescence*, 21(4), 802-817. doi:10.1111/j.1532-7795.2011.00739.x
- Uehara, E. (1990). Dual Exchange Theory, Social Networks, and Informal Social Support. *American Journal of Sociology*, 96(3), 521-557.
- Vaux, A., & Athanassopoulou, M. (1987). Social support appraisals and network resources. *Journal of Community Psychology*, 15(4), 537-556. doi:10.1002/1520-6629(198710)15:4<537::AID-JCOP2290150411>3.0.CO;2-c
- Vaux, A., Riedel, S. & Stewart, D. (1978). Modes of Social Support: The Social Support Behaviors (SS-B) Scale. *American Journal of Community Psychology*, 15(2), 209-237.
- Vaux, A. (1988). *Social support: theory, research, and intervention*. Preager Publishers.
- Vereniging van Nederlandse Gemeenten. (2016). *Van 18min naar 18plus: handreiking voor Gemeenten bij de overgang van jeugd naar volwassenheid*. Geraadpleegd van: https://vng.nl/sites/default/files/publicaties/2016/20160613_handreiking_van_18_min_naar_18_plus_definitief.pdf
- Vereniging van Universiteiten. (2014). *De Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening*. Geraadpleegd van: http://vsnu.nl/files/documenten/Domeinen/Onderzoek/Code_wetenschapsbeoefening_2004_%282014%29.pdf

- Weerf, van, R. & Westhoff, E. (2020). *Monitor dak- en thuisloze jongeren: een nulmeting*.
Geraadpleegd van: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/06/04/monitor-dak-en-thuisloze-jongeren-een-nulmeting>
- Wender. (z.d.). *Hulp en opvang voor jongeren en jeugd*. Geraadpleegd van:
<https://www.wender.nl/hulp-voor-jongeren-en-jeugd/>
- Wenzel, S., Holloway, I., Golinelli, D., Ewing, B., Bowman, R., & Tucker, J. (2012). Social Networks of Homeless Youth in Emerging Adulthood. *Journal of Youth and Adolescence*, 41, 561-571.
doi:10.1007/s10964-011-9709-8
- WerkPro. (z.d.) *Stichting WerkPro*. Geraadpleegd van: <https://www.werkpro.nl/stichting-werkpro/>
- WerkPro. (2020). *Acute Opvang: samenwerken aan perspectief voor dakloze jongeren*. Geraadpleegd van:
<https://www.werkpro.nl/nieuws/acute-opvang-samenwerken-aan-perspectief-voor-dakloze-jongeren/?hilite=%27jongeren%27>
- WIJ Groningen. (z.d.). *Over WIJ Groningen*. Geraadpleegd van:
<https://wij.groningen.nl/over-wij-groningen/>
- WIJ Groningen. (z.d.). *School Als Wijk*. Geraadpleegd van:
<https://wij.groningen.nl/wij-teams/school-als-wijk/>
- Winland, D. (2013). Reconnecting with Family and Community: Pathways Out of Youth Homelessness. In Geatz, O'grady, Buccieri, Karabanow & Marsolais (Red.), *Youth Homelessness in Canada*, p.15-p.38. Toronto, Canada: Canadian Homelessness Research Network.
- Zugazuga, C. B., (2008). Understanding Social Support of the Homeless: A Comparison of Single Men, Single Women, and Women with Children. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 89(3), 447-455. doi: 10.1606/1044-3894.3770

Bijlagen

Bijlage 1: Informatieve notitie werving jongeren

Mijn naam is Robin Westerhof. Een studente aan de opleiding Sociologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Op dit moment ben ik bezig met een onderzoek naar de mogelijkheden van het inzetten van het netwerk om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen. Ik wil graag met jongeren, hulpverleners en mensen om hen heen praten die ervaring hebben met dak- en thuisloosheid. Wat zijn hun ervaringen over het wel of niet inzetten van het informele netwerk? Wat werkt(e) volgens hen wel of juist niet goed? Uit deze verschillende ervaringen zal blijken wat wel en niet werkt wat betreft de inzet van het informele netwerk om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen. De resultaten worden gebundeld in een rapport en gepresenteerd aan de Transformatieagenda en de gemeente Groningen.

Ik ben op zoek naar jongeren die...

- **Ervaring met dak- en thuisloosheid** hebben, door bijvoorbeeld:
 - Voorheen dreigend dak- en thuisloos zijn geweest;
 - Momenteel dak- en thuisloos zijn; of
 - Vroeger dak- en thuisloos zijn geweest
- Gedurende deze periode **tussen de 16 en 27 jaar** is/was; en
- Gedurende deze periode in de **gemeente Groningen** verbleef.

Herken jij jezelf in bovenstaande punten? Dan kom ik graag met jou in contact! Afhankelijk van de op dat moment geldende corona-maatregelen, vindt onze afspraak fysiek of digitaal plaats. Het gaat om één interview en zal maximaal één uur van jouw tijd kosten. Daarnaast is jouw medewerking volledig anoniem. De informatie die je geeft zal niet te herleiden zijn naar jou.

Als je meedoet met het interview krijg je een cadeaubon van 10 euro!

Wil je meedoen? Of heb jij nog vragen? Neem gerust contact met mij op!

Mijn contactgegevens

06 11 47 99 71

robin.westerhof@groningen.nl

Bijlage 2: Informatieve notitie werving hulpverleners

Mijn naam is Robin Westerhof. Een studente aan de opleiding Sociologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Op dit moment ben ik bezig met een onderzoek naar de mogelijkheden van het inzetten van het informele netwerk om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen. Ik wil graag met jongeren, hulpverleners en het informele netwerk zelf praten die ervaring hebben met dak- en thuisloosheid. Wat zijn hun ervaringen over het wel of niet inzetten van het informele netwerk? Wat werkt(e) volgens hen wel of juist niet goed? Uit deze verschillende ervaringen zal blijken wat wel en niet werkt wat betreft de inzet van het informele netwerk om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen. De resultaten worden gebundeld in een rapport en gepresenteerd aan de Transformatieagenda en de gemeente Groningen.

Ik ben op zoek naar hulpverleners die...

- Vanuit hun werk **ervaring hebben met het begeleiden van jongeren** die:
 - Voorheen dreigend dak- en thuisloos zijn geweest;
 - Momenteel dak- en thuisloos zijn; of
 - Vroeger dak- en thuisloos zijn geweest
- **Ervaringen hebben met de inzet van het informele netwerk**
- Werkzaam zijn binnen een organisatie in de **gemeente Groningen**.

Herkent u zichzelf in bovenstaande punten? Dan kom ik graag met u in contact! Afhankelijk van de op dat moment geldende corona-maatregelen, vindt onze afspraak fysiek of digitaal plaats. Het gaat om één interview en zal maximaal één uur van uw tijd kosten. Daarnaast is uw medewerking volledig anoniem. De informatie die u geeft zal niet te herleiden zijn naar u.

Wilt u meedoen? Of heeft u nog vragen? Neem gerust contact met mij op!

Mijn contactgegevens

06 11 47 99 71

robin.westerhof@groningen.nl

Bijlage 3: Informatiebrief jongeren

Meedoen aan het onderzoek, wat betekent dat voor jou?

Beste jongere,

Mijn naam is Robin Westerhof. Met deze informatiebrief wil ik jou informeren over mijn afstudeeronderzoek en wil ik je vragen of je hieraan wilt meedoen. De titel van het onderzoek is ‘voorkom dak- en thuisloosheid onder jongeren: de werkende en niet-werkende mechanismen rondom de preventieve inzet van het sociaal, informeel netwerk. Je leest hieronder om wat voor onderzoek het gaat, wat er van jou verwacht wordt en andere zaken. Het is veel informatie. Wil je deze informatie doorlezen, en beslissen of je wilt meedoen? Als je wilt meedoen, kan je het formulier invullen dat je vindt in de bijlage.

Welke informatie vind je in deze informatiebrief?

Je vindt in deze brief informatie over:

- Wat houdt het onderzoek in?
- Wat wordt van jou verwacht?
- Hoe ga ik om met jouw gegevens?
- Krijg je een beloning?

Bij deze informatiebrief vind je de volgende bijlage:

- Toestemmingsformulier deelname onderzoek

Wat houdt het onderzoek in?

Het onderzoek wordt gedaan in opdracht van de Transformatieagenda Jeugdhulp Groninger gemeenten. De Transformatieagenda is geïnteresseerd in de werkende en niet-werkende factoren wat betreft de inzet van het informele netwerk om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen. Het informele netwerk bestaat uit mensen die om iemand heen staan, zoals vrienden, ouders en/of familieleden. Het gaat dus niet om hulpverleners. Er worden interviews gehouden met zowel jongeren als hulpverleners en het informele netwerk zelf. In deze interviews staan de ervaringen van deze drie groepen centraal. Het gaat om de ervaringen met de inzet van het informele netwerk op het moment dat een jongere dak- en thuisloos dreigden te worden. Aan de hand van deze ervaringen wordt een rapport geschreven voor de Transformatieagenda met hierin de resultaten van het onderzoek. Deze resultaten zullen in de toekomst mogelijk bijdragen aan het opstellen van nieuw beleid en/of interventies om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen.

Ik ben op zoek naar jongeren die....

- **Ervaring met dak- en thuisloosheid** hebben, door bijvoorbeeld:
 - Voorheen dreigend dak- en thuisloos zijn geweest;
 - Momenteel dak- en thuisloos zijn; of
 - Vroeger dak- en thuisloos zijn geweest
- Gedurende deze periode **tussen de 16 en 27 jaar** is/was; en
- Gedurende deze periode in de **gemeente Groningen** verbleef.

Herken jij jezelf in deze punten? Dan zou ik jou graag willen interviewen!

Wat wordt van jou verwacht?

Jouw bijdrage aan het onderzoek zal bestaan uit één interview. Dit interview zal ongeveer 45 minuten duren. In dit interview wordt een aantal vragen gesteld over jouw ervaringen met jouw informele netwerk op het moment dat jij dak- en thuisloos dreigde te worden. De vragen gaan dus over jouw ervaring en zullen uit vragen bestaan als: uit wie bestond jouw netwerk op het moment dat jij dak- en thuisloos dreigde te worden? Wat voor ondersteuning kreeg jij van jouw netwerk op dat moment? Wat werkte er wel of juist niet? En hoe had het volgens jou wel gewerkt?

Hoe wordt met jouw gegevens omgegaan?

Het interview wordt bij voorkeur door een geluidsopname opgenomen zodat ik later woord voor woord kan uitwerken wat je hebt gezegd om te voorkomen dat ik dingen mis. Verder ben ik de enige die deze geluidsopname terug gaat luisteren. Deze opname wordt uitgewerkt en geanonimiseerd. Dat betekent dat de antwoorden niet te herleiden zijn naar jou. Wanneer de opname uitgewerkt is, wordt de opname verwijderd. Alleen ik en mijn begeleider vanuit de Rijksuniversiteit Groningen (Danielle Jansen) zullen de uitgewerkte interviews in zien. Zij kan mij op die manier helpen met het verwerken van de onderzoeksresultaten. Het anonieme uitgewerkte interview wordt 10 jaar bewaard in een beveiligde digitale omgeving van de Rijksuniversiteit Groningen. Daarnaast mag je op elk moment stoppen met jouw deelname aan het onderzoek. Dit mag zonder opgave van reden.

Krijg je een beloning?

Als je deelneemt aan het onderzoek krijg je een beloning. Het gaat om een cadeaubon van 10 euro. Je krijgt deze cadeaubon als waardering voor jouw deelname!

Hoe geef je toestemming voor het onderzoek?

Je kan eerst rustig nadenken of je wilt meedoen aan dit onderzoek. Daarna kan je contact met mij opnemen en doorgeven of je wel of niet mee wilt doen. Je kan mij bereiken via op het nummer 06 11 47 99 71 of door een mail te sturen naar: robin.westerhof@ Groningen.nl. Wil je meedoen? Dan mag je het toestemmingsformulier invullen en doorsturen of afgeven naar/aan mij.

Heb je nog vragen?

Vragen over het onderzoek kan je ten alle tijden aan mij stellen. Je kan mij bereiken via het nummer 06 11 47 99 71 of door een mail te sturen naar: robin.westerhof@ Groningen.nl.

Daarnaast gaat het interview over jouw ervaringen toen jij dak- en thuisloos werd of dit dreigde te worden. Het is mogelijk dat je de vragen of een aantal van de vragen lastig vindt. Als je na het interview vragen hebt of er met iemand over wilt praten, kan je bij jouw persoonlijke begeleider terecht. Als je deze niet hebt, zijn er twee andere opties:

- Je kan naar Jimmy's. Jimmy's is een plek waar jongeren tussen de 12 en 27 jaar voor allerlei vragen binnen kunnen lopen. Op dinsdag tot en met vrijdag kan je hier tussen 13:00 en 17:00 terecht. Kijk voor meer informatie op www.jimmys050.nl.
- Je kan naar een WIJ-team bij jou in de buurt. Op www.wijgroningen.nl kan je zien welk WIJ-team het dichtste bij jou in de buurt is.

- *Bijlage: Toestemmingformulier*

Bijlage 4: Informatiebrief hulpverleners

Meedoen aan het onderzoek, wat betekent dat voor u?

Beste heer/mevrouw,

Mijn naam is Robin Westerhof. Met deze informatiebrief wil ik u informeren over mijn afstudeeronderzoek en vragen of u hieraan mee wilt doen. De titel van het onderzoek is ‘voorkom dak- en thuisloosheid onder jongeren: de werkende en niet-werkende mechanismen rondom de preventieve inzet van het sociaal, informeel netwerk. U leest hieronder om wat voor onderzoek het gaat, wat er van u verwacht wordt en andere zaken. Het is veel informatie. Wilt u deze informatie doorlezen, en beslissen of u wilt meedoen? Als u wilt meedoen, kunt u het formulier invullen dat u als bijlage vindt.

Welke informatie vindt u in deze informatiebrief?

U vindt in deze brief informatie over:

- Wat houdt het onderzoek in?
- Wat wordt van u verwacht?
- Hoe ga ik om met uw gegevens?

Bij deze informatiebrief vindt u de volgende bijlage:

- Toestemmingsformulier deelname onderzoek

Wat houdt het onderzoek in?

Het onderzoek wordt gedaan in opdracht van de Transformatieagenda Jeugdhulp Groninger gemeenten. De Transformatieagenda is geïnteresseerd in de werkende en niet-werkende factoren wat betreft de inzet van het informele netwerk om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen. Het informele netwerk bestaat uit mensen die om iemand heen staan, zoals vrienden, ouders en/of familieleden. Het gaat dus niet om hulpverleners. Er worden interviews gehouden met zowel jongeren als hulpverleners en het informele netwerk zelf. In deze interviews staan de ervaringen van deze drie groepen centraal. Het gaat om de ervaringen met de inzet van het informele netwerk op het moment dat een jongere dak- en thuisloos dreigde te worden. Aan de hand van deze ervaringen wordt een rapport geschreven voor de Transformatieagenda. In dit rapport staan de resultaten van het onderzoek. Deze resultaten zullen in de toekomst mogelijk bijdragen aan het opstellen van nieuw beleid en/of interventies om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen.

Ik ben op zoek naar hulpverleners die....

- Vanuit hun werk **ervaring hebben met het begeleiden van jongeren** die:
 - Voorheen dreigend dak- en thuisloos zijn geweest;
 - Momenteel dak- en thuisloos zijn; of
 - Vroeger dak- en thuisloos zijn geweest
- **Ervaringen hebben met de inzet van het informele netwerk**
- Werkzaam zijn binnen een organisatie in de **gemeente Groningen**.

Wat wordt van u verwacht?

Uw bijdrage aan het onderzoek zal bestaan uit één interview. Dit interview zal ongeveer 45 minuten duren. In dit interview wordt een aantal vragen gesteld over uw succesvolle en minder succesvolle ervaringen met betrekking tot de inzet van het informele netwerk om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen. De vragen gaan over uw ervaring als hulpverlener en zullen uit vragen bestaan als: uit wie bestond het informele netwerk op het moment dat de jongere dak- en thuisloos dreigde te worden? Wat voor ondersteuning kreeg de jongere van het informele netwerk op dat moment? Wat werkte er wel of juist niet? En hoe had het volgens u wel kunnen werken.

Hoe wordt met uw gegevens omgegaan?

Het interview wordt bij voorkeur door een geluidsopname opgenomen zodat ik later woord voor woord kan uitwerken wat u heeft gezegd om te voorkomen dat ik dingen mis. Verder ben ik de enige die deze geluidsopname terug gaat luisteren. Deze opname wordt uitgewerkt en geanonimiseerd. Dat betekent dat de antwoorden niet te herleiden zijn naar u. Wanneer de opname uitgewerkt is, wordt de opname verwijderd. Alleen ik en mijn begeleider vanuit de Rijksuniversiteit Groningen (Danielle Jansen) zullen de uitgewerkte interviews in zien. Zij kan mij op die manier helpen met het verwerken van de onderzoeksresultaten. Het anonieme uitgewerkte interview wordt 10 jaar bewaard in een beveiligde digitale omgeving van de Rijksuniversiteit Groningen. Daarnaast mag u op elk moment stoppen met uw deelname aan het onderzoek. Dit mag zonder opgave van reden.

Hoe geeft u toestemming voor het onderzoek?

U kunt eerst rustig nadenken of u wilt meedoen aan dit onderzoek. Daarna kunt u contact met mij opnemen en doorgeven of u wel of niet mee wilt doen. U kan mij bereiken op het nummer 06 11 47 99 71 of door een mail te sturen naar: robin.westerhof@groningen.nl. Wilt u meedoen? Dan mag u het toestemmingsformulier invullen en doorsturen of afgeven naar/aan mij.

Heeft u nog vragen?

Vragen over het onderzoek kunt u ten alle tijden aan mij stellen. U kunt mij bereiken via het nummer 06 11 47 99 71 of door een mail te sturen naar: robin.westerhof@ Groningen.nl.

- *Bijlag: Toestemmingsformulier*

Bijlage 5: Toestemmingsformulier deelname interview

Dit toestemmingsformulier heeft betrekking op het onderzoek: 'voorkom dak- en thuisloosheid onder jongeren: de werkende en niet-werkende mechanismen rondom de preventieve inzet van het sociaal, informeel netwerk.

Elk vakje aankruisen indien akkoord

Ondergetekende,

1. heeft begrepen dat hij/zij elk moment kan stoppen met deelname, zonder een reden op te geven;
2. heeft begrepen dat de deelname geheel anoniem is;
3. heeft begrepen dat de deelname geheel vrijwillig is;
4. geeft akkoord om een geluidsopname van het interview te maken;
5. heeft begrepen dat de geluidsopname na afronding van het onderzoek verwijderd wordt;
6. geeft akkoord dat de informatie gebruikt mag worden voor de afstudeerscriptie van Robin Westerhof;
7. geeft akkoord om deel te nemen aan het onderzoek.

Naam deelnemer:

Datum:

Handtekening deelnemer:

.....

.....

.....

Bijlage 6: Interviewschema jongeren

Introductie

Mijn naam is Robin Westerhof. Ik ben een studente van de opleiding Sociologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Momenteel ben ik bezig met een onderzoek naar de mogelijkheden van het inzetten van het informele netwerk om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen. Het informele netwerk bestaat onder andere uit gezinsleden, familieleden, vrienden of kennissen. Het gaat dus niet om hulpverleners of andere mensen die vanuit hun werk betrokken zijn bij jou. De gemeente Groningen zou graag willen weten hoe dit netwerk vaker en beter ingezet kan worden. Ik ga met jongeren, hulpverleners en het informele netwerk die ervaring hebben met dak- en thuisloosheid praten. Dit interview is daar een onderdeel van. Ik zou dit interview graag willen opnemen met mijn telefoon zodat ik later woord voor woord kan uitwerken wat je hebt gezegd om te voorkomen dat ik dingen mis die jij hebt gezegd. Vind je dat goed? Verder ben ik de enige die de opname terug gaat luisteren. Als ik het interview uitgewerkt heb, zal ik de opname ook verwijderen. Ook anonimiseer ik het interview. Dat betekent dat jouw uitspraken niet te herleiden zijn naar jou. De uitgewerkte interviews laat ik ook lezen aan mijn begeleider vanuit de universiteit (Danielle Jansen) zodat zij mij kan helpen bij het verwerken van de onderzoeksresultaten. Wil je deelnemen aan het interview? Heb je het toestemmingsformulier ondertekend? Je mag op elk moment zeggen dat je toch niet meer wil deelnemen aan het onderzoek. Heb je nog vragen? Dan kunnen we met het interview beginnen.

Nummer van het interview: (zelf invullen)

Achtergrondinformatie

1. Hoe oud ben je?
2. Wat is jouw geslacht? (*zelf invullen, niet uitvragen*)
3. Hoe lang verblijf je al in de gemeente Groningen?

Openingsvragen

4. Wie ben je en wat doe je in het dagelijks leven?
Probe: opleiding, werk, dagbesteding, hobby's
5. Kan je mij vertellen op wat voor manier jij ervaring hebt met dak- en thuisloosheid?
Probe: voorheen potentieel, momenteel of vroeger dak- en thuisloos
6. Hoe zag jouw dagelijks leven er op het moment dat je dak- en thuisloos werd of dreigde te worden eruit?
Probe: opleiding, thussituatie, problematiek (persoonlijk/verslaving/financieel)

Vragen over eigen ervaringen met inzet van het informele netwerk

Het is belangrijk om duidelijk te hebben wie onder het sociale informele netwerk vallen. Het informele netwerk kan onder andere bestaan uit gezinsleden, familieleden, vrienden of kennissen. Het gaat dus niet om hulpverleners.

7. Kan je mij vertellen waar jouw sociale informele netwerk uit bestond toen je dak- en thuisloos werd of dreigde te worden?

Probe: vage kennissen, ouders, andere familieleden, vrienden, buren

8. Hoe was het contact tussen jou en dit netwerk op dat moment?

Probe: veel of weinig contact, goed of slecht contact, steunend (welke soort)

9. Wat was de reden dat het contact tussen jou en jouw netwerk zo was?

Probe: verleden, motivatie, schaamte

10. Ontving jij op dat moment steun van jouw netwerk? Zo ja, wat voor steun?

Probe: emotionele steun, financiële steun, praktische steun, adviserende steun en steun bij sociale activiteiten

11. Hoe werkte deze ondersteuning voor jou? En waarom werkte het op deze manier?

Probe: goed/slecht

12. Wat werkte (nog meer) wel? Kan je hier een voorbeeld van geven?

Probe: soorten steun, variatie in relatie, frequentie contact

13. Wat werkte (nog meer) niet? Kan je hier een voorbeeld van geven?

Probe: soorten steun, variatie in relatie, frequentie contact

Vragen over hoe het informele netwerk ingezet zou moeten worden

14. Wat voor steun had jij op het moment dat jij dakloos werd of dreigde te raken nodig van jouw netwerk?

Probe: emotionele steun, financiële steun, praktische steun, adviserende steun en steun bij sociale activiteiten

15. Waarom had jij juist die steun nodig op dat moment?

Probe: problemen op dat gebied

16. Had het netwerk iets kunnen doen om de dak- en thuisloosheid kunnen voorkomen? Zo ja, wat?

Probe: meer van een bepaald soort steun bieden, meer contact kunnen hebben, meer betrokken zijn

17. Hoe zou volgens jou een ideaal sociaal informeel netwerk eruitzien op het moment dat jij dak- en thuisloos zou raken?

Probe: bepaalde soort steun bieden, meer contact hebben, meer betrokken zijn

18. Uit wie zou dit netwerk op dat moment volgens jou moeten bestaan?

Probe: vage kennissen, ouders, familieleden, vrienden, buren

19. Waarom zou het netwerk op dat moment juist uit die personen moeten bestaan?

Probe: bepaalde soort steun, contact

20. Wanneer is volgens jou dit netwerk daadwerkelijk steunend in deze situatie?

Probe: variaties in steun, variaties in relaties, goede voorbeeld

21. Als je één advies mocht geven over de inzet van het informele netwerk: voor wie zou dat advies zijn? En wat zou dat advies zijn?

Probe: advies: hulpverleners, het netwerk zelf of de jongeren

Afsluitende vragen

22. Is er nog iets niet aan de orde geweest waar wij het wel over zouden moeten hebben?

23. Heb jij zelf nog vragen?

24. Voor mijn eigen leerdoelen, wat vond je van het interview?

25. Zou ik nog contact met jou mogen opnemen als ik bij de uitwerking van het interview nog vragen voor jou heb?

26. Wil je ook een kopie van het interview?

Zo ja, e-mailadres is

Bijlage 7: Interviewschema hulpverleners

Introductie

Mijn naam is Robin Westerhof. Ik ben een studente van de opleiding Sociologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Momenteel ben ik bezig met een onderzoek naar de mogelijkheden van het inzetten van het informele netwerk om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen. Het informele netwerk bestaat onder andere uit gezinsleden, familieleden, vrienden of kennissen. Het gaat dus niet om de ondersteuning vanuit de hulpverleners. De gemeente Groningen zou graag willen weten hoe dit netwerk vaker en beter ingezet kan worden. Ik ga met jongeren, hulpverleners en het informele netwerk die ervaring hebben met dak- en thuisloosheid praten. Dit interview is daar een onderdeel van. Ondanks dat het niet om de ondersteuning vanuit de hulpverlening gaat, wil ik toch graag met de hulpverlening praten. Ik ben namelijk ook benieuwd naar uw ervaringen rondom de inzet of het gebrek aan de inzet van het informele netwerk. Ik zou dit interview graag willen opnemen met mijn telefoon zodat ik later woord voor woord kan uitwerken wat u heeft gezegd om te voorkomen dat ik belangrijke dingen mis. Vindt u dat goed? Verder ben ik de enige die de opname terug gaat luisteren. Als ik het interview uitgewerkt heb, zal ik de opname ook verwijderen. Ook anonimiseer ik het interview. Dat betekent dat uw uitspraken niet te herleiden zijn naar u. De uitgewerkte interviews laat ik ook lezen aan mijn begeleider vanuit de universiteit (Danielle Jansen) zodat zij mij kan helpen bij het verwerken van de onderzoeksresultaten. Wilt u deelnemen aan het interview? Heeft u het toestemmingsformulier ondertekend? U mag op elk moment zeggen dat u toch niet meer wil deelnemen aan het onderzoek. Heeft u nog vragen? Dan kunnen we met het interview beginnen.

Nummer van het interview:

Achtergrondinformatie

1. Wat is uw geslacht? (*zelf invullen, niet uitvragen*)
2. Hoe lang werkt u al binnen de gemeente Groningen?

Openingsvragen

3. Kunt u mij vertellen hoe u vanuit uw werk te maken heeft of heeft gehad met dak- en thuisloosheid onder jongeren?

Probe: de jongere dreigde voorheen dakloos te worden of werd daadwerkelijk dakloos

Ik zou het graag over concrete ervaringen met u willen hebben. Bij voorkeur een succesvolle en een minder succesvolle ervaring. Heeft u die? We beginnen met de succesvolle ervaring. Daarna volgt de minder succesvolle ervaring.

Vragen over succesvolle ervaring van de inzet van het informele netwerk

4. Wat voor rol had u op het moment van de dreiging tot dak- en thuisloosheid in het formele netwerk van de jongere?
Probe: soort hulpverlener, hoe vaak contact, wat voor ondersteuning
5. Kunt u mij vertellen uit wie het sociale informele netwerk van de jongere bestond ten tijde van de dreiging tot dak- en thuisloosheid?
Probe: kennissen, vrienden, familieleden, ouders, buren
6. Wat werkte op dat moment wel qua inzet van het netwerk? Kunt u hier een voorbeeld van geven?
Probe: soorten steun, variatie in relaties, frequentie contact
7. Wat werkte op dat moment niet qua inzet van het netwerk? Kunt u hier een voorbeeld van geven?
Probe: soorten steun, variatie in relaties, frequentie contact
8. Kunt u mij vertellen wat voor rol u hier zelf in gespeeld heeft?
Probe: geen rol, contact stimuleren, contact herstellen
9. Wat had het netwerk idealiter kunnen doen om in dit specifieke geval de dak- en thuisloosheid kunnen voorkomen?
Probe: meer van een bepaald soort steun bieden, meer contact kunnen hebben, meer betrokken zijn

Vragen over minder succesvolle ervaring van de inzet van het informele netwerk

10. Wat voor rol had u op het moment van de dreiging tot dak- en thuisloosheid in het formele netwerk van de jongere?
Probe: soort hulpverlener, hoe vaak contact, wat voor ondersteuning
11. Kunt u mij vertellen uit wie het sociale informele netwerk van de jongere bestond ten tijde van de dreiging tot dak- en thuisloosheid?
Probe: kennissen, vrienden, familieleden, ouders, buren
12. Wat werkte op dat moment wel qua inzet van het netwerk? Kunt u hier een voorbeeld van geven?
Probe: soorten steun, variatie in relaties, frequentie contact
13. Wat werkte op dat moment niet qua inzet van het netwerk? Kunt u hier een voorbeeld van geven?
Probe: soorten steun, variatie in relaties, frequentie contact
14. Kunt u mij vertellen wat voor rol u hier zelf in gespeeld heeft?
Probe: geen rol, contact stimuleren, contact herstellen
15. Wat had het netwerk idealiter kunnen doen om in dit specifieke geval de dak- en thuisloosheid kunnen voorkomen?

Probe: meer van een bepaald soort steun bieden, meer contact kunnen hebben, meer betrokken zijn

Vragen over hoe het informele netwerk ingezet zou moeten worden

16. Hoe zou volgens u het ideale informele sociale netwerk eruitzien om dak- en thuisloosheid van een jongere te voorkomen?

Probe: bepaalde soort steun bieden, meer contact hebben, meer betrokken zijn

17. Uit wie zou dit formele sociale netwerk moeten bestaan?

Probe: kennissen, vrienden, familieleden, ouders, burens

18. Waarom zijn deze personen volgens u zo belangrijk?

Probe: soorten ondersteuning, belangrijk in hun leven

19. Wat maakt volgens u een netwerk steunend?

Probe: variaties in steun, variaties in relaties, goede voorbeeld

20. Waar valt volgens u nog winst te behalen wat betreft de inzet van het informele netwerk?

Probe: vaker inzetten, contact herstellen, meteen betrekken

21. Als u één advies mocht geven over de inzet van het informele netwerk: voor wie zou dat advies zijn? En wat zou dat advies zijn?

Probe: advies: hulpverleners, het netwerk zelf of de jongeren

Afsluitende vragen

22. Is er nog iets niet aan de orde geweest waar wij het wel over zouden moeten hebben?

23. Heeft u zelf nog vragen?

24. Voor mijn eigen leerdoelen, wat vond u van het interview?

25. Zou ik nog contact met u mogen opnemen als ik bij de uitwerking van het interview nog vragen voor u heb?

26. Wilt u ook een kopie van het interview?

 Zo ja, e-mailadres is

Bijlage 8: Categorisering interviewvragen op deelvragen

Toelichting verschillende onderdelen:

- Achtergrond:
Achtergrondinformatie en kenmerken van de onderzoeksgroep.
- Eerste deelvraag:
Wat zijn ervaringen van voorheen potentieel, huidige en voormalige dak- en thuisloze jongeren wat betreft de inzet van het informele netwerk bij ondersteuning ter voorkoming van dak- en thuisloosheid?
- Tweede deelvraag:
Wat zijn ervaringen van hulpverleners wat betreft de inzet van het informele netwerk om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen?
- Derde deelvraag:
Wat zijn ervaringen van het informele netwerk wat betreft hun inzet om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen?
- Vierde deelvraag:
Wanneer is een sociaal informeel netwerk steunend bij de voorkoming van dak- en thuisloosheid onder jongeren volgens de voorheen potentieel, huidige en voormalige dak- en thuisloze jongeren, hulpverleners en het informele netwerk?
- Vijfde deelvraag:
Onder welke voorwaarden kan een steunend sociaal netwerk dak- en thuisloosheid onder jongeren voorkomen volgens voorheen potentieel, huidige en voormalige dak- en thuisloze jongeren, hulpverleners en het informele netwerk?

Interviewschema jongeren

Vraag	Onderdeel
<i>Openingsvragen</i>	
Wie ben je en wat doe je in het dagelijks leven?	Achtergrond
Kan je mij vertellen op wat voor manier jij ervaring hebt met dak- en thuisloosheid?	Achtergrond
Hoe zag jouw dagelijks leven er op het moment dat je dak- en thuisloos werd of dreigde te worden eruit?	Achtergrond
<i>Vragen over eigen ervaringen met inzet van het informele netwerk</i>	
Kan je mij vertellen waar jouw sociale informele netwerk uit bestond toen je dak- en thuisloos werd of dreigde te worden?	Deelvraag 2
Hoe was het contact tussen jou en dit netwerk op dat moment?	Deelvraag 2

Wat was de reden dat het contact tussen jou en jouw netwerk zo was?	Deelvraag 2
Ontving jij op dat moment steun van jouw netwerk? Zo ja, wat voor steun?	Deelvraag 2
Hoe werkte deze ondersteuning voor jou? En waarom werkte het op deze manier?	Deelvraag 2
Wat werkte (nog meer) wel? Kan je hier een voorbeeld van geven?	Deelvraag 2
Wat werkte (nog meer) niet? Kan je hier een voorbeeld van geven?	Deelvraag 2
<i>Vragen over hoe het informele netwerk ingezet zou moeten worden</i>	
Wat voor steun had jij op het moment dat jij dak- en thuisloos dreigde te worden nodig van jouw informele netwerk?	Deelvraag 2
Waarom had jij juist die steun nodig op het moment?	Deelvraag 2
Had het netwerk iets kunnen doen om de dak- en thuisloosheid te voorkomen? Zo ja, wat?	Deelvraag 2
Hoe zou volgens jou een ideaal sociaal informeel netwerk eruitzien op het moment dat jij dak- en thuisloos zou raken?	Deelvraag 5
Uit wie zou dit netwerk op dat moment volgens jou moeten bestaan?	Deelvraag 5
Waarom zou het netwerk op dat moment juist uit die personen moeten bestaan?	Deelvraag 5
Wanneer is volgens jou een netwerk daadwerkelijk steunend in deze situatie?	Deelvragen 3 en 5
Als je één advies mocht geven over de inzet van het informele netwerk: voor wie zou dit advies zijn? En wat zou dat advies zijn?	Deelvraag 5

Interviewschema hulpverleners

Vraag	Onderdeel
<i>Openingsvragen</i>	
Kunt u mij vertellen wie u bent?	Achtergrond
Kunt u mij vertellen hoe u vanuit uw werk te maken heeft of heeft gehad met dak- en thuisloosheid onder jongeren?	Achtergrond
<i>Vragen over succesvolle ervaring van de inzet van het informele netwerk</i>	
Wat voor rol had u op het moment van de dreiging tot dak- en thuisloosheid in het formele netwerk van de jongere?	Achtergrond
Kunt u mij vertellen uit wie het sociale informele netwerk van de jongere bestond ten tijde van de dreiging tot dak- en thuisloosheid?	Deelvraag 1
Wat werkte op dat moment wel qua inzet van het netwerk? Kunt u hier een voorbeeld van geven?	Deelvraag 1
Wat werkte op dat moment niet qua inzet van het netwerk? Kunt u hier een voorbeeld van geven?	Deelvraag 1
Kunt u mij vertellen wat voor rol u hier zelf in gespeeld heeft?	X

Wat had het netwerk idealiter kunnen doen om in dit specifieke geval de dak- en thuisloosheid te kunnen voorkomen?	Deelvraag 1
<i>Vragen over minder succesvolle ervaring van de inzet van het informele netwerk</i>	
Wat voor rol had u op het moment van de dreiging tot dak- en thuisloosheid in het formele netwerk van de jongere?	Achtergrond
Kunt u mij vertellen uit wie het sociale informele netwerk van de jongere bestond ten tijde van de dreiging tot dak- en thuisloosheid?	Deelvraag 1
Wat werkte op dat moment wel qua inzet van het netwerk? Kunt u hier een voorbeeld van geven?	Deelvraag 1
Wat werkte op dat moment niet qua inzet van het netwerk? Kunt u hier een voorbeeld van geven?	Deelvraag 1
Kunt u mij vertellen wat voor rol u hier zelf in gespeeld heeft?	X
Wat had het netwerk idealiter kunnen doen om in dit specifieke geval de dak- en thuisloosheid te kunnen voorkomen?	Deelvraag 5
<i>Vragen over hoe het informele netwerk ingezet zou moeten worden</i>	
Hoe zou volgens u het ideale informele sociale netwerk eruitzien om dak- en thuisloosheid van een jongere te voorkomen?	Deelvraag 5
Uit wie zou dit informele sociale netwerk moeten bestaan?	Deelvraag 5
Waarom zijn deze personen volgens u zo belangrijk?	Deelvraag 5
Wat maakt volgens u een netwerk steunend?	Deelvragen 3 en 5
Waar valt volgens u nog winst te behalen wat betreft de inzet van het informele netwerk?	Deelvraag 5
Als u één advies mocht geven over de inzet van het informele netwerk: voor wie zou dat advies zijn? En wat zou dat advies zijn?	Deelvraag 5

Bijlage 9: Codeboek

Codes ten behoeve van de achtergrondinformatie

<i>Code</i>	<i>Type</i>	<i>Beschrijving</i>	<i>Voorbeeld uit eigen data</i>
<i>Jongeren</i>			
Dagelijks leven	Deductief	De participant beschrijft hier wat hij/zij momenteel in het dagelijks leven doet.	‘‘ Ik ben iemand die doet niet veel op de dag zeg maar. Ik heb geen hobby’s. Ik koop bijvoorbeeld wel kleren.’’
Dagelijks leven t.t.v. dak- en thuisloosheid	Deductief	De participant beschrijft hier wat hij/zij ten tijde van de (dreiging tot) dak- en thuisloosheid.	‘‘Toen ik op straat kwam ging ik niet naar school. Ik ben één keer naar school geweest. Je zit dan steeds te denken hoe ik ga vanavond eten en waar ga ik slapen.’’
Redenen dak- en thuisloosheid	Deductief	De participant beschrijft hier de reden waarom hij/zij <i>of</i> de jongere uiteindelijk dak- en thuisloos raakte.	‘‘Mijn moeder kwam erachter dat ik blow. Toen heeft ze mij gezegd dat ik mijn spullen moest pakken en weg moest gaan. Ik hoefde niet meer terug te komen.’’ ‘‘Bij sommige jongeren blijkt dat zij zo de veiligheid in het geding brengen dat op een groep wonen gewoon niet veilig is. Dat is bij één van deze twee jongeren zo.
Duur dak- en thuisloosheid	Deductief	De participant beschrijft hier hoe lang hij/zij <i>of</i> de jongere dak- en thuisloos is geweest.	‘‘Ik was maar één uur dakloos.’’ ‘‘Nou, volgens mij is hij een periode van twee of drie maanden dakloos geweest.’’

Mate van zelfstandigheid	Inductief	De participant beschrijft hier zijn/haar mate van zelfstandig <i>of</i> de mate van zelfstandigheid van de jongere.	<p>“Ik wilde toch al op mijzelf. Omdat ik dat toch wel nodig heb.”</p> <p>“Als dat slaapedoe niet was gebeurd, was ik daar wel gebleven ja. Verder had ik het wel oké met haar.”</p> <p>“Ze vond het eerst wel erg lastig maar op den duur groeide zij er ook wel in, dat ze zei: het is voor mij ook beter dat ik gewoon mijn eigen plek krijg.”</p>
Niet tot last willen zijn	Inductief	De participant beschrijft hier dat hij/zij het informele netwerk niet tot last wilde zijn met zijn/haar vraag naar steun en/of hulp.	“Diep van binnen wist ik dat ik mensen ook niet tot last wilde zijn. Ik vind dat heel vervelend. Ik vind dat helemaal niet leuk.”
<i>Hulpverleners</i>			
Functie hulpverlener	Deductief	De participant beschrijft hier wat zijn/haar functie inhoudt.	“Je begeleidt jongeren eigenlijk vanaf het moment dat ze bij ons terecht komen. Je begeleidt ze weer richting zelfstandigheid.”
Werk gerelateerde betrokkenheid	Deductief	De participant beschrijft hier op wat voor manier hij/zij vanuit zijn/haar werk te maken heeft met dak- en thuisloze jongeren.	“Ik begeleid jongeren die net uit een dak- en thuisloze situatie komen of er eigenlijk nog een soort van erin zitten.”

Codes ten behoeve van beantwoording deelvragen 1 en 2: *Wat zijn ervaringen van voorheen potentieel, huidige en voormalige en dak- en thuisloze jongeren wat betreft de inzet van het informele netwerk bij ondersteuning ter voorkoming van dak- en thuisloosheid? + Wat zijn ervaringen van hulpverleners wat betreft de inzet van het informele netwerk om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen?*

<i>Code</i>	<i>Type</i>	<i>Beschrijving</i>	<i>Voorbeeld uit eigen data</i>
<i>Samenstelling netwerk</i>			
Samenstelling netwerk t.t.v. dak- en thuisloosheid	Deductief	De participant beschrijft hier waar zijn/haar netwerk of het netwerk van de jongere uit bestond ten tijde van de (dreiging tot) dak- en thuisloosheid.	<p>“Mijn oma. Mijn vader. Uhm... Ik had mijn vaders zusje. Met de rest van de familie wil ik niet zo'n band eigenlijk.”</p> <p>“Nou, ik had heel weinig zicht in zijn vrienden maar hij had wel een netwerk in Assen waar hij wel eens kwam en wat jongens uit Groningen.”</p>
Belang sociale relaties	Inductief	De participant beschrijft hier het belang van het hebben van sociale relaties.	<p>“Onze familie. De Surinaamse mensen. Daar is familie toch wel belangrijk. En als je dat niet hebt, dan is dat wel vervelend.”</p> <p>“Ik denk dat ik bijvoorbeeld als ik mijn problemen met vrienden besprak, ik dit vaker met mijn oma had willen bespreken.”</p> <p>“Je merkt dat heel veel jongeren gewoon een beperkt netwerk hebben.”</p>

Contact informeel netwerk	Deductief	De participant beschrijft hier het contact tussen de jongere en het informele netwerk.	<p>‘Ik heb zes broers en twee zussen. Maar ik heb niet met iedereen contact. Dat had ik toen ook al niet.’</p> <p>‘Het was wel gewoon normaal. Maar uiteindelijk ging het contact wel wat uit elkaar. Je kan niet de hele dag op mensen bouwen weet je’</p>
<i>Steun</i>			
Emotionele steun	Deductief	De participant vertelt hier over emotionele steun die hij/zij <i>of</i> de jongere van het informele netwerk ontving ten tijde van de (dreiging tot) dak- en thuisloosheid.	<p>‘Ook wel... Ja. Nou ja, ik had niet echt een moment dat ik er doorheen zat. Maar als dat zo was, was hij er.’</p> <p>‘Als ik ergens over wilde praten, kon ik erover praten. Dus een luisterend oor.’</p>
Praktische steun	Deductief	De participant vertelt hier over de praktische steun die hij/zij <i>of</i> de jongere ontving van het informele netwerk ten tijde van de (dreiging tot) dak- en thuisloosheid.	<p>‘Toen ben ik naar mijn neef gegaan. Toen heb ik daar een maandje geslapen en daarna snel weer naar huis.’</p> <p>‘En moeder had wel altijd de deur open. Dus hij mag daar slapen. Hij mag daar zijn.’</p>
Financiële steun	Deductief	De participant vertelt hier over de financiële steun die hij/zij <i>of</i> de jongere ontving van het informele netwerk ten tijde van de (dreiging tot) dak- en thuisloosheid.	<p>‘Als ik bijvoorbeeld geld nodig had, maakte zij dat over.’</p> <p>‘Omdat hij zo’n krap budget had, had moeder gezegd weet je wat dan maak je maar schoon bij mij. Eens in de twee weken krijgt hier daar geld voor.’</p>

Adviserende steun	Deductief	De participant vertelt hier over de adviserende steun die hij/zij <i>of</i> de jongere ontving van het informele netwerk ten tijde van de (dreiging tot) dak- en thuisloosheid.	<p>‘‘Hij zei bijvoorbeeld dat... Dat ik het goed moest maken met mijn moeder. Dat dat het beste was.’’</p> <p>‘‘Zij wist hem ook wel te motiveren wanneer hij zei: ‘oh, ik heb er geen zin in’.’’</p>
Steun bij sociale activiteiten	Deductief	De participant vertelt hier over de steun bij sociale activiteiten die hij/zij <i>of</i> de jongere ontving van het informele netwerk ten tijde van de (dreiging tot) dak- en thuisloosheid.	‘‘Met zijn andere neef ging hij wel naar voetbal en dat soort dingen. Dat hielp wel.’’
Geen steun	Inductief	De participant vertelt hier over het gebrek aan steun wat hij/zij <i>of</i> de jongere ten tijde van de (dreiging tot) dak- en thuisloosheid.	‘‘Hij had niet een informeel netwerk waar hij kon verblijven of die hem kon helpen met het zoeken naar een huis.’’
<i>Overige relevante codes</i>			
Ervaren van stress	Inductief	De participant beschrijft hier over de stress die hij/zij <i>of</i> de jongere ervaarde ten tijde van de (dreiging tot) dak- en thuisloosheid.	<p>‘‘Ik ga nu weer naar school. Ik was wel gestopt omdat... Uhm... Door de situatie had ik echt heel veel stress.’’</p> <p>‘‘Bij dakloosheid is het niet vaak praktisch alleen een dak boven je hoofd. Dat veroorzaakt zo veel stress.’’</p>

Zelfstandigheid	Inductief	De participant beschrijft hier zijn/haar zelfstandigheid <i>of</i> de zelfstandigheid van de jongere.	<p>“Sinds klein moest ik alles zelf leren. Alles. Ik had geen ouders die mij dingen leerde.”</p> <p>“Deze jongen was heel erg van: dan fixen jullie nu toch wat voor mij en dan regelen jullie dat toch en dan betalen jullie toch.”</p>
Eenzaamheid	Inductief	De participant beschrijft hierin hoeverre hij/zij <i>of</i> de jongere eenzaamheid ervaart.	<p>“Wat ik wel zie is dat sommige jongeren ook eenzaam zijn doordat er weinig mensen om hun heen staan.”</p> <p>“Ik ben altijd eenzaam geweest haha. Ik vind het ook heel raar om een vriend te hebben.”</p>

Codes ten behoeve van beantwoording deelvraag 3: *Wanneer is een sociaal informeel netwerk steunend bij de voorkoming van dak- en thuisloosheid onder jongeren volgens de voorheen potentieel, huidige en voormalige dak- en thuisloze jongeren, hulpverleners en het informele netwerk?*

<i>Code</i>	<i>Type</i>	<i>Beschrijving</i>	<i>Voorbeeld uit eigen data</i>
Steunend netwerk	Deductief	De participant beschrijft hier wanneer een netwerk ook daadwerkelijk als steunend aangemerkt kan worden.	<p>“Wanneer ik ook gewoon... Als ik iets voel... Dat ik dat dan gewoon tegen hen kan zeggen.”</p> <p>“Eigenlijk gewoon als ze iets aanbieden. Iets van je kan hier komen. Als ik iets tegen iemand zeg van ik heb geen onderdak en diegene zegt: je kan hier komen. Dat is steunend.”</p>
Werkende factoren	Inductief	De participant beschrijft hier wat een werkzame factor was wat betreft de inzet van het informele netwerk.	<p>“Ik denk dan dat die schoonouders gezegd hebben van kom hier maar wonen. Dat zij hem die plek hebben aangeboden want dat is wel een stukje stabiliteit geweest waardoor hij uiteindelijk weer naar school ging.”</p> <p>“Het idee dat ik ergens ondersteuning had. Ik kon gewoon ergens slapen en eten en drinken.”</p>
Niet werkende factoren	Inductief	De participant beschrijft hier wat een niet-werkzame factor was wat betreft de inzet van het informele netwerk.	<p>“Ik denk dat moeder in het begin te veel financiële steun heeft geboden waardoor hij de noodzaak niet zag de regie zelf te pakken.”</p> <p>“Je gaat mij proberen levenslessen te geven? Terwijl ik meer meegemaakt heb dan jou. Dat werkt niet. Dat werkt averechts.”</p>

Codes voor beantwoording deelvraag 5: *Onder welke voorwaarden kan een steunend sociaal netwerk dak- en thuisloosheid onder jongeren voorkomen volgens voorheen potentieel, huidige en voormalige dak- en thuisloze jongeren, hulpverleners en het informele netwerk?*

<i>Code</i>	<i>Type</i>	<i>Beschrijving</i>	<i>Voorbeeld uit eigen data</i>
Rol netwerk dak- en thuisloosheid	Deductief	De participant beschrijft hier de rol van zijn/haar netwerk bij het dak- en thuisloos worden.	<p>“Als mijn vader en ik allebei wat normaler deden was het wel anders gelopen.”</p> <p>“Het is zo’n problematische familie met allerlei problematiek. In dit geval hadden zij niks kunnen doen.”</p>
Samenstelling ideaal netwerk	Deductief	De participant beschrijft hier waar het informele netwerk volgens hem/haar idealiter uit zou moeten bestaan en waarom.	“Ik denk de ouders. En ik denk ook wel betrokkenheid van broers en zussen. Ik denk dat dat ook goed is. Als je een goed voorbeeld hebt van een broer of zus.”
Weak ties	Inductief	De participant vertelt hier over het belang van <i>weak ties</i> .	“Het kan misschien zo zijn dat de eigen drie, vier mensen die om je heen hangen niet veel doen of niks weten. Maar misschien is er wel iemand die iets kan betekenen.”
Benodigde steun	Deductief	De participant beschrijft hier welke steun hij/zij of de jongere nodig had ten tijde van de (dreiging tot) dakloosheid.	“Ja... Uhm... Eigenlijk gewoon de steun die ik heb gekregen. Gewoon de motivatie die ik kreeg om het goed te maken met mijn moeder.”
Werkende factoren	Inductief	De participant beschrijft hier wat een werkzame factor was wat betreft de inzet van het informele netwerk.	<p>“Ik denk dan dat die schoonouders gezegd hebben van kom hier maar wonen. Dat zij hem die plek hebben aangeboden want dat is wel een stukje stabiliteit geweest waardoor hij uiteindelijk weer naar school ging.”</p> <p>“Het idee dat ik ergens ondersteuning had. Ik kon gewoon ergens slapen en eten en drinken.”</p>

Niet werkende factoren	Inductief	De participant beschrijft hier wat een niet-werkzame factor was wat betreft de inzet van het informele netwerk.	<p>‘‘Ik denk dat moeder in het begin te veel financiële steun heeft geboden waardoor hij de noodzaak niet zag de regie zelf te pakken.’’</p> <p>‘‘Je gaat mij proberen levenslessen te geven? Terwijl ik meer meegemaakt heb dan jou. Dat werkt niet. Dat werkt averechts.’’</p>
<i>Aandachtspunten</i>			
Advies jongere	Deductief	De participant geeft hier een advies aan een jongere over de inzet van het informele netwerk om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen.	‘‘Om zich bewust te zijn wat het in gaat houden als je dakloos wordt. Dus daarvoor al nadenken wat dat zou betekenen en ik wil dat niet dus ik ga nu investeren in dat ik wel een dak boven mijn hoofd houdt.’’
Advies hulpverlening	Deductief	De participant geeft hier een advies aan een hulpverlener over de inzet van het informele netwerk om dak- en	‘‘Bij hulpverleners is het denk ik echt, bij alles wat je doet, ga na: wiens doel dien je.’’
Advies informeel netwerk	Deductief	De participant geeft hier een advies aan iemand van het informele netwerk over de inzet zijn/haar ondersteuning om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen.	‘‘Weet je, spreek gewoon je zorgen uit maar ook wat je de jongere gunt. Je mag wel gewoon steunend blijven.’’
Winst te behalen	Deductief	De participant vertelt hier waar mogelijk nog winst te behalen valt wat betreft de inzet van het informele netwerk.	‘‘Nou, ik denk wel door in gesprek te gaan... Met de ouders. En met de jongere om wie het gaat natuurlijk.’’